Kunst i tall 2017

Inntekter fra musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst

Hanne Holden Halmrast, Mia B. Nilssen Haave, Petter Brunsberg Refsli og Jon Martin Sjøvold

BIDRAGSYTERE

Hanne Holden Halmrast har mastergrad i statsvitenskap og er seniorkonsulent i Rambøll Management Consulting. Hanne har vært prosjektleder for Kunst i tall 2017.

Mia B. Nilssen Haave har mastergrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo og er konsulent i Rambøll Management Consulting.

Petter Brunsberg Refsli har mastergrad i organisasjon og ledelse og er konsulent i Rambøll Management Consulting.

Jon Martin Sjøvold har mastergrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo og er seniorkonsulent i Rambøll Management Consulting.

HANNE HOLDEN HALMRAST, MIA B. NILSSEN HAAVE, PETTER BRUNSBERG REFSLI
OG JON MARTIN SJØVOLD

Kunst i tall 2017

Inntekter fra musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

Copyrights © 2018 by Norsk kulturråd / Arts Council Norway
All Rights Reserved
Utgitt av Kulturrådet

ISSN 2535-6070

Grafisk produksjon: 07 Media
Omslagsdesign: 07 Media
Sideombrekking: 07 Media

Forsidebilde:
Ida Ekblad, utstilling i Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, Oslo, 2013.
© Ida Ekblad/ Bono 2018
Foto: Børre Høstland

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:
Sjur Færøvig, sjur.farovig@kulturrad.no

Materialet er vernet etter åndsverksloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarfremstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

For mer informasjon om Kulturrådets utgivelser:
www.kulturradet.no

Kulturrådet
Postboks 8052 Dep
0031 Oslo
Tlf. +47 21 04 58 00
E-post: post@kulturrad.no

Kulturrådets utgivelser omfatter forsknings- og utredningsarbeider med relevans for kunst- og kulturlivet, kulturpolitikk og forvaltning og for forskere på kulturfeltet. De vurderinger og konklusjoner som kommer til uttrykk i utgivelsene, står for den enkelte forfatters regning og avspeiler ikke nødvendigvis Kulturrådets oppfatninger.

Redaktør: Marianne Berger Marjanovic

Forord

Målet med *Kunst i tall* er økt kunnskap om inntekter på de ulike kunstområdene og hvordan disse utvikler seg over tid. Utvikling av statistikken har foregått i samarbeid med aktører på de ulike kunstområdene. Statistikken er utviklet med tanke på å fremskaffe sammenlignbare tall over tid. Arbeidet med å kartlegge økonomiske forhold i de ulike kunstfeltene utgjør dermed begynnelsen på en vedvarende og etterprøvbar produksjon av kunststatistikk. På musikkområdet er det gjort målinger i en seksårsperiode (2012–2017), på litteratur i fem år (2013–2017) og på visuell kunst i fire år (2014–2017). I tillegg er det nå andre gang det foreligger en måling av scenekunstområdet.

Å bygge opp statistikk for et felt krever målinger over tid. Det er ikke tilstrekkelig at det gjennomføres enkeltstudier med opptellinger og analyser; data må være tilgjengelige og sammenlignbare over tid. Oversikten og beregningene som presenteres i denne rapporten, er et resultat av en slik *vedvarende* statistikkproduksjon. Selv om data og sammenstillinger vil ha visse mangler, slik det alltid vil være, har *Kunst i tall* vist seg å være både nyttig og levedyktig som foreliggende statistikk for kunstområdene.

Sammen med Kulturrådets forskningsprogrammer, evalueringer og øvrige kunnskapsproduksjon belyser statistikkene kunstens betydning og samfunnsrolle. Statistikken bidrar dermed til å styrke kunnskapsgrunnlaget for kultursektoren. I tillegg retter den oppmerksomheten mot disse kunstområdene som helt sentrale næringer for verdiskaping.

Prosjektet har til nå vært et samarbeid mellom Kulturdepartementet og Kulturrådet, og er utført av Rambøll Management Consulting. Bidragene fra en lang rekke aktører på de ulike kunstområdene har vært helt avgjørende for de resultatene som nå foreligger.

Olav Hamran, forskningsleder i Kulturrådet

Innhold

7 **INNLEDNING**

17 **MUSIKK I TALL 2017**

19 2.1 DE SAMLEDE INNTEKTENE I MUSIKKBRANSJEN

21 2.2 SAMLEDE INNTEKTER I NORGE

29 2.3 SAMLEDE INNTEKTER FRA UTLANDET

33 **LITTERATUR I TALL 2017**

35 3.1 SAMLEDE INNTEKTER I LITTERATURBRANSJEN

35 3.2 SAMLEDE INNTEKTER I NORGE

47 3.3 SAMLEDE INNTEKTER FRA UTLANDET

49 **VISUELL KUNST I TALL 2017**

51 4.1 SAMLEDE INNTEKTER I DEN VISUELLE KUNSTBRANSJEN

51 4.2 SAMLEDE INNTEKTER I NORGE

63 4.3 SAMLEDE INNTEKTER FRA UTLANDET

67 **SCENEKUNST I TALL 2017**

69 5.1 SAMLEDE INNTEKTER I NORGE

75 5.2 SAMLEDE INNTEKTER FRA UTLANDET

79 **METODE**

81 6.1 EN OVERORDNET MODELL SOM ER GJENTAGBAR OG ROBUST

82 6.2 REFERANSEGRUPPER

83 6.3 MUSIKK I TALL

90 6.4 LITTERATUR I TALL

95 6.5 VISUELL KUNST I TALL

103 6.6 SCENEKUNST I TALL

109 **ENGLISH SUMMARY**

110 7.1 TOTAL TURNOVER IN THE ARTS INDUSTRIES

113 LITTERATURLISTE

114 FIGUROVERSIKT

116 TABELLOVERSIKT

117 TEKSTBOKSOVERSIKT

Innledning

1.1 Bakgrunn

Kunst i tall 2017 presenterer kunnskap om inntekter i musikk-, litteratur-, visuell kunst- og scenekunstbransjen i Norge. På musikk- og litteraturområdet har Rambøll samlet inn inntektstall siden henholdsvis 2012 og 2013. Visuell kunst ble inkludert i målingen for 2014, og scenekunstfeltet ble inkludert i fjor.

Omsetning av kunst skjer på forskjellige måter i ulike deler av kunstbransjen, og er preget av forskjellige strukturer for produksjon, støtte, visning og konsum av kunstformer. Likevel er det noen fellestrekk mellom bransjer og kunstfelt når det gjelder hvordan kunstomsetning skjer. Kunstomsetning oppstår f.eks. ved at det betales for å oppleve og konsumere allerede produsert kunst – for eksempel ved å abonnere på musikk på Spotify, ved å kjøpe en bok i en bokhandel eller å kjøpe et maleri på et auksjonshus. I alle disse tilfellene betaler en forbruker for en kunstopplevelse som er produsert og ferdigstilt fra kunstnerens side. Inntekter fra denne typen kunstomsetning omtaler vi som *salgsinntekter*. En annen form for kunstomsetning skjer når en forbruker betaler for å oppleve en fremføring eller en visning av kunst. Et eksempel er når en forbruker betaler en billett for å gå på en konsert for fremføring av musikk eller for inngang til et museum der visuell kunst er utstilt. Inntekter fra denne formen for kunstomsetning omtaler vi som fremføringsinntekter/konsertinntekter/visningsinntekter. En tredje form for kunstomsetning vi inkluderer i *Kunst i tall,* er opphavsrettslige inntekter som genereres som følge av en visning eller et konsum/kjøp av kunst fra en forbruker.

I de følgende avsnittene presenteres hovedlinjene for inntektene i de fire kunstbransjene. Videre vil vi gå nærmere inn i datamaterialet gjennom egne kapitler for hvert av kunstområdene.

Et viktig poeng, og som fremkommer av redegjørelsen i de neste avsnittene, er de store strukturforskjellene i de fire kunstområdene. Dette gjenspeiles i fordelingen av inntekter i de tre hovedkategoriene. Et viktig skille går mellom kunstområder som har inntekter fra salg av et fysisk objekt, som musikkbransjen, litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen – og scenekunstbransjen, hvor dette ikke er tilfelle. På den andre siden er det lite inntekter i litteraturbransjen for fremføring av litteratur, mens dette utgjør den den store majoriteten av de samlede inntektene i scenekunstbransjen. I tillegg er det ulike typer inntekter som ligger bak tallene som presenteres i de ulike kategoriene for hver av bransjene. For fremføringsinntekter i litteraturbransjen benytter vi honorarer som måleenhet, mens vi for tilsvarende inntekter i de øvrige bransjene måler billettinntekter. Slike forskjeller gjør at en direkte sammenligning av inntektene i de ulike bransjene ikke gir mening. Når vi viser og redegjør for tallene samlet, er det derfor for å understreke forskjellene mellom kunstbransjene og i datagrunnlaget for statistikken, og ikke for å sammenligne den endelige størrelsen på inntektene.

1.2 Samlede inntekter i kunstbransjene

De samlede inntektene i kunstbransjene i 2017 var 13 998 MNOK. Dette inkluderer inntekter i Norge og fra utlandet for alle de fire kunstbransjene. Inntektene i de ulike bransjene varierer, jf. figur 1.1. De samlede inntektene i litteraturbransjen var 6 186 MNOK i 2017. Inntektene i litteraturbransjen har holdt seg stabile sammenlignet med 2016, da inntektene var på 6 178 MNOK. Tilsvarende var de samlede inntektene i musikkbransjen 4 889 MNOK i 2017, mot 4 551 i 2016. De samlede inntektene i musikkbransjen har dermed økt med 7 prosent fra 2016 til 2017. Den visuelle kunstbransjen hadde 1 821 MNOK i samlede inntekter i 2017. Dette tilsvarer en nedgang på 17 prosent sammenlignet med 2016, da de samlede inntektene var 2 195 MNOK. De samlede inntektene i scenekunstbransjen var 1 103 MNOK i 2017, en nedgang på 3 prosent sammenlignet med 2016.

I de neste avsnittene skal vi se hvordan de samlede inntektene i kunstbransjene fordeler seg på hhv. inntekter i Norge og fra utlandet, samt underkategoriene.

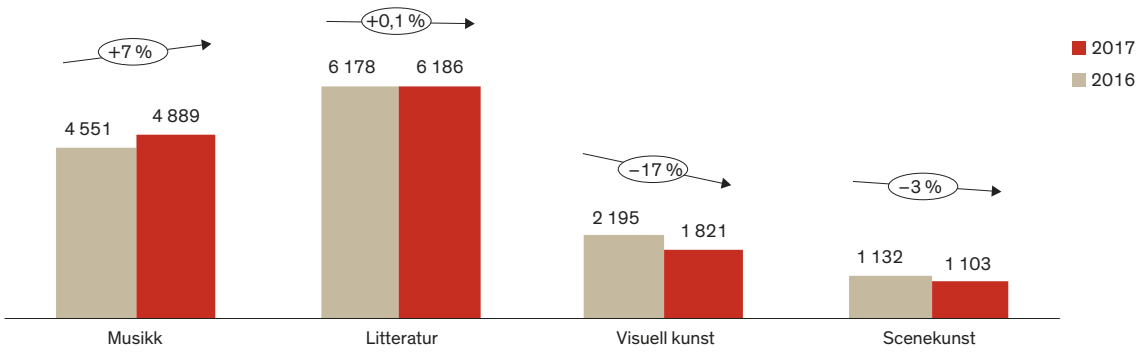

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 1.1 Samlede inntekter i kunstbransjene, 2016–2017 (MNOK)

1.3 Samlede inntekter i Norge

De samlede inntektene i Norge var 13 291 MNOK i 2017, jf. figur 1.2. Inntektene i litteraturbransjen var på 6 104 MNOK, mens musikkbransjen hadde samlet sett inntekter på 4 541 MNOK i Norge i 2017. Tilsvarende hadde den visuelle kunstbransjen 1 556 MNOK i inntekter i Norge, mens inntektene i scenekunstbransjen var 1 090 MNOK.

I tillegg til at det er relativt store forskjeller mellom kunstbransjene når det gjelder de samlede inntektene i Norge, er det også store forskjeller mellom bransjene når det gjelder hvordan inntektene fordeler seg på de tre kategoriene salgsinntekter, visnings-/fremføringsinntekter og opphavsrettslige inntekter. Noe av grunnen til dette er de ulike strukturene for distribusjon, salg og konsum av de ulike kunstutrykkene. Musikkbransjen er preget av relativt store inntekter i hver av de tre kategoriene, men over halvparten av inntektene (57 prosent) er knyttet til fremføringsinntekter (konsertinntekter). Litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen er kjennetegnet av å ha den største andelen av sine inntekter fra salg av hhv. bøker og visuell kunst. Scenekunst er derimot kjennetegnet av først og fremst å ha inntekter knyttet til fremføring av scenekunst. Med unntak av musikkbransjen utgjør opphavsrettslige inntekter en svært liten del av de samlede inntektene i bransjene.

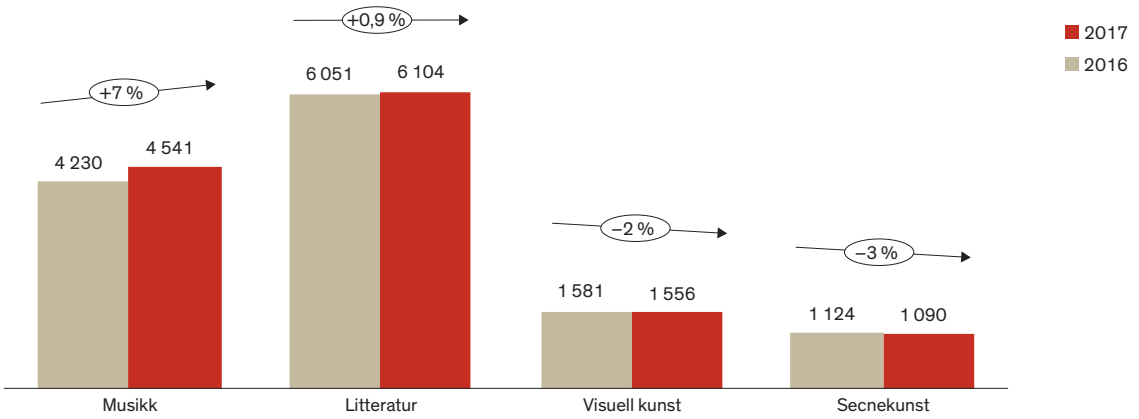

Figur 1.2 Samlede inntekter i kunstbransjene i Norge, 2016–2017 (MNOK)

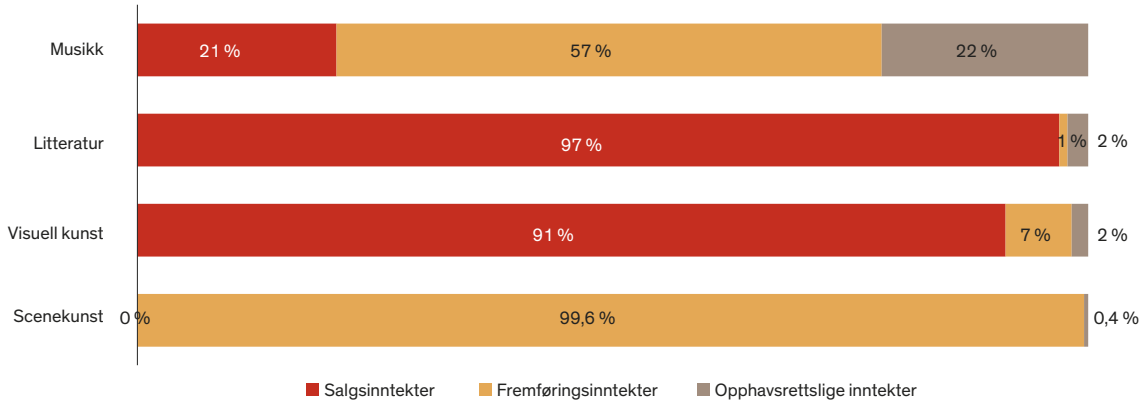

Figur 1.3 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i Norge, 2017

1.3.1 Salgsinntekter i Norge

Litteraturbransjen hadde salgsinntekter på 5 921 MNOK i 2017, en liten oppgang fra 5 888 MNOK i 2016 (+0,6 prosent). Salgsinntekter i litteraturbransjen omfatter inntekter fra salg av litteratur i fysisk og digitalt format. Tilsvarende omfatter salgsinntekter i musikkbransjen inntekter fra salg av musikkinnspillinger i fysisk format (cd, vinyl og dvd) og digitalt format (nedlastning og strømming). Musikkbransjen hadde 951 MNOK i salgsinntekter i 2017, mot 921 MNOK i 2016 (+3 prosent). I visuell kunst omfatter salgsinntekter inntekter fra salg av visuelle kunstverk. Provisjon, salær og kunstavgift som inngår i salget, inngår ikke i vår oversikt over salgsinntekter. Den visuelle kunstbransjen hadde 1 414 MNOK i salgsinntekter i 2017, noe som er en liten nedgang fra 2016, da tilsvarende inntekter var 1 443 MNOK.

1.3.2 Fremførings-/visningsinntekter i Norge

Den største andelen av inntektene i musikkbransjen stammer fra fremførings-/konsertinntekter. Dette er inntekter fra billettsalg til publikum for konserter i Norge, altså den prisen forbrukere betaler for å høre på levende musikk i Norge. I 2017 hadde musikkbransjen 2 589 MNOK i slike inntekter, jf. figur 1.5. Dette er en økning på 8 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekter var 2 388 MNOK. Scenekunstbransjen er også i stor grad kjennetegnet av inntekter fra fremføring av scenekunst for publikum. Fremføringsinntekter i scenekunstbransjen omfatter i hovedsak billettinntekter fra forestillinger. Dette utgjorde 1 085 MNOK i 2017, en nedgang på 3 prosent sammenlignet med 2016. Visningsinntekter i den visuelle kunstbransjen i Norge omfatter i hovedsak billettinntekter for

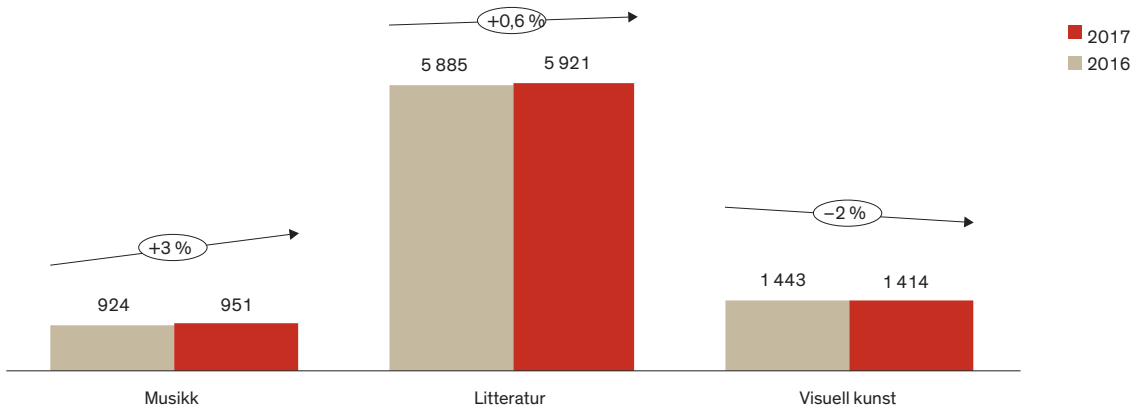

Figur 1.4 Salgsinntekter i Norge, 2016–2017 (MNOK)

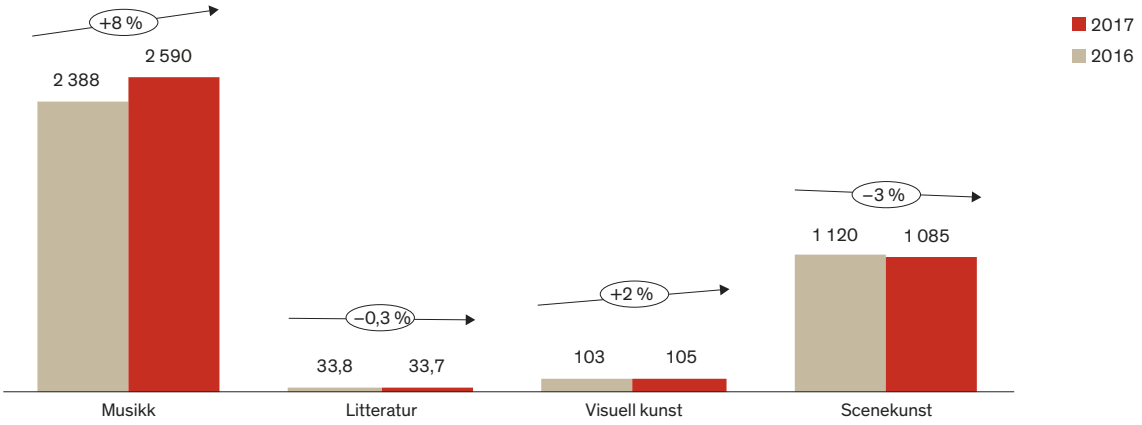

Figur 1.5 Fremførings-/visningsinntekter i Norge, 2016–2017 (MNOK)

visning/utstilling av visuell kunst. Disse inntektene har økt med 2 prosent fra 2016 til 2017. I 2017 utgjorde visningsinntektene 105 MNOK. Litteraturbransjen er i liten grad preget av inntekter fra fremføring, og slike inntekter utgjorde kun 33,7 MNOK i 2017. Dette tilsvarer 1 prosent av de samlede inntektene i litteraturbransjen i Norge.

For alle kunstbransjene er inntekter fra Den kulturelle skolesekken inkludert i fremførings-/visningsinntektene.

1.3.3 Opphavsrettslige inntekter i Norge

Til forskjell fra salgsinntekter og fremførings-/visningsinntekter, som har et forbrukerperspektiv, har de opphavsrettslige inntektene et bransjeperspektiv. Opphavsrettslige inntekter i Norge er inntekter som er samlet inn for bruk av opphavsrettslig materiale i Norge. Dette er inntekter som i hovedsak samles inn av vederlags- og opphavsrettslige organisasjoner og som videreformidles til opphavspersoner innenfor de ulike bransjene. Tallene gjenspeiler derfor bruk av kunst på en annen måte enn tallene som er beskrevet tidligere i kapitlet.

Også når det gjelder denne kategorien av inntekter i Norge, er det store forskjeller mellom kunstbransjene. Dette har bakgrunn i reelle forskjeller i inntekter, men også i noen grad bakgrunn i tallgrunnlaget som er tilgjengelig i ulike bransjer. I musikkbransjen er det flere organisasjoner som forvalter kunstneres rettigheter på dette området, bl.a. TONO og Gramo. Tilsvarende organisasjoner eksisterer f.eks. ikke på scenekunstområdet. Dette, samt ulike strukturer, avtalegrunnlag og oppfatninger av hvordan opphavsrettslige vederlag (skal) utbetales, er noe av grunnen til at inntektene i denne kategorien varierer mellom bransjene.

I musikkbransjen utgjorde de opphavsrettslige inntektene 1 000 MNOK i 2017. Dette er en økning på 9 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekter utgjorde 918 MNOK. I litteraturbransjen var de opphavsrettslige inntektene i 2017 149,6 MNOK. Inntektene i 2016 utgjorde 132 MNOK.

I den visuelle kunstbransjen består opphavsrettslige inntekter av inntekter fra vederlag som tilfaller norske opphavspersoner og/eller kunstnerorganisasjoner for bruk av kunstnernes verk (utstillinger, reproduksjoner/kopiering, tilgjengeliggjøring for allmennheten, kringkasting, nettpublisering og annen videreutnyttelse, samt videresalg av kunstverk (følgerett)). Slike inntekter utgjorde 37,5 MNOK i 2017. Dette er en økning på 7 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekter utgjorde 35 MNOK.

I scenekunstbransjen er det få felles strukturer for utbetaling av opphavsrettslige inntekter, og det eksisterer ikke kollektive avtaler på samme måte som i de øvrige kunstbransjene. Mange aktører skiller heller ikke på utbetaling av lønn/honorarer og inntekter som er knyttet til opphavsretten. Inntektene i denne kategorien er derfor relativt beskjedne og var på 5,7 MNOK i 2017. Dette inkluderer vederlag for kopiering av skuespill/drama fra Kopinor, vederlag for oppføring av dramatiske verker i amatørfeltet (gjennom Dramas) og vederlag for oppføring av norske dramaer og musikaler fra Norge, både i hjemlandet og utlandet (gjennom teaterforlagene Nordiska og Songbird).

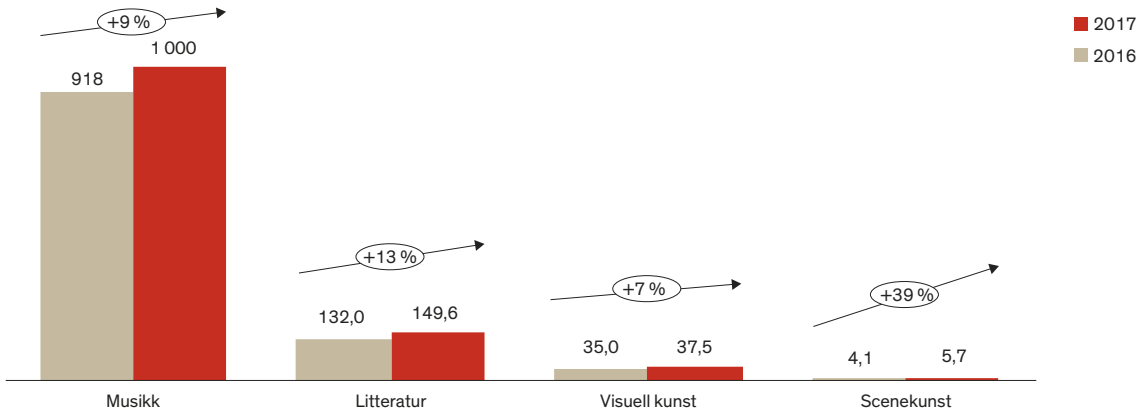

Figur 1.6 Opphavsrettslige inntekter i Norge, 2016–2017 (MNOK)

1.4 Inntekter fra utlandet

Musikkbransjens samlede inntekter fra utlandet er beregnet til 348 MNOK i 2017. Dette inkluderer eksportinntekter fra innspilt musikk, honorarer fra konsertvirksomhet i utlandet, samt opphavsrettslige inntekter som er samlet inn av organisasjoner utenfor Norge og overført til aktører i Norge. Musikkbransjens inntekter fra utlandet har steget med 8 prosent siden 2016, da tilsvarende inntekter utgjorde 321 MNOK.

I litteraturbransjen omfatter inntektene fra utlandet salgsinntekter (direkteeksport av litteratur fra norske forlag samt salg av rettigheter) og opphavsrettslige inntekter fra utlandet. Dette utgjorde 82 MNOK i 2017. Inntektene for 2016 lå på 127 MNOK, noe som er 35 prosent høyere enn inntektene i 2017. Nedgangen fra 2016 er imidlertid ikke reell, siden nedgangen i sin helhet skyldes en omregistrering i Den norske forleggerforeningens bransjestatistikk hvor en aktør som for tidligere år ble klassifisert innenfor eksport, er klassifisert som innenlandsaktør f.o.m. 2017. Øvrige variabler og inntekter fra utlandet i litteraturbransjen, herunder salg av rettigheter, har økt. Se kapittel 3 for en nærmere beskrivelse.

I den visuelle kunstbransjen omfatter inntektene fra utlandet inntekter fra eksport av visuell kunst fra Norge (salgsinntekter), inntekter fra utleie av visuell kunst til fremvisning til aktører i utlandet (visningsinntekter) og inntekter som utbetales av utenlandske opphavsrettsorganisasjoner til opphavspersoner i Norge (opphavsrettslige inntekter). Slike inntekter utgjorde 264 MNOK i 2017, mot 614 MNOK i 2016. Nedgangen på 57 prosent skyldes i all hovedsak nedgang i eksportinntekter for salg av visuell

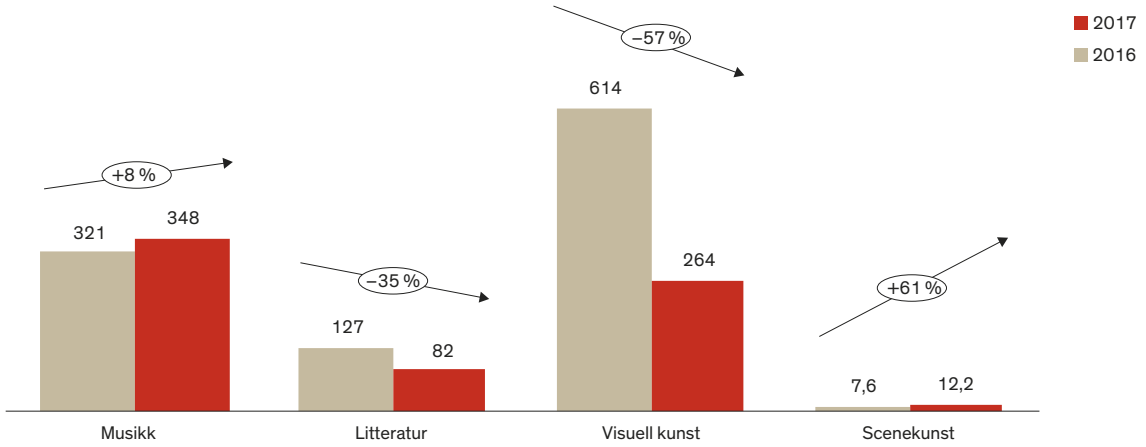

Figur 1.7 Inntekter fra utlandet, 2016–2017 (MNOK)

kunst, som varierer mye fra år til år. Særlig 2016 virker å være et unntaksår, hvor store enkelthendelser påvirket det samlede inntektsnivået. Se kapittel 4 for en nærmere beskrivelse.

De samlede inntektene til den norske scenekunstbransjen fra utlandet i 2017 er beregnet til 12,2 MNOK. Tilsvarende inntekter i 2016 var 7,6 MNOK. Inntektene omfatter fremføringsinntekter fra opptredener i utlandet, målt i honorarer. I tillegg inngår opphavsrettslige inntekter utbetalt for oppføring av norsk dramatikk og musikaler i utlandet (gjennom teaterforlagene Nordiska og Songbird), utbetalt på bakgrunn av oppsetninger av 20 forskjellige verk.

1.5 Digitalisering av og i kunstbransjene

Samfunnsutviklingen styres i stadig økende grad av digitalisering. Også innenfor de ulike kunstbransjene har konsekvensene av og mulighet som ligger i den teknologiske utviklingen, stått på agendaen i flere år. Som for andre samfunnsområder påvirker digitaliseringen alle deler av verdikjeden i kunstbransjene, fra skapelsen av kunstneriske produkter til distribusjon og opplevelser hos forbrukerne.

Flere undersøkelser tyder for eksempel på at konsumentene av kulturelle uttrykk i mindre grad enn tidligere tar seg tid til enkeltstående og helhetlige kunstopplevelser. Dette kan være på grunn av mylderet av kulturuttrykk som gjøres tilgjengelig digitalt. For kunstnere og kulturprodusenter blir det dermed viktigere enn før å kommunisere og synliggjøre kvaliteten i egen kunst for at ikke kunsten skal forsvinne i informasjonsmylderet[1]. Dette aspektet fremheves også av kunstnerne selv i en masteroppgave om betydningen av digitalisering for musikkbransjen. Her fremkommer det at digitaliseringen muliggjør markedsføring og kommunikasjon direkte mot eget publikum. I tillegg viser hovedfunnene at digitaliseringens teknologiske utviklinge endrer selve musikken. Et annet aspekt ved digitaliseringen omhandler muligheten for amatørvirksomhet som innebærer flere aktører, og et mer uoversiktlig landskap av produksjon, mer konkurranse, og dermed mindre økonomiske ressurser.[2]

1.5.1 Digitalisering påvirker kunstbransjene

Selv om den digitale utviklingen påvirker alle deler av samfunnet, herunder kunstbransjene, viser tallene i rapportserien *Kunst i tall* samtidig at digitalisering påvirker de forskjellige kunstområdene på ulik måte. *Kunst i tall* viser, i likhet med andre utredninger[3], at innen scenekunst og visuell kunst har endringene knyttet til digitalisering, vært relativt beskjedne. De største endringene knyttet til digitalisering har vært i musikkbransjen, mens litteraturbransjen foreløpig ikke har vært påvirket i like stor grad.

En av de viktigste endringene digitalisering medfører for kunstbransjene, er *nye distribusjons- og salgskanaler til forbrukerne*. I musikkbransjen ser vi at inntekter fra strømming av musikk har økt betydelig de siste seks årene. I 2012 utgjorde inntekter fra strømming 46 prosent av de samlede salgsinntektene for innspilt musikk i Norge, mens i 2017 har denne andelen økt til hele 85 prosent.

I litteraturbransjen viser målingene at digitaliseringen foreløpig har vært knyttet til at en stadig større andel av salg og distribusjon av bøker foregår gjennom digitale utsalgssteder. Dette omfatter f.eks. bokhandleres og forleggeres egne nettsider. I 2017 var 42 prosent av inntektene fra salg av litteratur knyttet til salg gjennom slike digitale salgskanaler, mens tilsvarende andel i 2013 var 28 prosent.

Innen visuell kunst er det også en tydelig vekst i handelen gjennom digitale kanaler.[4] Samtidig viser *Kunst i tall* at det fremdeles er de tradisjonelle galleriene og auksjonshusene som representerer den største andelen av salget. Internasjonale studier viser at de store, anerkjente galleriene som har taklet den digitale overgangen har forsterket sin posisjon bl.a. gjennom å utvikle digitalt tilgjengelige versjoner av kunstsamlingene på nett. Galleriene som ikke har fulgt med i denne digitale utviklingen har samtidig blitt

1 Kulturdepartementet (2015). *Kunstens autonomi og kunstens økonomi.*

2 Schreiner, K. (2015). *Romantiske entreprenører. Hvordan digital utvikling påvirker populærmusikalske artisters selvforståelse og arbeidsvilkår.* Oslo: Universitetet i Oslo.

3 EU-kommisjonen. (2017). *Mapping the Creative Value Chains: A study on the economy of culture in the digital age.* Luxembourg: EUs publiseringskontor.

4 Aftenposten. (2018, 16. oktober). Suksess med netthandel av kunst og antikviteter. Lesedato 17.10.2018.

svekket.[5] Det er likevel tydelig at innen den visuelle kunstbransjen er det fortsatt en relativt liten del av handelen som *kun* foregår gjennom digitale markedsplasser og kanaler, noe som ofte forklares ved at kjøper gjerne har behov for fysisk å se verket.[6]

For de tre kunstområdene med salg av fysiske eller digitale objekter (musikk, litteratur og visuell kunst) har også internasjonale aktører som Amazon bidratt til å legge press på de nasjonale og etablerte strukturene. Også andre former for digitale markedsplasser som FINN.no, Shpock og Tise blir stadig viktigere aktører, i tillegg til mer spesialiserte plattformer som iBok (brukte pensum- og fagbøker), Atelier Open (visuell kunst), discogs.com (musikk). FINN.no er den største digitale markedsplassen i Norge, og til årets rapport har vi samlet inn tall på antallet annonser som er publisert innenfor kategoriene musikk, litteratur og visuell kunst på FINN.no. Tallene viser at aktiviteten på FINN.no er betydelig og økende. Dette knytter seg særlig til en utvikling av annenhåndsmarkedet og kan utfordre de etablerte bransjene og bransjeaktørene fremover.

Innenfor musikkbransjen har den pågående digitale utviklingen allerede betydd at mange aktører har vært nødt til å endre forretningsmodell, mens nye aktører har kommet til. På få år har nye aktører etablert nye tilbud til konsumenter og publikum. I dag er internasjonale teknologiselskaper som Google, Apple og Amazon, sammen med Spotify og radiokanaler, viktige kanaler ut til lyttere verden over. Disse selskapene er ikke som organisasjoner del av musikkbransjen, men de har funksjoner som del av musikkbransjen.[7] YouTube er også en populær tjeneste for å videostrømme musikk, også i Norge, men av de samlede inntektene fra strømming utgjorde disse inntektene i underkant av 2 prosent av den totale omsetningen av innspilt musikk i Norge i 2016.[8]

Innenfor litteraturbransjen har ikke den digitale utviklingen foreløpig ført til like store endringer når det gjelder forretningsmodeller og nye aktører på markedet. Samtidig viser *Litteratur i tall* at det i løpet av de siste fem årene har vært en stor økning i inntekter fra salg av digitale litterære produkter. Dette inkluderer e-bøker, men også inntekter fra strømmetjenester for lydbøker som *Storytel* og *Fabel*. Den økende veksten i inntekter fra digitale produkter kan også tyde på at endringene vil påvirke litteraturbransjen og aktørenes rolle i verdikjeden i enda større grad fremover.[9]

Scenekunsten skiller seg noe fra de øvrige kunstområdene som inngår i denne kartleggingen. Dette har sammenheng med at scenekunsten ikke er knyttet til et fysisk, fast produkt som distribueres og selges til forbrukere, men at scenekunsten i stor grad defineres av at fremføringen skjer her og nå og i møte med et publikum. Dermed kan scenekunsten vanskelig digitaliseres uten å miste essensielle karakteristikker. Samtidig er heller ikke scenekunsten upåvirket av digitaliseringen, og digitaliseringen bidrar i noen grad til videreformidling av scenekunst til et større publikum. Flere norske kinoer har for eksempel de siste årene sendt opptak og direkteoverføringer av operaforestillinger fra internasjonale operahus som *Metropolitan Opera* i New York og *La Scala* i Milano. Billettinntektene fra slike overføringer er foreløpig relativt beskjedne, og utgjorde 1 MNOK både i 2016 og i 2017. Også NRK og andre tv-kanaler viser i stadig større grad overføringer av scenekunstforestillinger, og i 2017 kjøpte NRK scenekunstforestillinger for 1 MNOK. Denne og andre former for strømming av scenekunst er foreløpig forholdsvis beskjeden, men en rekke aktører vi har snakket med, forventer at dette vil øke i tiden fremover. Foreløpig viser imidlertid både *Kunst i tall* og en rekke andre undersøkelser at publikum i hovedsak søker den umiddelbare og direkte (live)fremføringen av scenekunst, noe som har sammenheng med at strømming ikke anses som et likeverdig produkt.[10]

5 EU-kommisjonen. (2017).
6 Ibid.
7 Hjelmbrekke, S. (2017). *Musikk og pengar. Ein introduksjon til norsk og internasjonal musikkindustri*. Kongsberg: Høgskolen i Sørøst-Norge.
8 IFPI (2017). *Årsrapport 2016*.
9 Dette er en sentral spådom i Ibenholt, K. (2017). *Virkemidler for næringsutvikling i bokbransjen*. Lillehammer: Kunnskapsverket.
10 EU-kommisjonen. (2017).

Musikk i tall 2017

2.1 De samlede inntektene i musikkbransjen

De samlede inntektene i musikkbransjen var 4 889 MNOK i 2017, jf. figur 2.1. Dette inkluderer inntekter fra salg av innspilt musikk i Norge, salg av billetter til konserter i Norge, opphavsrettslige inntekter og inntekter fra utlandet (eksport). Med musikkbransjen i Norge menes de sentrale aktørene som enten skaper, utøver, produserer eller distribuerer musikk i Norge, og som selger og tjener penger på sin virksomhet. Alle musikksjangere inngår her.

De samlede inntektene har i snitt økt med 7 prosent årlig i perioden vi har målt. Det er veksten i inntektene i Norge som bidrar til den totale veksten. De samlede inntektene fra utlandet har holdt seg stabile i perioden vi har målt (2012–2017), når vi justerer for prisvekst.

Som tidligere målinger har vist, utgjør billettinntektene fra konserter i Norge den største andelen av de samlede inntektene i musikkbransjen. I 2017 utgjorde billettinntektene i Norge 53 prosent av de samlede inntektene, jf. figur 2.2. Inntektene fra innspilt musikk i Norge og opphavsrettslige inntekter generert i Norge utgjorde henholdsvis 19 og 20 prosent av de samlede inntektene i musikkbransjen. Inntektene fra utlandet stod for 7 prosent av inntektene i

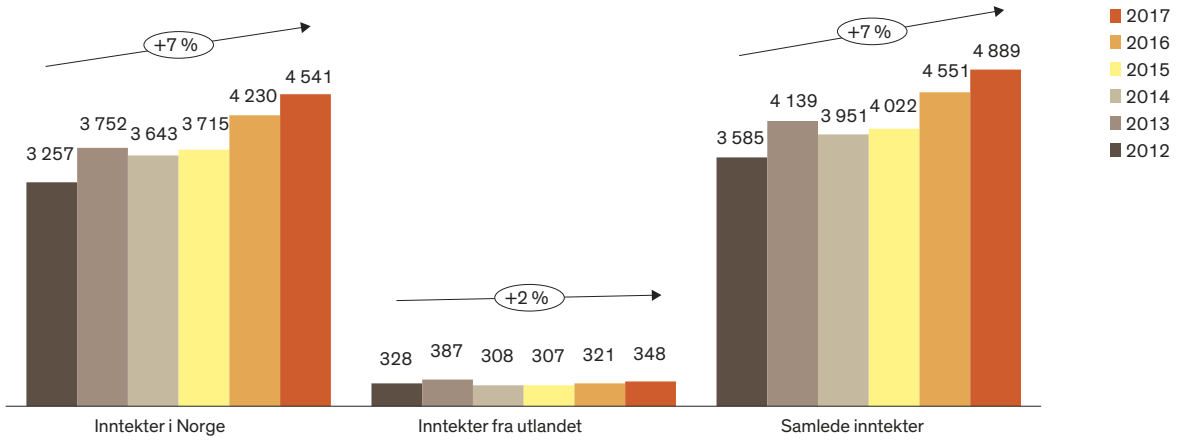

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.1 Oversikt over musikkbransjens samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2012–2017 (MNOK)

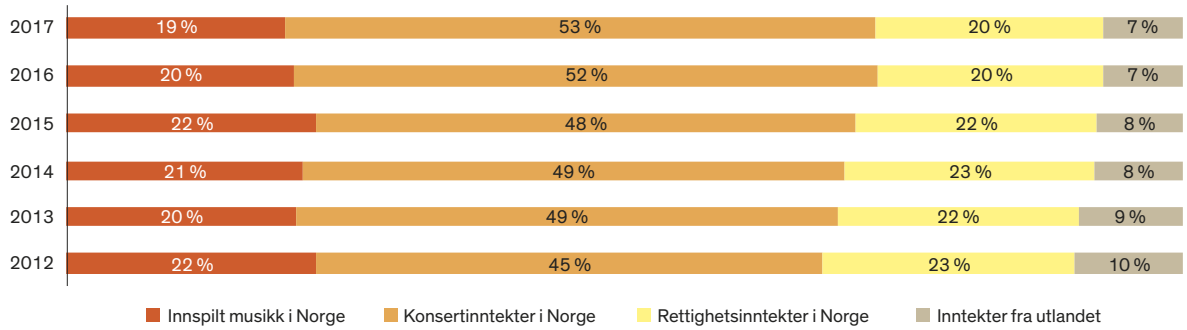

Figur 2.2 Prosentfordeling av de samlede inntektene i Norge og fra utlandet, 2012–2017 (prosent)

2017. Andelen eksportinntekter utgjorde 10 prosent av de samlede inntektene i 2012. At eksportandelen har gått ned, skyldes i hovedsak at inntektene fra hjemmemarkedet har økt, og at eksportinntektene ikke har økt tilsvarende.

2.1.1 Sammenligning med skandinaviske land

De samlede inntektene i den norske musikkbransjen er lavere enn i musikkbransjene i våre skandinaviske naboland (jf. figur 2.3), også når vi ser omsetningen i forhold til antall innbyggere (jf. figur 2.4): I 2017 var de samlede inntektene i den norske musikkbransjen tilsvarende 938 kroner per innbygger, mens inntektene i Danmark og Sverige tilsvarte henholdsvis 1 332 og 1 001 kroner per innbygger. Tendensen er i overenstemmelse med analyser av tidligere år. Samtidig opplevde Danmark en kraftig vekst i sine konsertinntekter i 2017, noe som gjør at forskjellene er større enn tidligere. Det kan delvis forklares med at det er en rekke inntektskilder i den danske statistikken som ikke er inkludert i den norske og den svenske, og som vi ikke har fått skilt ut i denne sammenligningen.

Størrelsene på inntektskildene er forskjellig i de tre landene. Sverige har høyere eksportinntekter per innbygger enn hva Norge og Danmark har. Danmark har høyere inntekter per innbygger i hjemmemarkedet enn det Sverige og Norge har.

Det er utgitt statistikk for musikkbransjen i de tre landene fra og med 2012. Det har vært stadig utvikling av metoden og datainnsamlingen for disse statistikkene, noe som betyr at tallene fra tidligere år oppdateres og justeres. De overordnede definisjonene og avgrensningene er likevel uendret, noe som gjør det mulig å sammenligne statistikkene.

I perioden statistikkene er gitt ut, har vi sett en vekst i samtlige land. Den gjennomsnittlige årlige veksten i perioden 2012–2017 har vært høyest i Norge og Danmark, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 9 prosent, regnet i løpende priser. Sverige har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst tilsvarende 7 prosent.

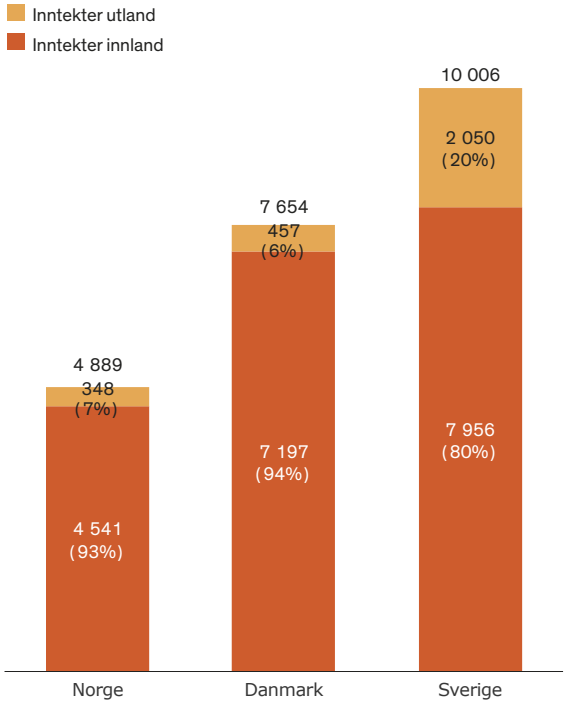

Note: De samlede inntektene i Danmark omfatter direkte inntekter fra TV/radio og annen omsetning mellom selskap (B2B) som ikke er inkludert i den norske og svenske statistikken.

Kilder: Præsentation af Dansk Musikomsætning 2017, Musikbranschen i siffror 2017 *samt egne beregninger.*

Figur 2.3 Samlede inntekter i innland og fra utland i Norge, Danmark og Sverige, 2017 (MNOK)

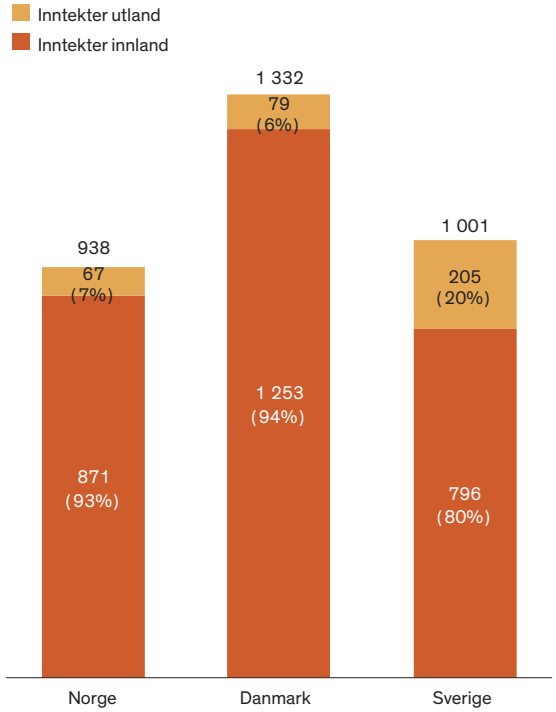

Note: De samlede inntektene i Danmark omfatter direkte inntekter fra TV/radio og annen omsetning mellom selskap (B2B) som ikke er inkludert i den norske og svenske statistikken.

Kilder: Præsentation af Dansk Musikomsætning 2017, Musikbranschen i siffror 2017 *samt egne beregninger.*

Figur 2.4 Samlede inntekter per innbygger i innland og fra utland i Norge, Danmark og Sverige, 2017 (NOK)

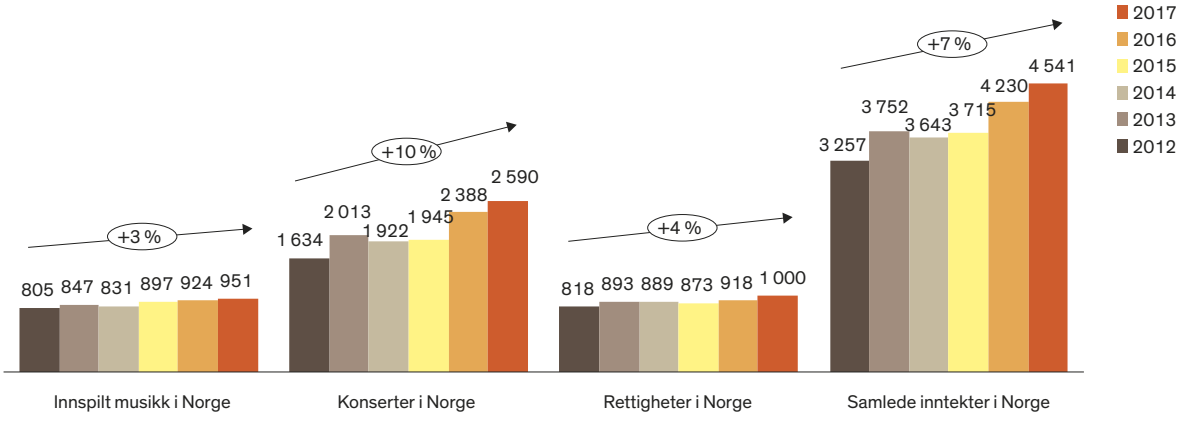

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.5 Samlede inntekter i Norge, 2012–2017 (MNOK)

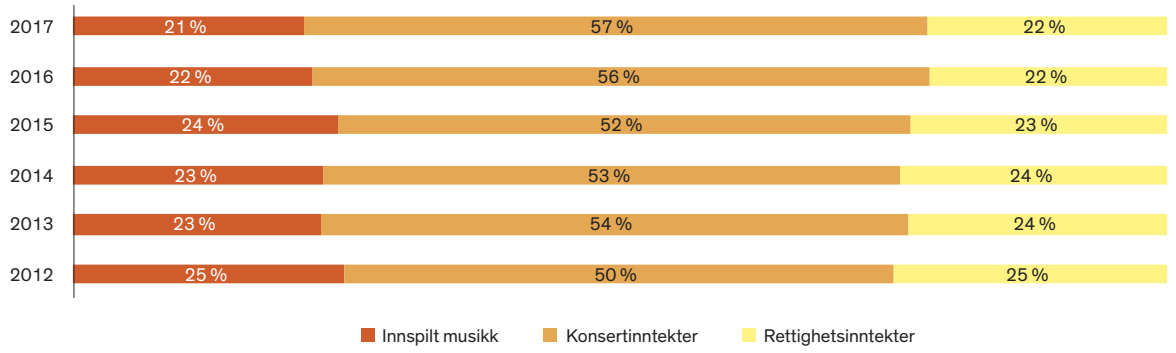

Figur 2.6 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i Norge, 2012–2017 (prosent)

2.2 Samlede inntekter i Norge

De samlede inntektene i Norge utgjorde 4 541 MNOK i 2017. Det er 7 prosent mer enn i 2016. I snitt har inntektene i Norge økt med 7 prosent årlig.

I perioden vi har målt, har det vært sterkest vekst i inntektene fra konsertvirksomhet i Norge, med en gjennomsnittlig vekst på 10 prosent årlig. Inntekter fra konsertvirksomhet utgjør fortsatt den største andelen av de totale inntektene i Norge. I 2017 utgjorde disse inntektene 2 590 MNOK, noe som tilsvarer 57 prosent av de samlede inntektene. Vi ser også en økning i inntektene fra innspilt musikk og bruk av opphavsrettslig materiale. Inntektene fra innspilt musikk har økt årlig med 3 prosent i snitt, og de opphavsrettslige inntektene har tilsvarende økt med 4 prosent.

2.2.1 Inntekter fra salg av innspilt musikk

Inntektstallene som presenteres her, refererer til salg av innspilt musikk, enten det er fysiske formater (CD, vinyl e.l.) eller digitale formater (strømming eller nedlastning). Inntektene av innspilt musikk er beregnet med utgangspunkt i hva konsumentene betaler for slike produkter i Norge.

Våre analyser viser at de samlede inntektene fra innspilt musikk i Norge i 2017 var 951 MNOK, jf. figur 2.7. Dette er en vekst på 3 prosent fra 2016, da inntektene var 924 MNOK, regnet i faste priser. Siden 2012 har den gjennomsnittlige veksten i inntekter for innspilt musikk i Norge vært 3 prosent. Veksten har vært relativt jevn i hele perioden.

Utviklingen innfor de tre distribusjonsformene *salg av fysiske formater av innspilt musikk*, *strømming* og *nedlastning* ser ut til å følge utviklingen vi har sett tidligere år. Mens inntektene fra salg av fysiske formater og nedlastninger fortsetter å

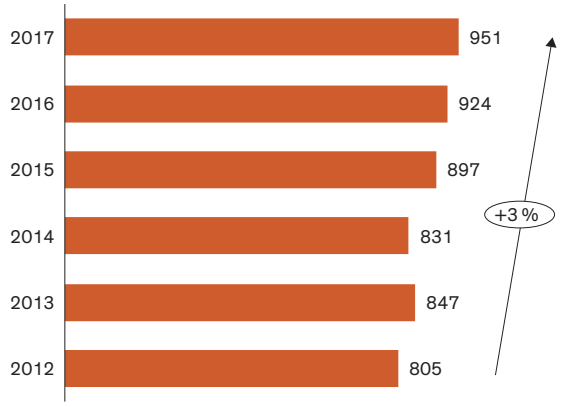

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.7 Samlede inntekter fra innspilt musikk, 2012–2017 (prosent)

minke, ser vi stadig økte inntekter fra strømming, jf. tabell 2.1 og figur 2.8.

Inntektene fra strømming utgjorde 85 prosent av de samlede inntektene fra innspilt musikk i Norge i 2017. Inntektene fra strømming er beregnet til å ha vært 806 MNOK i 2017, noe som er 5 prosent høyere enn i 2016. Inntektene fra strømming har i snitt økt med 18 prosent i perioden vi har målt. Sterkest vekst i inntektene fra denne distribusjonsformen så vi fra 2012 til 2013.Da økte inntektene med 52 prosent.

Inntektene fra salg av fysiske formater utgjorde 116 MNOK i 2017. Dette er 3 prosent mindre enn i 2016. Selv om vi gjennom perioden har sett en nedgang i disse inntektene, ser vi nå en tendens til at denne nedgangen flater ut. Dette skyldes i hovedsak inntekter fra salg av vinyl de seneste årene. Inntektene fra salg av CD fortsetter å minke.[1]

Inntektene fra nedlastning har hatt den sterkeste nedgangen i tidsperioden vi har målt. Disse inntektene har minket fra 128 MNOK i 2012 til 29 MNOK i 2017. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på 25 prosent. I 2017 utgjorde nedlastning 3 prosent av de samlede inntektene fra innspilt musikk i Norge.

Tabell 2.1 viser inntekter fra innspilt musikk etter distribusjonsformene fysisk salg, strømming og nedlastning. Tabellen viser også inntektstall i perioden 2012–2017 innenfor disse kategoriene, samt den prosentvise endringen fra 2016 til 2017 og gjennomsnittlig endring fra 2012 til 2017.

1 IFPI (2018). *Årsrapport 2017.*

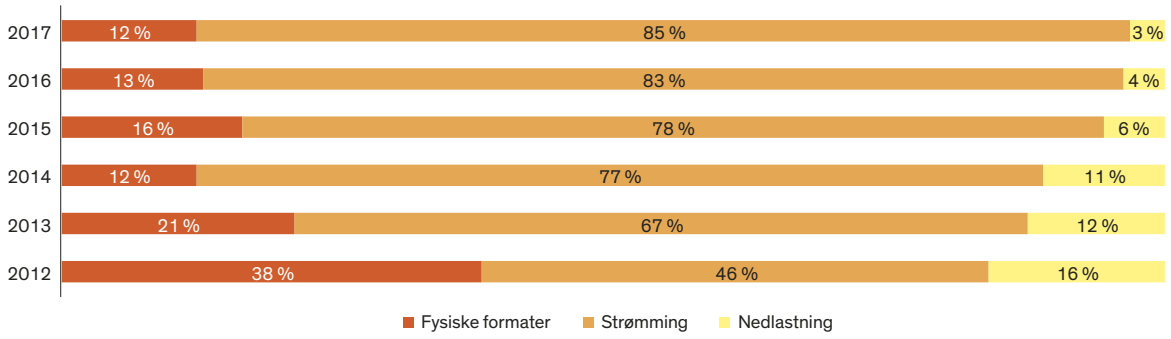

Figur 2.8 Prosentfordeling av inntekter fra salg av fysiske formater, strømming og nedlastning i Norge, 2012–2017 (prosent)

TABELL 2.1 INNTEKTER FRA SALG AV INNSPILT MUSIKK I NORGE, 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Fysisk salg	307	179	101	147	119	116	-3 %	-12 %
Strømming	370	563	639	700	771	806	5 %	18 %
Nedlastning	128	105	91	50	35	29	-17 %	-25 %
Totale inntekter i Norge	805	847	831	897	924	951	3 %	3 %

Note: Tall omregnet til 2017-kroner.

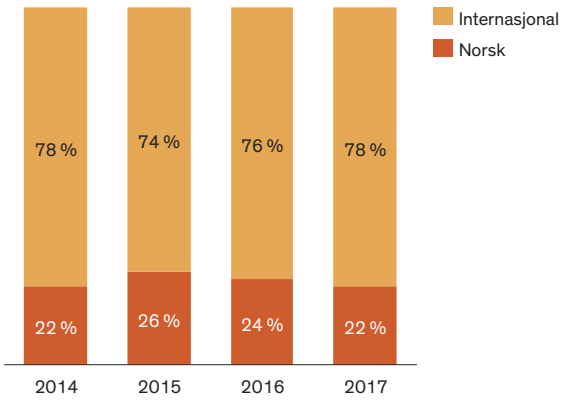

Figur 2.9 Norskandel for salg av innspilt musikk, 2014–2017 (prosent)

Kilde: IFPI

Norskandel for innspilt musikk

Det finnes ingen ensartet definisjon av «norsk musikk». Ulike definisjoner får betydning for hvor stor andelen er i ulike sammenhenger. I beskrivelsen av norskandel innenfor innspilt musikk er definisjonen og størrelsene hentet fra IFPI[2]. Her er «norsk musikk» definert som innspillinger hvor rettighetene er knyttet til plateselskap i Norge. I 2017 var norskandelen for innspilt musikk 22 prosent, jf. figur 2.9. Dette er 2 prosentpoeng lavere enn i 2016 og på samme nivå som i 2014. Norskandelen for strømming er ørlite lavere enn for totalen i 2017, 21 prosent, mens norskandelen for fysiske produkter er høyere, og utgjorde 30 prosent.

Antall solgte eksemplarer

Innspilt musikk distribueres i mange ulike formater. Volumtall inndelt på salg av fysiske formater og de digitale formatene nedlastning og strømming, kan leses av tabell 2.2. Med volumtall menes her antall solgte eksemplarer, antall nedlastninger og antall avspillinger på strømmetjenester. Tallene gjelder for norske artister registrert på plateselskap i Norge, men kan også inneholde noen eksporttall. Utvikling i markedet, endringer i avtaler og navngivning av formater gjør at det ikke finnes sammenlignbare tall over tid, derfor presenteres kun 2017-tall i tabellen.

TABELL 2.2 VOLUMSALG AV INNSPILT MUSIKK, 2017

2017	ANTALL I 1 000
Fysiske formater	1 075
Nedlasting	1 587
Strømming	11 243 183

Kilde: IFPI

Fysiske formater viser antall solgte eksemplarer over disk eller via netthandel. Av de ulike fysiske formatene er det CD som utgjør flest solgte eksemplarer, med i overkant av 1 million eksemplarer. I kategorien CD skilles det ikke her mellom album, singler eller andre typer utgivelser.

Nedlastning er antall nedlastninger av hele album eller enkeltlåter for utgivelser av norske artister registrert på plateselskap i Norge. Samlet sett ble det lastet ned i overkant av 1,5 millioner album eller enkeltlåter. Vi kjenner ikke til fordelingen mellom nedlastede album og enkeltlåter.

Strømming er basert på tallene oppgitt av de distribusjonsaktørene som har avtaler med IFPI. Antall avspillinger innebærer som hovedregel avspilling av en låt i minst 30 sekunder. Strømming omfatter både strømming av rene musikkfiler og musikk i kombinasjon med video. Det er strømming av musikkfiler som står for det aller meste av konsumet innenfor denne kategorien.

Antallet som presenteres i tabell 2.2, er *ikke* direkte sammenlignbart med omsetningstallene som er presentert tidligere i kapittelet. Tallene kan derfor ikke benyttes til omregning. Dette er fordi vi ikke har tall på antall solgte eksemplarer som dekker hele markedet, slik som for omsetningstallene. Vi har ikke estimert det øvrige markedet som ikke dekkes av volumtallene. Likevel anser vi fordelingen som relativt representativ for markedet i 2017.

Tallene vi til nå har omtalt, gjelder plateselskapenes salgstall, og for de fysiske formatene gjelder det «nye produkter». I statistikken har vi ikke klarlagt hvor store inntekter det er fra salg av musikk i bruktmarkedet, men vi har fått tilgang til tall fra FINN.no som forteller oss hvor mange annonser for salg av musikkinnspillinger i fysisk format, som er lagt ut (illustrert med figur 2.10). Disse tallene representerer ikke reelle salgstall, ettersom vi ikke vet om produktene har blitt solgt eller ikke, men det gir oss et innblikk i volumet og utviklingen i annonsering i annenhåndsmarkedet. Tallene omfatter også republisering av annonser.

2 IFPI (International Federation of the Phonographic Industry) er en internasjonal organisasjon som representerer musikkprodusenter (plateselskaper) og som har som mål å fremme verdien av innspilt musikk, sikre rettighetene til musikkprodusentene og utvide kommersiell bruk av innspilt musikk i alle markeder hvor medlemmene opererer.»

TEKSTBOKS 2.1

De mest populære albumene i Norge i 2017 (VG-lista)

1: Ed Sheeran – (Divide)
2: The Weeknd – *Starboy*
3: Post Malone – *Stoney*
4: Shawn Mendes – *Illuminate*
5: Kendrick Lamar – *DAMN.*
6: Zara Larsson – *So good*
7: Katzenjammer – *Dyrene i Hakkebakkeskogen* (Thorbjørn Egner)
8: Imagine Dragons – *Evolve*
9: Sia – *This is Acting*
10: Rag'n'bone Man – *Human*

De mest populære låtene på Spotify i Norge i 2017

1: Luis Fonsi, Daddy Yankee feat. Justin Bieber – *Despacito*
2: Ed Sheeran – *Shape of you*
3: Kygo, Selena Gomes – *It ain't me*
4: Hkeem & Temur – *Fy faen*
5: Julia Michaels – *Issues*
6: Burak Yeter feat. Danelle Sandoval – *Tuesday*
7: The Chainsmokers & Coldplay – *Something just like this*
8: Clean Bandit feat. Zara Larsson – *Symphony*
9: Martin Garrix, Dua Lipa – *Scared to be lonely*
10: Italobrothers – *Summer air*

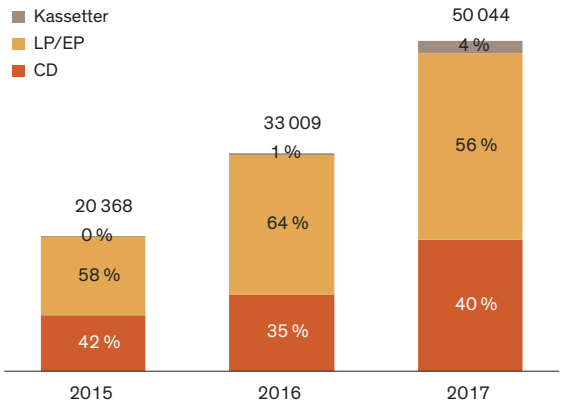

Figur 2.10 Antall rubrikkannonser publisert som musikk på FINN.no, 2015–2017

Tallene viser en sterk utvikling i antall annonser med musikkinnspillinger. I 2015 var det samlet sett 20 368 annonser, i 2016 33 009 annonser og i 2017 var det 50 044 annonser på FINN.no hvor privatpersoner hadde lagt ut musikkinnspillinger for salg. Over halvparten av annonsene i 2017 var for salg av vinyl (LP/EP), 40 prosent av annonsene var for salg av CD, mens 4 prosent av annonsene var for salg av kassetter. Annonser for salg av kassetter har fra 2015 til 2017 økt fra 11 annonser til 1 885 annonser.

Listene som fremkommer i tekstboks 2.1, viser den mest populære musikken i Norge i 2017. Listen til venstre viser de mest populære albumene på VG-listen, og er basert på antall strømminger, nedlastninger og solgte (fysiske) eksemplarer. Listen til høyre viser de mest populære singlene i Norge, basert på flest strømminger på Spotify.

2.2.2 Konsertinntekter

De samlede inntektene fra konsertvirksomhet i Norge utgjorde 2 590 MNOK i 2017. Dette inkluderer beregnede inntekter fra salg av billetter i Norge og inntekter til musikkbransjen fra Den kulturelle skolesekken.

Inntektene i 2017 er de høyeste vi har målt i perioden 2012–2017. I gjennomsnitt har konsertinntektene økt med 10 prosent årlig. I to omganger har vi sett en kraftig vekst i disse inntektene, i 2013 og i 2016, men inntektene økte ytterligere også i 2017.

Samlet sett viser våre beregninger at det ble solgt billetter til konserter for 2 558 MNOK i 2017. Det er 9 prosent mer enn i 2016. I snitt har inntektene fra billettsalg økt med 10 prosent årlig i perioden 2012–2017. Våre analyser viser at veksten i salg av billetter til konserter i hovedsak

TABELL 2.3 SAMLEDE KONSERTINNTEKTER I NORGE, 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Billettinntekter	1 601	1 980	1 873	1 914	2 350	2 558	9 %	10 %
Den kulturelle skolesekken	33	33	49	31	38	32	-14 %	4 %
Samlede konsertinntekter i Norge	**1 634**	**2 013**	**1 922**	**1 945**	**2 388**	**2 590**	**8 %**	**10 %**

Note: Tall omregnet til 2017-kroner.

Kilder: TONO, aktører fra Arrangørforum, Norsk teater- og orkesterforening og Kulturtanken.

skyldes økte inntekter fra større konserter med relativt høye besøkstall og billettinntekter. Det var også rapportert inn flere konserter til TONO enn tidligere år. I tillegg til dette har det vært en økning i billettinntekter fra fremføringer av klassisk musikk.

Inntektene fra Den kulturelle skolesekken utgjorde 32 MNOK i 2017. Dette er 6 MNOK mindre enn i 2016, regnet i fast pris.

Det er sannsynlig at beregningene av billettinntektene ikke fanger opp all konsertaktivitet i Norge, og at de samlede inntektene i realiteten er høyere enn hva som fremkommer av denne rapporten. I tillegg til innhentede tall fra ulike konsertarrangører i Norge, er det gjort beregninger på TONOs vederlagstall fra livefremføringer av musikk. Konserter som avholdes, men som ikke rapporteres til TONO eller inngår i øvrig datagrunnlag, inngår ikke i våre beregninger.

Geografisk fordeling av konsertarrangementer

Når musikk som er opphavsrettslig beskyttet fremføres offentlig, betales det en avgift til TONO. Med utgangspunkt i disse tallene er det mulig å tegne et bilde av hvor konsertene avholdes i Norge. En rekke aktører har faste avtaler med TONO, og disse kan vi ikke si noe om. Vi kan heller ikke si noe om aktiviteten hvor det har vært fremført musikk som ikke er opphavsrettslig beskyttet, som eldre klassisk musikk. Men øvrige livefremføringer som er meldt inn til TONO, kan vi si noe om hvor har blitt avholdt. Basert på disse enkelttillatelsene kan vi tegne et bilde av den geografiske fordelingen av konsertarrangementer.[3]

Fordelingen av enkelttillatelser som TONO har innvilget i 2017, illustreres med figur 2.12.

3 En begrensning i dataene er at fordelingen baserer seg på postnumrene i TONOs fakturaer for slike enkelttillatelser. Disse kan referere til et annet sted enn hvor konsertene faktisk er avholdt. Tallgrunnlaget gir derfor ikke mulighet til å generalisere til hele konsertfeltet. Fordelingen baserer seg på i overkant av 12 000 rapporter fra konserter som er avholdt i Norge.

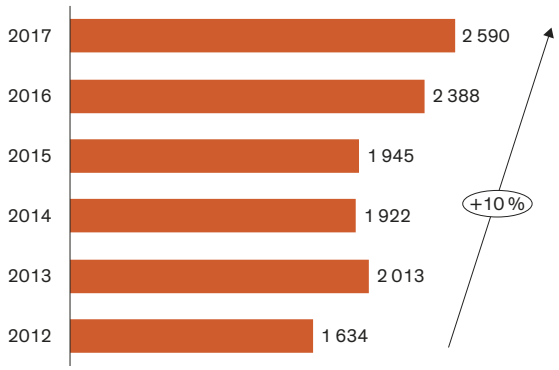

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.11 Samlede inntekter fra konsertvirksomhet i Norge, 2012–2017 (MNOK)

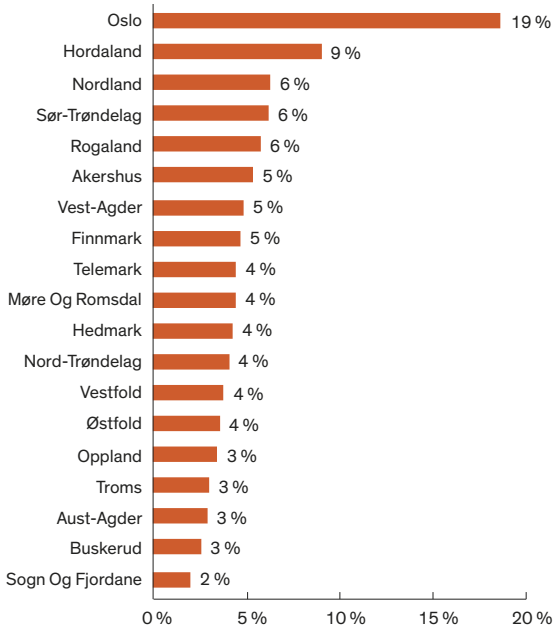

Figur 2.12 Fylkesvis fordeling av enkelttillatelser i 2017

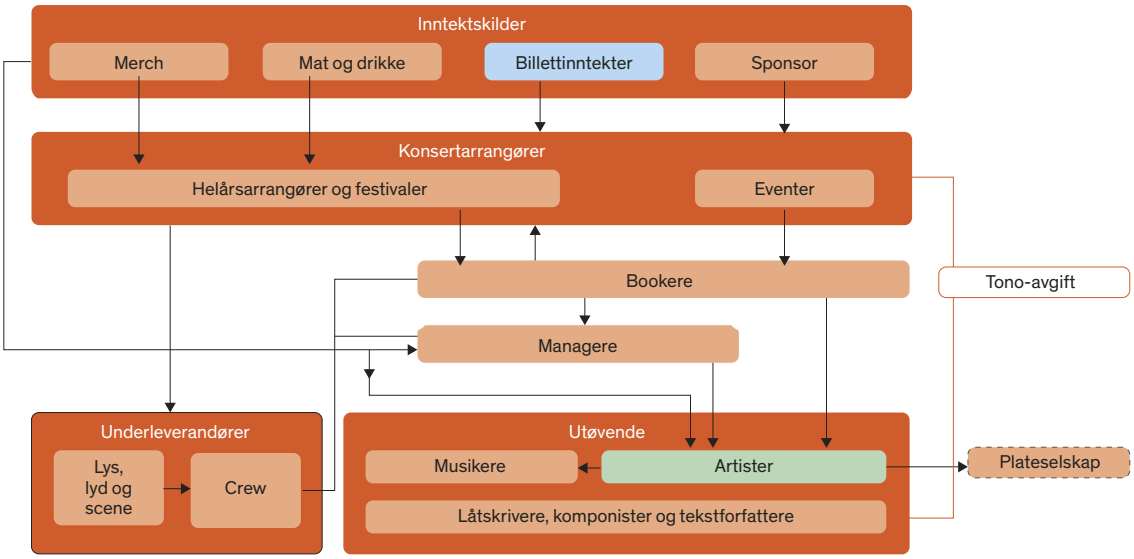

Figur 2.13 Aktøroversikt og pengestrømmer på konsertfeltet. Et forenklet bilde

Fordelingen er tilnærmet lik den vi så for 2015 og 2016.

Oslo var fylket med størst konsertaktivitet målt i enkelttillatelser, etterfulgt av Hordaland, Nordland og Sør-Trøndelag. Sogn og Fjordane, Buskerud og Aust-Agder var fylkene med færrest enkelttillatelser. Finnmark var det fylket med flest enkelttillatelser per innbygger, etterfulgt av Nord-Trøndelag og Oslo. Akershus, Buskerud, og Rogaland var fylkene med færrest enkelttillatelser per innbygger i 2017.

Aktører og pengestrømmer på konsertfeltet

Når det arrangeres en konsert, er en rekke aktører involvert. Figur 2.13 har til hensikt å illustrere kompleksiteten i pengestrømmene og aktørene på konsertfeltet. I tillegg tydeliggjør figuren skillet mellom inntektene i Norge og eksportinntektene, slik vi måler dem i denne undersøkelsen.

Illustrasjonen (figur 2.13) er utviklet i samråd med aktører innen feltet, men er ikke et resultat av en helhetlig pengestrømsanalyse. Pengestrømmene og aktørbildet vil antageligvis variere mellom ulike arrangement og være ulikt i andre land. Pilene i figur 2.13 illustrerer *mulige* pengestrømmer i forbindelse med et konsertarrangement.

Denne statistikken er basert på inntektskilden *billettinntekter* (markert med blått) som et mål på konsertinntektene i Norge (avsnitt 2.2.2), samt på kunstneriske utøveres *honorarer* (markert med grønt og eksemplifisert med *artister*) fra konsertvirksomhet i utlandet som mål på eksportinntekter fra konsertvirksomhet (avsnitt 2.3.2).

Imidlertid kan det ved konsertarrangementer være andre inntektskilder som også er viktige for ulike aktører. *Merch* er inntekter fra salg av merchandise, som t-skjorter, buttons og lignende, som gjerne har arrangørens eller artistens logo. Servering av *mat og drikke* utgjør også en viktig inntektskilde for arrangørene. I tillegg vil det kunne inngå ulike former for *sponsorinntekter*. Disse ulike inntektene går oftest til arrangørene av konsertene, men merchandise-inntektene kan også gå til managementet og artistene selv. Billettinntekter i forbindelse med eventer er ikke inkludert i denne statistikken.

Konsertarrangører er kommersielle eller ikke-kommersielle aktører som organiserer en konsert og tar den økonomiske risikoen etter avtale med artist. En arrangør kan ha en egen scene, eller kan leie et konsertlokale for en kveld. Slike lokaler kan være alt fra en pub til en stor *venue*. Arrangørene benytter seg av bookingagenter og managere som mellomledd mellom dem selv og de utøvende artistene og musikerne. Her kan potensielt konsertarrangøren betale bookingagenten, som deretter betaler ev. manager og de utøvende artistene og musikerne.

Konsertarrangørene har også underleverandører i form av personell som håndterer lys, lyd og annet sceneteknisk i konsertlokalet. «Crew» er andre underleverandører, som riggere, scenearbeidere og lignende, som arrangører også vil

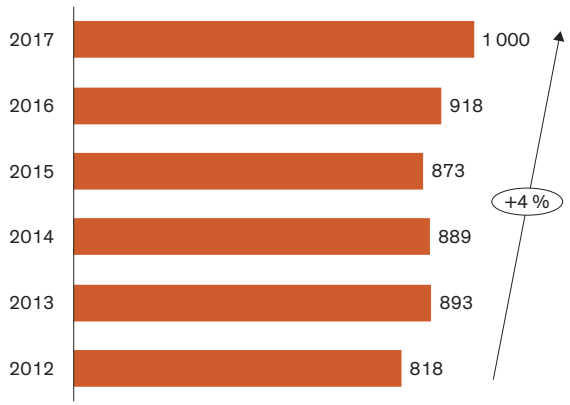

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.14 Samlede opphavsrettslige inntekter i Norge, 2012–2017 (MNOK)

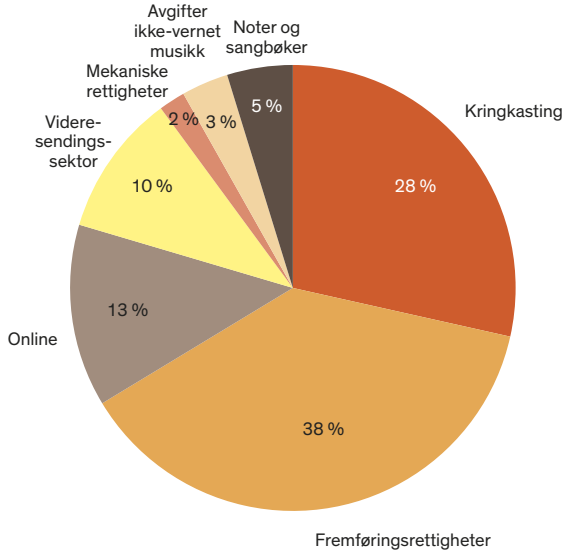

Figur 2.15 Prosentfordeling av samlede opphavsrettslige inntekter i Norge, 2017 (prosent)

kunne være avhengig av i forbindelse med et konsertarrangement.

Videre utbetaler konsertarrangører et vederlag til TONO i forbindelse med offentlig fremføring av opphavsrettslig beskyttet musikk. Dette formidles, som illustrert, videre til *låtskrivere, komponister og tekstforfattere*. Ved noen tilfeller utbetales det også en andel av artistinntektene til *plateselskapet* til den konkrete artisten som en del av en promoteringsavtale.

2.2.3 Opphavsrettsinntekter

Opphavsrettsinntekter er inntekter for bruk av opphavsrettslig materiale i Norge og som tilfaller rettighetshaver i Norge. Dette er inntekter som i hovedsak samles inn av vederlags- og opphavsrettslige organisasjoner og som viderefordeles til opphavspersoner, musikere / utøvende kunstnere, musikkforlag og plateselskaper i Norge.

De samlede opphavsrettslige inntektene til den norske musikkbransjen utgjorde 1 000 MNOK i 2017, jf. figur 2.14. Disse inntektene har økt jevnt gjennom perioden vi har målt (2012–2017). Inntektene i 2017 er 9 prosent høyere enn i 2016 og de høyeste i perioden vi har målt. Siden 2012 har disse inntektene hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 4 prosent, regnet i fast pris.

Fordelingen av ulike typer opphavsrettsinntekter i musikkbransjen har vært relativt stabil i perioden vi har målt (2012–2017). Fremføringsrettigheter og kringkasting står for de største andelene av de samlede opphavsrettslige inntektene, med henholdsvis 38 og 28 prosent i 2017, jf. figur 2.15. Dette er inntekter fra betalinger for bruk av opphavsrettslige verk i offentlig rom i form av kringkasting via TV og radio, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder og i butikker, eller livefremføringer (konserter). Også når musikk strømmes eller lastes ned, har opphavspersoner blant annet rett på vederlag for offentlig fremføring. Fremføringsrettighetene utgjorte samlet sett 793 MNOK, og inntektene fra kringkasting, utgjorde alene 284 MNOK i 2017, jf. tabell 2.4.

Inntektene fra videresendingssektoren utgjorde 103 MNOK i 2017. Disse inntektene har holdt seg stabile perioden 2012–2017. Inntekter fra videresendingssektoren er inntekter som tilfaller opphavspersoner i Norge for sekundær utnyttelse av lyd i for eksempel TV-produksjoner.

Inntekter fra mekaniske rettigheter oppstår i forbindelse med overføringer og reproduseringer av innspillinger til for eksempel CD eller vinyl, men også digitale utgivelser. I 2017 utgjorde de mekaniske rettighetene 19 MNOK. Til forskjell fra tidligere målinger har det ikke lykkes oss å få tilgang til detaljerte tall for mekaniske rettigheter fra online-utgivelser, grunnet en omlegging i ansvarfordelingen for disse rettighetene i 2017.

Avgifter for ikke-vernet musikk er innkrevde avgifter for kringkasting og annen offentlig bruk

TABELL 2.4 SAMLEDE OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER I NORGE, 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Fremføringsrettigheter samlet:	529	573	592	614	693	793	14 %	9 %
– *Kringkasting*	277	282	283	290	290	284	-2 %	1 %
– *Offentlig fremføring (Bakgrunnsmusikk mv.)*	196	209	208	216	315	377	20 %	15 %
– *Online (Nedlastning og strømming)*	57	81	101	107	88	132	51 %	21 %
Videresendingssektor	108	103	95	96	86	103	20 %	0 %
Mekaniske rettigheter	72	73	59	59	45	19*	-58 %	-20 %
Avgifter ikke-vernet musikk	52	51	59	41	39	34	-12 %	-7 %
Salg og lisensiering av noter og sangbøker	35	69	67	46	38	31	-18 %	5 %
Kopiering av noter og sangbøker	14	16	14	14	15	16	10 %	3 %
Andre vederlag	7	8	4	3	3	3	-9 %	-14 %
Samlede opphavsretts-inntekter i Norge	**818**	**893**	**889**	**873**	**918**	**1 000**	**9 %**	**4 %**

* Tallet er ikke fullstendig når det gjelder mekaniske rettigheter fra onlinesalg.

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: TONO, Gramo, Norwaco, NCB, Kopinor, Musikkforleggerne.

TEKSTBOKS 2.2

Hva er opphavsrett i musikkbransjen?

Opphavsretten gir komponister, tekstforfattere, artister, musikere og deres musikkselskap og -forlag mulighet til økonomisk erstatning. Opphavsrett innebærer en enerett til å fremstille eksemplarer av et verk (mekaniske rettigheter) og en enerett til å gjøre disse tilgjengelig for allmennheten (fremføringsrettigheter). Dersom du har opphavsrett, har du krav på kompensasjon dersom verket ditt blir tilgjengeliggjort offentlig, for eksempel via radio, TV, internett, konserter eller som bakgrunnsmusikk i ulike varianter, eller at musikken blir spilt inn på plater.

For komponister og tekstforfattere er opphavsretten beskyttet for det arbeidet han eller hun har lagt ned i å skape ny musikk. For musikere og artister innebærer opphavsretten en rett til erstatning for innspilte verk som de har medvirket på og som fremføres offentlig, for eksempel gjennom radio og TV. I likhet med øvrige rettighetshavere har musikkforlag gjennom opphavsretten rett til betaling for bruk av innspilt musikk. Overordnet er det fire rettigheter man råder over som opphavsperson:

- Retten til å reprodusere verket ved innspilling av fonogram eller noter
- Retten til å mangfoldiggjøre og videreselge kopier av verket
- Retten til å bearbeide og skape andre versjoner av verket
- Retten til å fremføre verket offentlig

Opphavsrettslige inntekter er de innbetalinger til rettighetsforvaltere som viderefordeles til opphavsrettshaver for bruk av opphavsrettslig materiale. Samarbeidet mellom opphavsrettsorganisasjoner verden over gjør at norske opphavsrettspersoner og andre rettighetshavere får den inntekten de har krav på for det arbeidet som er utført med å fremstille verket, utenfor Norges grenser så vel som for hjemmemarkedet.

av ikke-vernede opptak. Disse avgiftene utgjorde samlet 34 MNOK i 2017.

I 2017 hadde musikkforlag i Norge inntekter fra noter og sangbøker tilsvarende 31 MNOK. Dette inkluderer også noteutleie. I tillegg til ble det samlet inn vederlag for kopiering av noter og sangbøker for til sammen 16 MNOK i 2017. Dette ble viderefordelt til musikkorganisasjoner i Norge.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, finnes det opphavsrettslige inntekter som faller utenfor vårt datagrunnlag. Dette gjelder eksempelvis synkroniseringsavtaler (bruk av musikk i film og TV) gjort direkte mellom brukere og rettighetshavere, og «store rettigheter» som gjelder musikkverk som er skapt for å fremføres dramatisk (f.eks. opera, operetter, musikaler, skuespill o.l.).

2.3 Samlede inntekter fra utlandet

De samlede inntektene til musikkbransjen i Norge fra utlandet er beregnet til å ha utgjort 348 MNOK i 2017. Dette inkluderer eksportinntekter fra innspilt musikk, honorarer fra konsertvirksomhet i utlandet, samt opphavsrettslige inntekter som er samlet inn av organisasjoner utenfor Norge og overført til aktører i Norge.

Eksportinntekter er i denne sammenheng inntekter som er generert utenfor Norge og som tilfaller selskaper/aktører i Norge. Eksporten som presenteres under dette avsnittet, representerer en kjerne av bransjens virksomhet og favner således ikke alle inntekter den norske musikkbransjen står for i utlandet. For eksempel er ikke enkeltavtaler som «norske» artister, låtskrivere og produsenter har med utenlandske selskaper, medregnet. Inntekter til norske aktører med selskaper utenfor Norge, er heller ikke medregnet.

Av de samlede inntektene fra utlandet utgjør honorarer knyttet til konsertvirksomhet, den største andelen. I 2017 utgjorde disse inntektene 44 prosent av de samlede inntektene fra utlandet, ifølge våre beregninger (se figur 2.17). Inntektene fra innspilt musikk og opphavsrettslige inntekter utgjorde henholdsvis 29 og 27 prosent av de samlede inntektene fra utlandet (jf. figur 2.17).

2.3.1 Eksportinntekter fra salg av innspilt musikk

Med eksportinntekter fra salg av innspilt musikk menes inntekter som er generert utenfor Norge av selskaper i Norge. Eksportinntektene som presenteres her, er ment å vise hva disse selskapene har av inntekter fra salg av innspilt musikk i utlandet i form av royalties.

De samlede eksportinntektene fra salg av innspilt musikk er beregnet til å utgjøre 101 MNOK

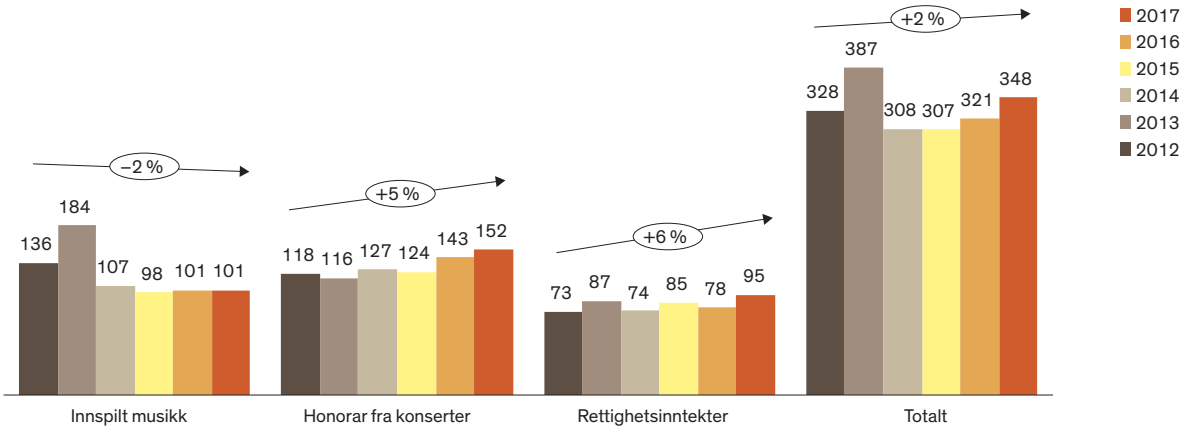

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 2.16 Samlede inntekter fra utlandet, 2012–2017 (MNOK)

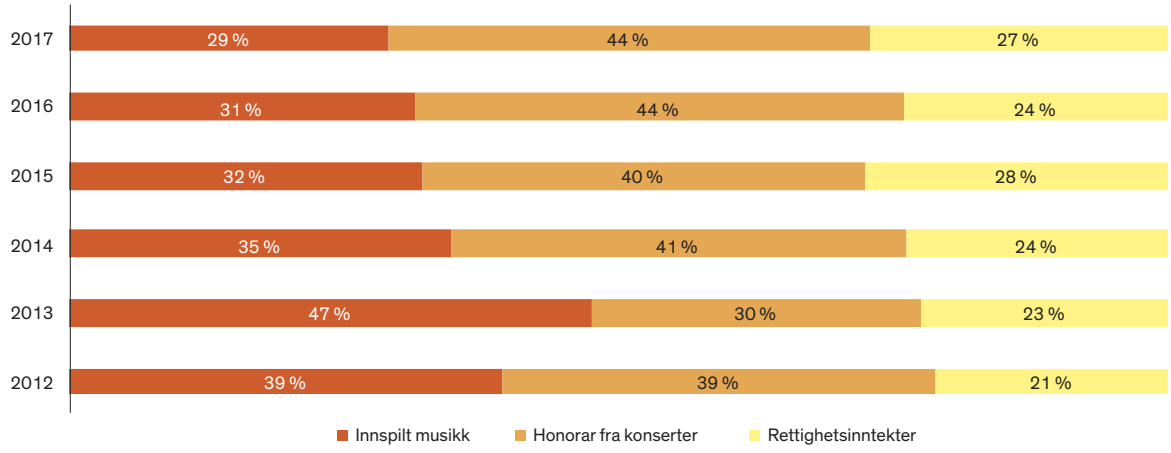

Figur 2.17 Prosentvis fordeling av samlede inntekter fra utlandet, 2012–2017 (prosent)

i 2017, jf. tabell 2.5. Dette er tilsvarende inntektene målt i perioden 2014–2016, men lavere enn i 2012 og 2013. Inkludert disse årene har eksportinntektene minket 2 prosent i snitt i perioden vi har målt.

Årsaken til at eksportinntektene var estimert høyere i 2012 og 2013, ligger i datagrunnlaget. I 2014 ble avtalegrunnlaget til NCB (Nordisk Copyright Bureau) endret. Dette har betydning for datagrunnlaget og gir utslag i beregningene. Også i 2017 ble det gjort en omlegging av NCBs ansvarsområde som påvirker datagrunnlaget. Det er derfor knyttet usikkerhet til tallene for 2014–2017 og vi vurderer at disse er noe underestimert. Tallene fra 2012–2013 er ikke direkte sammenlignbare med senere år.

2.3.2 Inntekter fra konsertvirksomhet i utlandet

Etter våre beregninger var de samlede inntektene fra konsertvirksomhet i utlandet 152 MNOK i 2017. Dette er 7 prosent mer enn i 2016. I gjennomsnitt har disse inntektene økt med 5 prosent årlig i perioden vi har målt. Konsertrelatert eksport er her avgrenset til å omfatte honorar som artister og musikere i Norge får for konsertvirksomhet i utlandet.

Vi har sett en økning i disse inntektene fra og med 2016. I tidsrommet 2016–2017 fikk vi også kjente internasjonale suksesser som Kygo og Alan Walker, som hadde en omfattende konsertvirksomhet i utlandet. Det kan forklare noe av økningen. Vi har også sett en tendens til at aktører som reiser ut, får høyere gjennomsnittshonorar for sine opptredener ute. Dette kan enten bety at norske artister har turnert i land hvor de har fått høyere honorar, eller at norske aktører har blitt bedre til å forhandle frem gode avtaler.

Norske artister og utøvere har bredt nedslagsfelt i sin utenlandsvirksomhet. I 2017 ble det tildelt reisetilskudd til 2 600 planlagte konserter i hele verden. Det er mer enn i 2016. Over halvparten av disse (53 prosent) var planlagt i Europa, mens 18 og 13 prosent var planlagt i henholdsvis Nord-Amerika og Asia.[4]

I denne statistikken vil en del av de «norske» aktørenes inntekter ikke fremkomme. Som nevnt innledningsvis beregner vi kun inntekter til norskregistrerte selskaper. Eksempelvis ser vi at Kygos heleide og britiskregistrerte selskap hadde inntekter tilsvarende 98 MNOK fra ulike opptredener i 2017.[5] Kun en andel av disse overføres til registrert selskap i Norge. I denne statistikken er kun inntekter til hans norskregistrerte selskap, og vår vurdering av andelen av konsertrelaterte inntekter, medregnet.

2.3.3 Opphavsrettsinntekter fra utlandet

Opphavsrettsinntekter fra utlandet er inntekter som er samlet inn for bruk av opphavsrettslig materiale utenfor Norge og som tilfaller opphavspersoner i Norge. Inntektene som overføres fra utlandet, inkluderer blant annet opphavsrettslige inntekter fra fremføringsrettigheter.

4 Music Norway (2018). *Årsrapport 2017.*
5 Dagens Næringsliv. «Kygo starter plateselskap med manageren», publisert 4.10.18.

TABELL 2.5 EKSPORT AV INNSPILT MUSIKK, 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Innspilt musikk	136	184	107	98	101	101	0 %	-2 %
Samlede inntekter	**136**	**184**	**107**	**98**	**101**	**101**	**0 %**	**-2 %**

Note: Tall omregnet til 2017-kroner.

TABELL 2.6 SAMLEDE INNTEKTER FRA KONSERTVIRKSOMHET I UTLANDET (HONORAR), 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Honorar fra utlandet	118	116	127	124	143	152	7 %	5 %
Samlede inntekter	**136**	**116**	**127**	**124**	**143**	**152**	**7 %**	**5 %**

Note: Tall omregnet til 2017-kroner.

TABELL 2.7 SAMLET OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER FRA UTLANDET, 2012–2017 (MNOK)

	2012 MNOK	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2012–2017 GJENNOMSNITTLIG ENDRING
Fremføringsinntekter	35	36	43	54	44	76	74 %	20 %
Mekaniske rettigheter	37	50	29	29	29	17	-41 %	-9 %
Videresendingssektoren	1	2	2	2	5	2	-67 %	29 %
Samlee inntekter	**73**	**87**	**74**	**85**	**78**	**95**	**22 %**	**6 %**

Note: Tall omregnet til 2017-kroner.

De samlede inntektene for bruk av opphavsrettslig materiale har økt de siste årene. Inntektene har økt fra 73 MNOK i 2012 til 95 MNOK i 2017, eller tilsvarende 6 prosent i snitt årlig for denne perioden. Det er inntektene fra fremføringsrettigheter som øker. Disse inntektene har en gjennomsnittlig årlig vekst 20 prosent i perioden vi har målt. Inntektene fra mekaniske rettigheter har minket tilsvarende 9 prosent i snitt årlig. Det er særlig rettigheter fra lisensiering av fysiske utgivelser som minker, og som tidligere har utgjort en større andel av disse inntektene.

Økningen i de opphavsrettslige inntektene gjenspeiler økt bruk av musikk fra norske opphavspersoner i utlandet. Dette skyldes både kjente individuelle suksesshistorier, og at det stadig er flere opphavspersoner i Norge som opplever at deres musikk blir lyttet til og brukt i ulike sammenhenger i utlandet. Som TONO skriver i sin årsrapport for 2017: «*Vi ser en økning på 65 prosent i antall TONO-medlemmer som i perioden 2014–2017 har mottatt avregninger fra utlandet gjennom TONO*».[6]

6 TONO (2018). *Årsrapport 2017*

Litteratur i tall 2017

3.1 Samlede inntekter i litteraturbransjen

De samlede inntektene i den norske litteraturbransjen var 6 186 MNOK i 2017, jf. tabell 3.1. Dette inkluderer inntekter fra salg av litteratur, opphavsrettslige inntekter og fremføringsinntekter både i Norge og fra utlandet.

I 2016 var de samlede inntektene 6 178 MNOK, noe som betyr at inntektene har økt med 0,1 prosent fra 2016 til 2017. For femårsperioden sett under ett har inntektene sunket med 0,7 prosent årlig siden 2013. Bakgrunnen for dette er at inntektene i hjemmemarkedet, som utgjør den klart største andelen av de samlede inntektene, i gjennomsnitt har sunket med 0,7 prosent årlig. Selv om inntektene fra utlandet i gjennomsnitt har økt med 1,7 prosent årlig, utgjør disse inntektene en for liten del av totalen til å få noe utslag for de samlede inntektene totalt. I tillegg ser vi at de samlede inntektene fra utlandet har sunket fra 2016 til 2017. Denne nedgangen skyldes i hovedsak en omklassifisering i Den norske forleggerforeningens statistikk for direkteeksport fra forlagene[1]. En aktør som tidligere var klassifisert som eksportaktør, inngår ikke lenger i tallmaterialet for 2017, noe som forklarer den store nedgangen. Andre variabler som inngår i de samlede inntektene fra utlandet, bl.a. salg av rettigheter til utlandet, har økt. Dette og den øvrige fordelingen av inntektene i hhv. Norge og fra utlandet redegjøres nærmere for i de neste avsnittene.

3.2 Samlede inntekter i Norge

De samlede inntektene i Norge utgjorde 6 104 MNOK i 2017. Tallet refererer til inntekter fra salg av bøker, fremføringsinntekter og opphavsrettslige inntekter. Selv om inntektene har økt med 0,9 prosent fra 2016, har inntektene i det norske markedet samlet sett sunket med 0,7 prosent årlig siden 2013, jf. tabell 3.2.

1 Vi benytter statistikk fra Den norske forleggerforeningen til å estimere bl.a. direkteeksport fra forlagene.

TABELL 3.1 OVERSIKT OVER LITTERATURBRANSJENS SAMLEDE INNTEKTER I NORGE OG FRA UTLANDET, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Samlede innteker i Norge	6 287	6 127	6 106	6 051	6 104	0,9 %	-0,7 %
Samlede inntekter fra utlandet	86	95	112	127	82	-35,3 %	1,7 %
Samlede inntekter totalt	**6 373**	**6 222**	**6 218**	**6 178**	**6 186**	**0,1 %**	**-0,7 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

TABELL 3.2 SAMLEDE INNTEKTER I DET NORSKE MARKEDET, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Salgsinntekter	6 121	5 957	5 936	5 885	5 921	0,6 %	-0,8 %
Fremføringsinntekter	27,9	34,3	30,4	33,8	33,7	-0,3 %	5,6 %
Opphavsrettslige inntekter	138,7	136,3	139,2	132,0	149,6	13,3 %	2,1 %
Samlede inntekter i Norge	**6 287**	**6 127**	**6 106**	**6 051**	**6 104**	**0,9 %**	**-0,7 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Av de samlede inntektene i Norge utgjorde inntekter fra salg av litteratur den klart største delen. Inntekter fra salg av bøker utgjorde 5 921 MNOK i 2017, noe som tilsvarer 99 prosent av de samlede inntektene. Fremføringsinntektene utgjorde 33,7 MNOK og 1 prosent, mens de opphavsrettslige inntektene utgjorde 149,6 MNOK og 3 prosent.

3.2.1 Inntekter fra salg av litteratur

Inntekter fra salg av litteratur utgjorde 5 921 MNOK i 2017. Dette utgjør dermed den klart største andelen av de samlede inntektene i litteraturbransjen i Norge. Salgsinntekter fra Norge refererer til salg av bøker eller andre litterære formater til en konsument, gjennom fysiske eller digitale utsalgssteder i Norge.[2] Konsumentene kan være enkeltpersoner som kjøper bøker til seg eller til andre, og det kan være organisasjoner som folkebibliotek, offentlige myndigheter og skoler som har kjøpt bøker i den hensikt å gjøre dem tilgjengelige for forbrukere i Norge.

3.2.1.1 De tre bokmarkedene

Bokmarkedet deles ofte inn i tre markeder: skolebokmarkedet (bokgruppe 1), fagbokmarkeder (bokgruppe 2) og allmennbokmarkedet (bokgruppe 3–9). Fordelingen av omsetningen i de tre bokmarkedene har holdt seg forholdsvis stabil i perioden 2013–2017, jf. figur 3.1.

Skolebokmarkedet (bokgruppe 1) økte fra 12 prosent av den totale omsetningen i 2013 til 15 prosent i 2015, men sank igjen i 2017 og utgjorde da 13 prosent av de totale salgsinntektene i Norge. Fagbokmarkedet (bokgruppe 2) har holdt seg stabilt på omtrent 10 prosent fra 2013–2016, men økte i 2017 og utgjorde da 12 prosent av de samlede inntektene. Allmennbokmarkedet (bokgruppe 3–9) utgjorde 69 prosent av de totale inntektene i 2013, men har sunket de siste årene og utgjorde 64 prosent i 2017.

I tillegg til de tre bokmarkedene fremkommer det i figur 3.1 at 12 prosent av de totale inntektene fra salg av litteratur i Norge ikke er kategorisert i et av de tre bokmarkedene, og heller ikke i bokgruppesystemet. Frem til midten av 2014 omfattet denne kategorien først og fremst fremmedspråklige bøker. I 2014 ble det imidlertid innført to nye bokgrupper (9.3 – sakprosa på originalspråket og 9.4 – skjønnlitteratur på originalspråket). En stor del av omsetningen av bøker tilhørende disse to bokgruppene ble tidligere ikke kategorisert, men fra og med 2015 benytter de fleste dataleverandører de nye bokgruppene. Omsetningen som ikke er kategorisert for 2015, omfatter dermed i hovedsak bøker som er importert direkte til norske forhandlere og videresolgt til forbrukere i Norge, eller som er importert direkte til aktører i Norge fra utenlandske nettbokhandlere, og som ikke kategoriseres etter det norske bokgruppesystemet. Omsetningen av bøker som ikke er kategorisert, utgjorde 12 prosent (688 MNOK) av de totale inntektene fra salg av litteratur i Norge i 2017.

2 Statistikken er avgrenset til å gjelde publikasjoner med ISBN-nummer samt digitale tjenester som springer ut av forlagsbransjen, for eksempel lisensierte digitale læremidler. Statistikken inkluderer både norsk- og fremmedspråklige bøker.

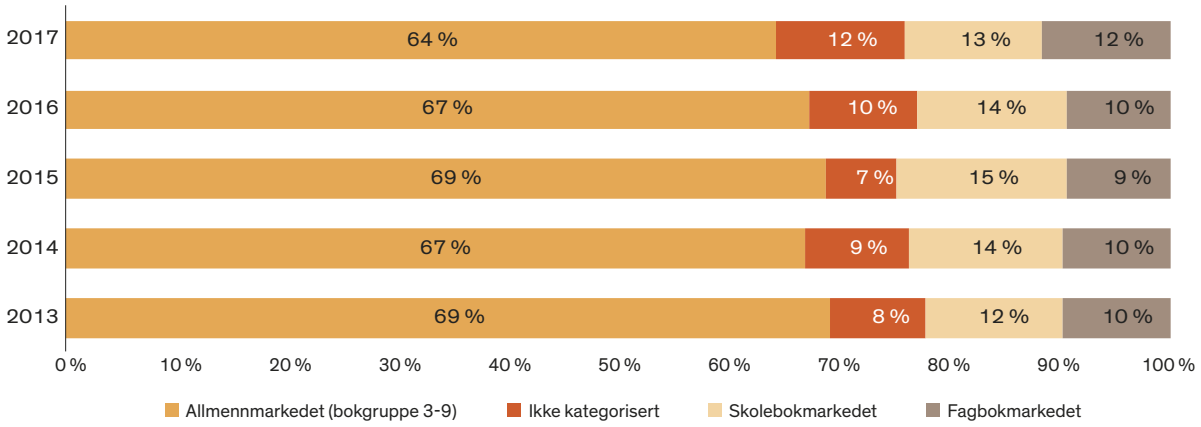

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, b vDen norske Forleggerforening, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.1 Inntekter fra skolebok-, fagbok- og allmennmarkedet, 2013–2017 (prosent)

TABELL 3.3 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR FORDELT PÅ BOKGRUPPER, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Bokgruppe 1: Skolebøker	761	845	907	795	740	-7 %	0 %
Bokgruppe 2: Fagbøker og lærebøker	607	577	559	566	683	21 %	3 %
Bokgruppe 3: Sakprosa	1 195	1 148	1 169	1 080	1 073	-1 %	-3 %
Bokgruppe 4: Skjønnlitteratur	1 698	1 494	1 552	1 472	1 439	-2 %	-4 %
Bokgruppe 5: Billigbøker	556	592	619	643	558	-13 %	0 %
Bokgruppe 6: Verk	13	12	7	4	3	-21 %	-29 %
Bokgruppe 7: Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	72	82	51	42	38	-10 %	-13 %
Bokgruppe 8: Lydbøker og elektroniske innholdsprodukter	334	341	358	426	480	13 %	10 %
Bokgruppe 9: Annen skjønnlitteratur	368	305	319	280	217	-22 %	-12 %
Ikke kategorisert i bokgruppesystemet	516	561	397	576	688	19 %	11 %
Totale inntekter i Norge	**6 121**	**5 957**	**5 936**	**5 885**	**5 921**	**0,6 %**	**-0,8 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

3.2.1.2 Bokgruppefordeling

Inntekter fra salg av litteratur i det norske markedet kan fordeles på bokgrupper, jf. tabell 3.3.

Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) har utgjort den største bokgruppen i hele perioden vi har målt. Inntektene fra salg i denne bokgruppen har imidlertid sunket over tid: i 2013 var de totale inntektene i denne bokgruppen 1 698 MNOK (28 prosent), mens tilsvarende tall i 2017 var 1 439 MNOK (24 prosent). Omsetningen i denne bokgruppen har dermed både sunket i absolutte og relative tall, og utviklingen tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på 4 prosent.

Det er imidlertid andre bokgrupper som har hatt en større, relativ negativ vekst. Bokgruppe 6 (verk) har hatt en gjennomsnittlig årlig nedgang på 29 prosent (3 MNOK i 2017 mot 13 MNOK i 2013), og bokgruppe 7 har hatt en gjennomsnittlig årlig nedgang på 13 prosent (38 MNOK i 2017 mot 72 MNOK i 2013).

At inntektene fra salg av litteratur i flere av bokgruppene har sunket over tid, gir utslag i at de totale salgsinntektene i Norge har sunket med 0,8 prosent årlig siden 2013 (5 921 MNOK i 2017 mot 6 121 MNOK i 2013).

Inntektene i enkelte av bokgruppene har imidlertid økt. Det er bokgruppe 8, som omfatter lydbøker, e-bøker og elektroniske innholdsprodukter, som har økt mest relativt sett, med 10 prosent årlig siden 2013. I 2016 utgjorde inntektene fra salg i denne bokgruppen 480 MNOK

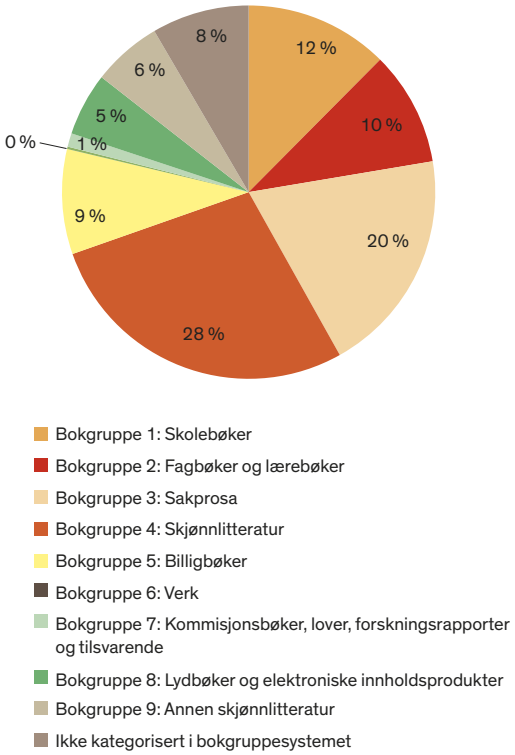

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.2 Salgsinntekter fordelt på bokgrupper, 2017 (prosent)

TABELL 3.4 ANTALL NYE TITLER OG UTGAVER I DET NORSKE MARKEDET, 2013–2017

BOKGRUPPE	2016	2017
1.1 Skolebøker – grunnskolen	281	147
1.2 Skolebøker – videregående	99	77
2.1 Lærebøker for høyere utdanning	418	299
2.2. Fagbøker for profesjonsmarkedet	160	148
3.1 Norsk sakprosa for voksne	649	596
3.2 Oversatt sakprosa for voksne	279	263
3.3 Norsk sakprosa for barn	77	59
3.4 Oversatt sakprosa for barn	110	163
4.1 Norsk skjønnlitteratur for voksne	324	310
4.2 Oversatt skjønnlitteratur for voksne	326	315
4.3 Norsk skjønnlitteratur for barn	314	238
4.4 Oversatt skjønnlitteratur for barn	385	299
5.0 Billigbøker	692	698
6.0 Verk	4	1
7.0 Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	204	102
8.0 Digitale læremidler og andre digitale produkter	302	291
8.1 Lydbøker på CD	1 024	1 073
8.5 E-bøker til allmennmarkedet	1 301	1 084
8.9 E-bøker for undervisnings- og profesjonsformål	66	34
9.1.0 Norske serieromaner	226	154
9.2.0 Oversatte underholdningsromaner	208	237
9.3.0 Skjønnlitteratur på originalspråket	52	5
9.3.4 Sakprosa på originalspråket	1	8
Totalt	**7 682**	**6 601**

Kilde: Forleggerforeningens bransjestatistikk 2017.
Oversikten er kun basert på Forleggerforeningens medlemmer.

noe som tilsvarte 8 prosent av de totale inntektene.

At inntektene fra salg av bøker i bokgruppe 8 har økt mest relativt sett, ser vi også i oversikten over antall nye titler og utgaver i det norske markedet (tabell 3.4) og i oversikten over antall solgte titler i det norske markedet (tabell 3.5).[3] Bokgruppe 8 er den bokgruppen som til sammen har flest nye titler og utgaver i det norske markedet i 2016. Det er også den bokgruppen med størst prosentvis endring i antall solgte eksemplarer fra 2015–2016.

3 Oversiktene i tabell 3.4 og 3.5 gjelder for medlemsforlag i Den norske forleggerforeningen.

TABELL 3.5 ANTALL SOLGTE EKSEMPLARER I DET NORSKE MARKEDET, 2016 OG 2017

	ANTALL SOLGTE EKSEMPLARER		PROSENTVIS ENDRING
BOKGRUPPE	2016	2017	2016–2017
1.1 Skolebøker – grunnskolen	2 699 347	2 176 208	-19 %
1.2 Skolebøker – videregående	667 747	499 829	-25 %
2.1 Lærebøker for høyere utdanning	994 358	713 121	-28 %
2.2. Fagbøker for profesjonsmarkedet	274 664	224 859	-18 %
3.1 Norsk sakprosa for voksne	2 551 376	2 391 577	-6 %
3.2 Oversatt sakprosa for voksne	1 020 384	783 797	-23 %
3.3 Norsk sakprosa for barn	193 338	170 865	-12 %
3.4 Oversatt sakprosa for barn	522 823	584 466	12 %
4.1 Norsk skjønnlitteratur for voksne	1 125 241	1 132 044	1 %
4.2 Oversatt skjønnlitteratur for voksne	1 255 316	1 004 908	-20 %
4.3 Norsk skjønnlitteratur for barn	1 592 540	1 402 268	-12 %
4.4 Oversatt skjønnlitteratur for barn	2 091 264	1 368 239	-35 %
5.0 Billigbøker	4 316 826	3 655 140	-15 %
6.0 Verk	4 398	4 192	-5 %
7.0 Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	210 847	101 041	-52 %
8.0 Digitale læremidler og andre digitale produkter	1 159 976	1 804 190	56 %
8.1 Lydbøker på CD	409 289	371 270	-9 %
8.5 E-bøker til allmennmarkedet	15 972	4 585	-71 %
8.9 E-bøker for undervisnings- og profesjonsformål	1 932 392	1 608 101	-17 %
9.1.0 Norske serieromaner	579 071	346 885	-40 %
9.2.0 Oversatte underholdningsromaner	6 493	29 303	351 %
9.3.0 Skjønnlitteratur på originalspråket	792	42	-95 %
Totalt	**23 624 455**	**20 386 930**	**-14 %**

Kilde: Forleggerforeningens bransjestatistikk 2017.
Oversikten er kun basert på Forleggerforeningens medlemmer.

Tabell 3.6 viser de mest solgte bøkene i Norge i 2017.

3.2.1.3 Norsk og oversatt litteratur

Bokgruppeinndelingen har tre nivåer, og i noen bokgrupper skilles det mellom norsk og oversatt

TABELL 3.6 DE MEST SOLGTE BØKENE I NORGE I 2017

1	*Tørst*	Jo Nesbø
2	*To søstre*	Åsne Seierstad
3	*Arv og miljø*	Vigdis Hjorth
4	*Pondus: 16 hjerneceller & dansefot*	Frode Øverli
5	*Katharina-koden*	Jørn Lier Horst
6	*Opprinnelse*	Dan Brown
7	*Bukkene bruse begynner på skolen*	Bjørn F. Røvik
8	*Juleroser 2017*	Herbjørg Kråkevik
9	*Operasjon spøkelse*	Jørn Lier Horst
10	*En moderne familie*	Helga Flatland

Kilde: Bokhandlerforeningen.

litteratur. Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) er f.eks. delt opp i gruppe 4.1 (norsk skjønnlitteratur for voksne), gruppe 4.2 (oversatt skjønnlitteratur for voksne), osv.[4] For deler av inntektene fra salg av litteratur har vi tall på et så detaljert nivå at vi kan presentere fordelingen mellom norsk og oversatt litteratur, og fordelingen mellom litteratur for barn og unge og litteratur for voksne. Dette gjelder inntekter fra salg av litteratur gjennom bokhandlere og inntekter fra salg av litteratur til biblioteker og andre offentlige instanser, forlagenes direktesalg til forbrukere og til øvrige forhandlere, samt forlagenes salg gjennom massemarkedet. Til sammen dekker inntekter fra litteratur gjennom disse markedene over 80 prosent av de totale inntektene i det norske markedet.

Figur 3.3 viser andelen av sakprosa- og skjønnlitteraturen som er norsk litteratur, og andelen som er oversatt fra andre språk.

Fordelingen av norsk og oversatt litteratur har vært forholdsvis stabil både for sakprosa og for skjønnlitteratur i perioden 2013–2017. Inntekter fra salg av litteratur med norsk som originalspråk er imidlertid større innen sakprosa enn innen skjønnlitteratur. I 2017 var 74 prosent av inntektene fra salg av sakprosa knyttet til sakprosa med norsk som originalspråk, mens 26 prosent av inntektene var knyttet sakprosa som var oversatt fra et annet språk. For inntekter knyttet til salg av skjønnlitteratur er fordelingen annerledes, da en større andel av omsetningen er knyttet til salg av oversatt skjønnlitteratur. I 2017 var 47 prosent av inntektene fra salg av skjønnlitteratur knyttet til skjønnlitteratur med norsk som originalspråk. Tilsvarende var 53 prosent av inntektene knyttet til salg av oversatt skjønnlitteratur. Både for skjønnlitteratur og sakprosa har inntekter fra salg av litteratur med norsk som originalspråk økt fra 2016 til 2017.

Også fordelingen av norsk og oversatt litteratur (sakprosa og skjønnlitteratur) for henholdsvis voksne og barn og unge, har vært relativt stabil i perioden 2013–2016, jf. figur 3.4. Gjennomgående i perioden er det imidlertid en mindre andel av

4 For en fullstendig oversikt over bokgruppesystemet, se f.eks. Forleggerforeningens hjemmesider: http://www.forleggerforeningen.no/bokgruppene/

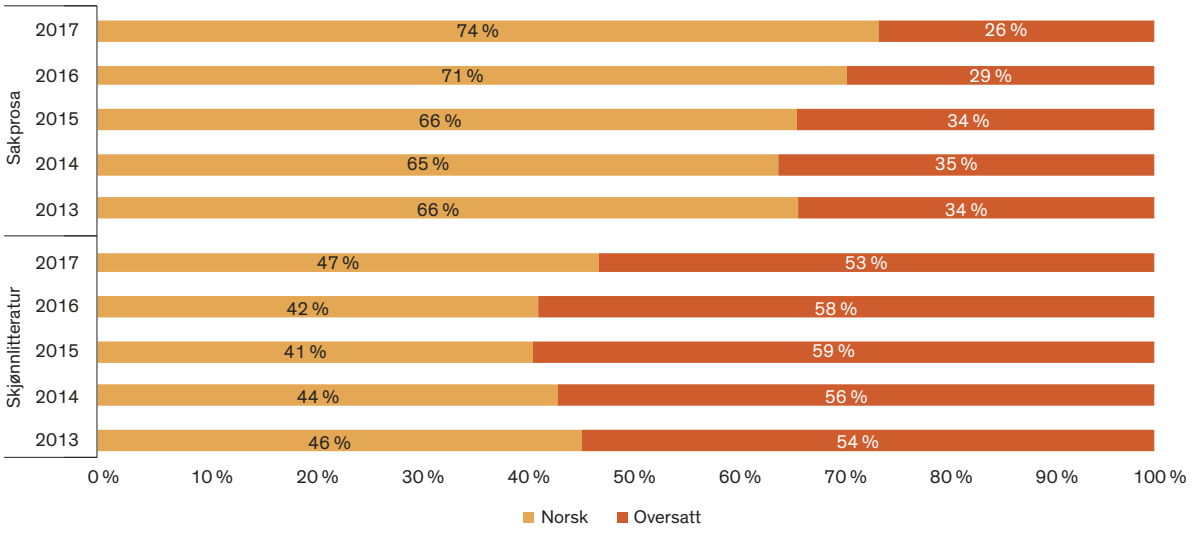

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening.

Figur 3.3 Andelen norsk og oversatt sakprosa og skjønnlitteratur, 2013–2017 (prosent)

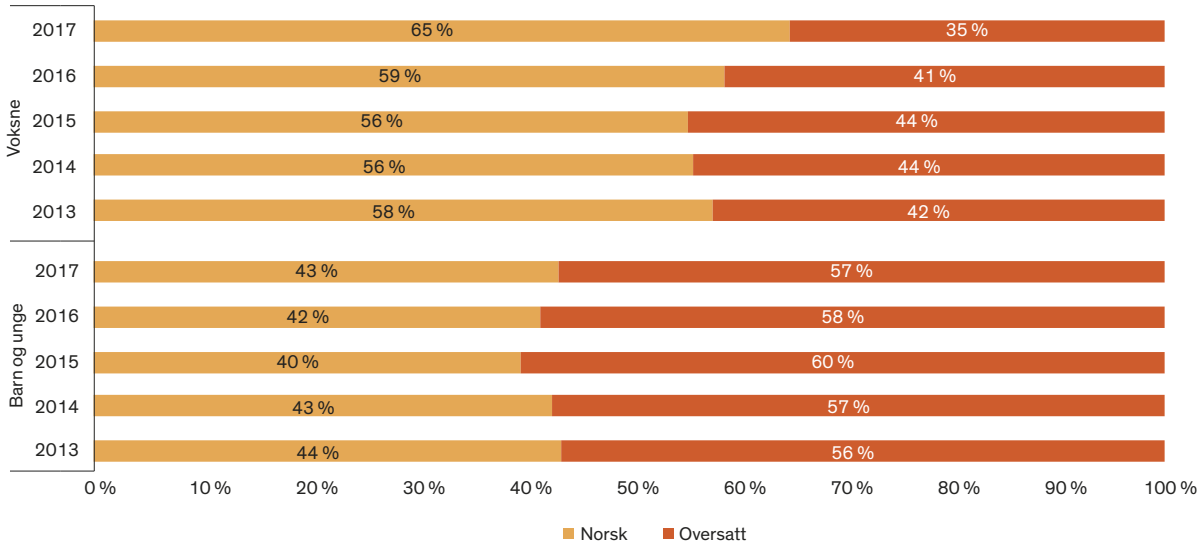

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening.

Figur 3.4 Andelen norsk og oversatt skjønnlitteratur for voksne og for barn og unge, 2013–2017 (prosent)

inntektene fra salg av litteratur for barn og unge som er litteratur med norsk som originalspråk, sammenlignet med litteratur for voksne. I 2017 var 43 prosent av inntektene fra salg av litteratur for barn og unge knyttet til salg av litteratur med norsk som originalspråk. For litteratur for voksne var 65 prosent av inntektene knyttet til salg av litteratur med norsk som originalspråk. Både for litteratur for voksne og for barn og unge har imidlertid inntekter fra salg av litteratur med norsk som originalspråk økt fra 2016–2017.

3.2.1.4 Salgskanaler

I litteraturbransjen distribueres bøkene gjennom fysiske og digitale salgskanaler som bokhandlere, bokklubber, gjennom det som omtales som massemarkedet, som omfatter dagligvarehandlere, kiosker o.l., og direkte fra forlagene. I tillegg distribueres det bøker til norske konsumenter direkte fra utenlandske nettbokhandlere. Det sistnevnte omtaler vi som «privat direkteimport». Videre gjøres også bøker tilgjengelig for norske brukere gjennom folkebibliotekene og gjennom andre offentlige institusjoner. Figur 3.5 viser inn-

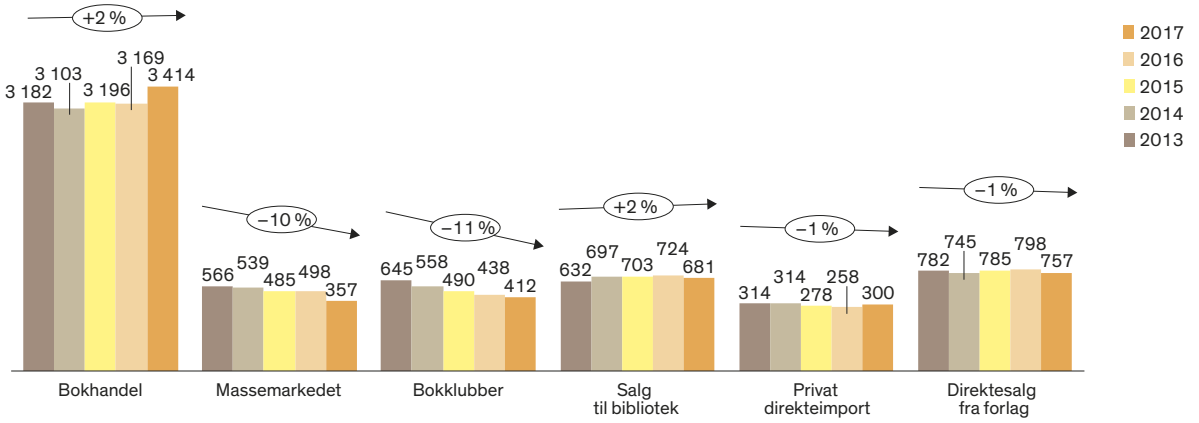

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.5 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på salgskanaler, 2013–2017 (MNOK)

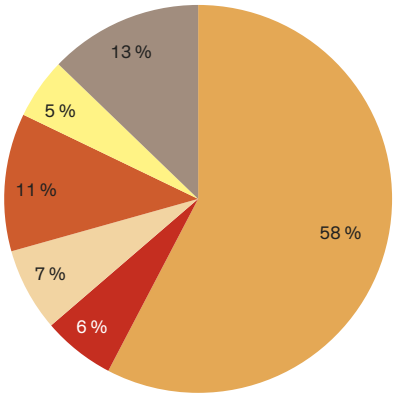

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.6 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på salgskanaler, 2017 (prosent)

tektene fra salg av litteratur for årene 2013–2017, fordelt på disse ulike salgskanalene.

Over halvparten av inntektene fra salg av bøker kommer fra salg gjennom bokhandlere. Andelen har økt jevnt i perioden 2013–2017 og utgjorde 58 prosent (3 414 MNOK) av de samlede salgsinntektene i 2017. Salget gjennom massemarkedet og bokklubber har sunket fra 2013, med en gjennomsnittlig årlig nedgang på henholdsvis -10 prosent (fra 566 MNOK i 2013 til 357 MNOK i 2017) og -11 prosent (fra 645 MNOK i 2013 til 412 MNOK i 2017).

Salg til biblioteker og andre offentlige instanser har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 prosent (fra 632 MNOK i 2013 til 681 MNOK i 2017).

3.2.1.5 Salg av fysiske og digitale bøker

Bøker distribueres både fysisk og i digitale formater.[5] Tabell 3.7 viser fordelingen av inntektene fra salg av litteratur, fordelt på fysiske og digitale produkter. De totale inntektene fra salg av digitale produkter i 2017 var 566 MNOK. Inntektene fra salg av digitale produkter har gjennomsnittlig økt med 23 prosent årlig siden 2013, mens inntekter fra salg av fysiske bøker har sunket med 2 prosent årlig, fra 5 872 MNOK i 2013 til 5 355 MNOK i 2017. De totale inntektene fra salg av e-bøker i Norge utgjorde 146 MNOK i 2017, mot 102 MNOK i 2013. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent. Salget av e-bøker i denne kategorien inkluderer privat direkteimport av e-bøker, strømming av e-bøker, samt salg av e-bøker som distribueres gjennom og utenom Bokbasens distribusjonskanal (DDS).

5 Digitale bøker består av e-bøker, lydbøker for nedlastning, digitale tjenester som for eksempel salg av bokapper og andre digitale tjenester, lisensbaserte læremidler m.m. Lydbøker på MP3-cd og lydbøker på digikort og andre minnekort (dvs. bokgruppe 8.6 og 8.7) regnes derimot som fysiske produkter fordi det distribueres i et fysisk format.

TABELL 3.7 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR FORDELT PÅ FYSISKE OG DIGITALE BØKER, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Fysiske bøker	5 872	5 667	5 595	5 474	5 355	-2 %	-2 %
Digitale produkter	249	290	341	410	566	38 %	23 %
– E-bøker	102	115	113	118	146	24 %	10 %
– Lydbøker for nedlasting	9	20	52	95	189	98 %	117 %
– Digitale tjenester	138	155	176	198	231	17 %	14 %
Totale inntekter i Norge	**6 121**	**5 957**	**5 936**	**5 885**	**5 921**	**1 %**	**-0,8 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Aschehoug, Bokbasen, Biblioteksentralen, Cappelen Damm, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Ebok.no, Lydbokforlaget, Innkjøpsordningen, Virke / TNS Gallup.

3.2.1.6 Fysiske og digitale utsalgssteder

Det innsamlede datamaterialet gir grunnlag for å si noe om forholdet mellom fysiske og digitale utsalgssteder for deler av inntektene i litteraturbransjen, jf. figur 3.7 Fra 2013–2017 var det en økning i andelen av inntektene fra salg av litteratur som skjedde gjennom digitale utsalgssteder. I 2013 utgjorde dette 28 prosent av de totale inntektene, mens inntektene fra salg gjennom digitale utsalgssteder utgjorde 42 prosent i 2017, en økning på 14 prosentpoeng.

Fordelingen av salg gjennom digitale og fysiske utsalgssteder varierer mellom de ulike bokgruppene, jf. figur 3.8. Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) og bokgruppe 5 (billigbøker) er de bokgruppene som har størst andel av omsetningen gjennom fysiske utsalgssteder i 2017, med henholdsvis 88 og 95 prosent av de totale inntektene. Bokgruppe 1 (skolebøker) og bokgruppe 8 (lydbøker og elektroniske innholdsprodukter) er bokgruppene med størst inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder, med 85 prosent for bokgruppe 1 og 92 prosent for bokgruppe 8.

Figur 3.9 illustrerer i hvilken grad bokbransjen er blitt mer digital de tre siste årene, da den viser endringen per bokgruppe fra 2013 til 2017 i

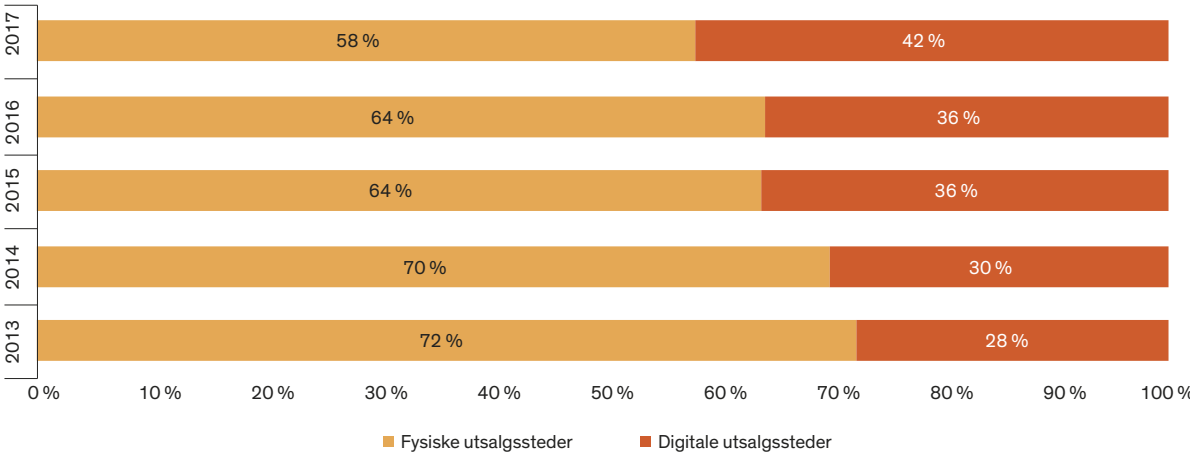

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.7 Inntektene fra salg av litteratur fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder, 2013–2017 (prosent)

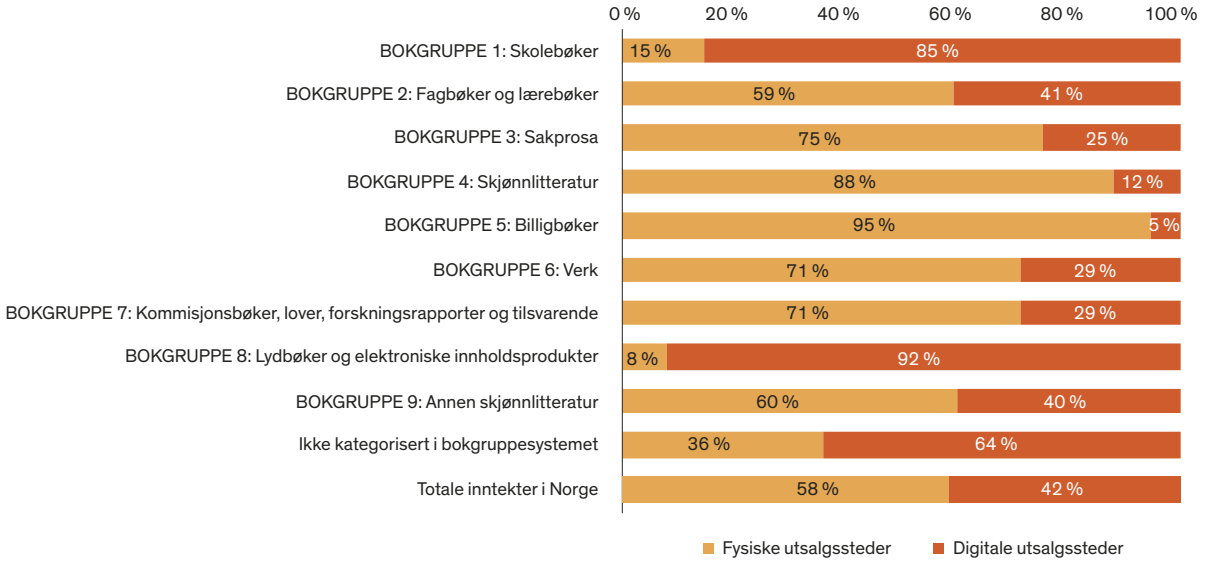

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.8 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder og bokgrupper, 2017 (prosent)

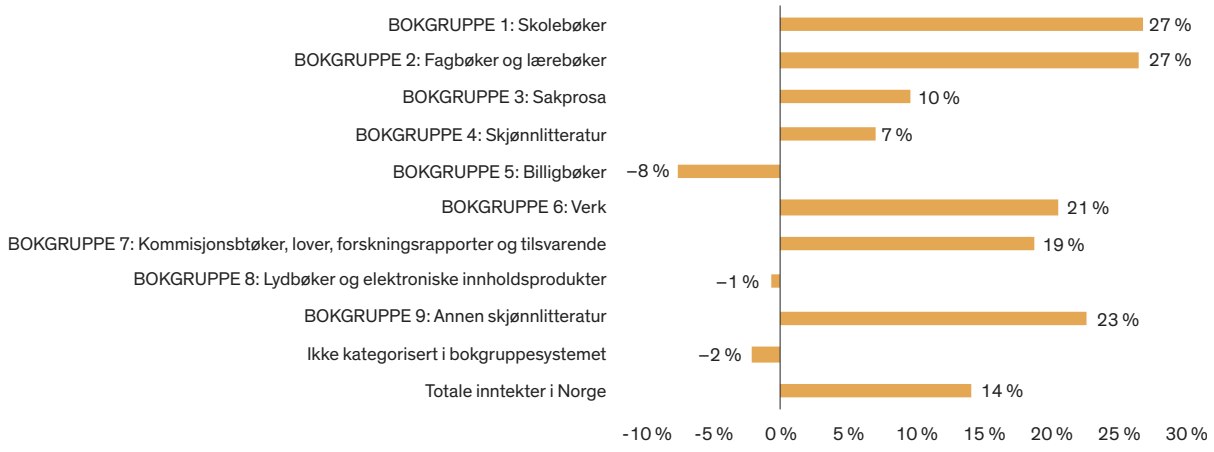

Kilder: Biblioteksentralen, Den norske Bokhandlerforening, Den norske Forleggerforening, Virke / TNS Gallup.

Figur 3.9 Digitalisering: endring i prosentpoeng 2013–2017 i favør digitale utleiesteder (prosentpoeng)

prosentpoeng. Bokgruppe 1 (skolebøker) og bokgruppe 2 (fagbøker og lærebøker) økte sine inntekter fra digitale utsalgssteder med 27 prosentpoeng sammenlignet med 2013. Også bokgruppe 6 (verk) økte inntektene fra digitale utsalgssteder med 21 prosentpoeng i samme periode. Samtidig er det viktig å påpeke at denne bokgruppen utgjør en svært liten del av de totale inntektene både i 2017 og 2016. Dermed gir forholdsvis små endringer i reelle tall store utlsag i prosentvis endring. Bokgruppe 5 (billigbøker) viser imidlertid en nedgang i inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder på 8 prosentpoeng sammenlignet med 2013. Videre viser figuren at med unntak av bokgruppe 8 (lydbøker og elektroniske innholdsprodukter) og bøker som ikke er kategorisert i bokgruppesystemet, øker digitaliseringen av alle andre bokgrupper. I 2017 var det totalt sett en økning på 14 prosentpoeng i inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder, sammenlignet med 2013.

Tallene som presenteres ovenfor, må imidlertid tolkes med varsomhet. Digitaliseringen av bokbransjen, i form av bøker som kjøpes gjennom digitale salgskanaler, er antakelig mer omfattende enn våre tall viser. Våre tall inkluderer ikke salg av bøker gjennom markedsføringskanaler som FINN.no, Schpock og Tise, som i for liten grad har systemer som kan hente ut de faktiske salgstallene og inntektene fra slikt salg. Vi har imidlertid fått tilgang til FINN.no sine tall over antall annonser innen kategorien «litteratur» for 2015, 2016 og 2017, jf. figur 3.10. Det er viktig å presisere at dette kun er tall over annonser – og at det ikke representerer de reelle salgstallene. Tilsammen var det 185 341 bokannonser i 2015, 258 467 annonser i 2017 og 332 507 annonser i 2017. Dette tyder på at det selges stadig mer litteratur gjennom FINN.no.

Det er innen kategorien «Faglitteratur» det legges ut flest annonser på FINN.no. Innenfor denne kategorien er det de siste årene etablert en rekke andre salgs- og formidlingstjenester spesielt rettet mot fag- og skolebokmarkedet. En av disse

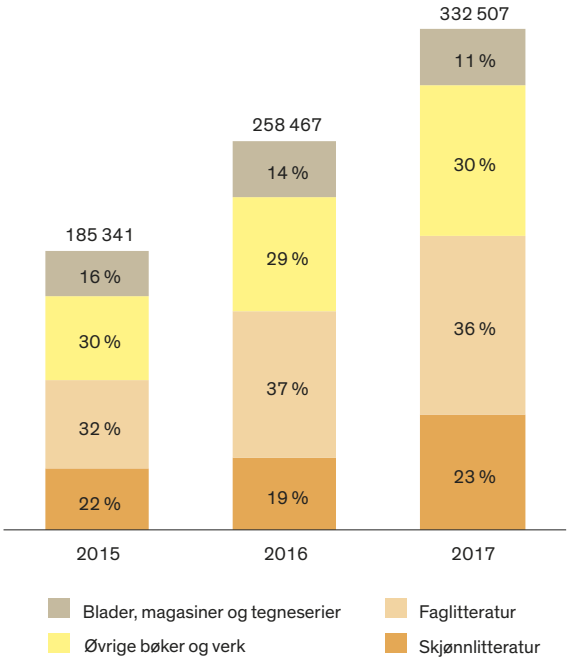

Kilder: FINN.no.

Figur 3.10 Antall bokannonser på FINN.no fordelt på litterære kategorier, 2015–2017

TEKSTBOKS 3.1

iBok

iBok er en studentdrevet, digital markedsplass for kjøp og salg av brukte pensumbøker, fagbøker og skolebøker. Tjenesten er gratis og finansieres i hovedsak av reklameinntekter.

iBok ble opprettet i 2005 og utvikles og driftes av studenter som jobber frivillig. Det er Studentmediene i Trondheim AS som står bak virksomheten.

Siden oppstarten i 2005 har iBok hatt stor vekst. I 2017 ble det solgt 27 771 bøker gjennom tjenesten. Gjennomsnittsprisen per bok var på 205 kr, noe som betyr at iBok hadde en estimert omsetning på 5 685 682 kr i 2017.

aktørene er iBok (se tekstboks 3.1). Salg gjennom iBok og tilsvarende andre digitale salgskanaler er ikke inkludert i denne statistikken. Denne typen salg representerer et annenhåndsmarked for litteratur som, selv om mye tyder på at øker for hvert år, fortsatt er utfordrende å kartlegge det totale omfanget av.

3.2.2 Fremføringsinntekter

Fremføringsinntekter for litteratur i Norge er beregnet til å utgjøre 33,7 MNOK i 2017, jf. tabell 3.8. Fremføring av litteratur er her definert som opplesninger eller andre oppdrag som forfattere tar på seg i kraft av sitt virke som forfatter (se tekstboks 3.2). Med fremføringsinntekter refereres det til forfatteres utbetalte honorarer for ulike typer oppdrag. Fremføringsinntektene som er beregnet, inkluderer alle honorarer som utbetales i forbindelse med opplesing av litteratur på arrangementer gjennom Norsk Forfattersentrum, og samtlige oppdrag som gjennomføres i forbindelse med Den kulturelle skolesekken (DKS).

Utbetalinger gjennom bibliotekoppdrag har i gjennomsnitt økt med 8 prosent årlig siden 2013. Tilsvarende har utbetalinger gjennom festivaloppdrag økt med 16 prosent og utbetalinger gjennom DKS har i gjennomsnitt økt med 6 prosent årlig siden 2013.

Fremføringsinntekter fra ulike typer oppdrag fordeler seg forholdsvis likt i perioden 2013–2017, jf. figur 3.11. Unntaket er 2014, som skiller seg ut ved at utbetalinger fra Den kulturelle skolesekken utgjorde en større andel av de totale inntektene (50 prosent i 2014, mot henholdsvis 42 prosent i 2013, 41 prosent i 2015, 42 prosent i 2016 og 38 prosent i 2017). Som for de foregående årene er det sannsynlig at den totale omsetningen innen fremføring av litteratur er noe høyere enn det som fremgår her. Dette skyldes blant annet at honorarer som faktureres utenom Forfattersentrum, honorarer i tilknytning til forfatteres private oppdrag og honorarer for oppdrag i utlandet ikke er inkludert i statistikken. Omfanget av forfatteroppdrag i utlandet anslås å være lite, selv om det er sannsynlig at det er enkelte forfattere som kan ha fremføringsoppdrag utenfor Norge. Det vil typisk være de samme forfatterne som har utenlandske agenter, jf. avsnitt 3.2 vedrørende inntekter fra utlandet. Vi vet per i dag ikke hvorvidt fremføringsoppdragene disse forfatterne har i utlandet, genererer inntekter eller ikke, og vi har ikke kilder som gir grunnlag for å estimere det.

TABELL 3.8 UTBETALTE HONORARER TIL FORFATTERE, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Bibliotekoppdrag	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	4 %	8 %
Festivaloppdrag	2,2	2,3	2,6	3,0	3,9	29 %	16 %
Den kulturelle skolesekken	11,6	17,1	12,6	14,1	12,8	-10 %	6 %
Andre oppdrag gjennom Forfattersentrum	11,2	11,7	11,7	12,9	12,9	0 %	4 %
Totale inntekter i Norge	**27,9**	**34,3**	**30,4**	**33,8**	**33,7**	**0 %**	**6 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Den kulturelle skolesekken, Norsk Forfattersentrum.

TEKSTBOKS 3.2

Fremføringsinntekter som honorarer

Det er flere årsaker til at det er benyttet honorarer som mål på omsetning innen fremføring. Den mest åpenbare forklaringen er at arrangementer i litteraturbransjen svært ofte er gratisarrangementer, uten noen form for inngangspenger eller billettsalg. I tillegg er arrangementene ofte i regi av offentlige instanser som folkebibliotek og skoler. Dette medfører at eventuelle inntekter som tilfaller litteraturbransjen, nettopp er forfatternes honorarer.

TEKSTBOKS 3.3

Norsk Forfattersentrum

Norsk Forfattersentrum er en medlemsorganisasjon for skjønnlitterære forfattere og sakprosaforfattere. Organisasjonen har over 1 500 medlemmer og formidler opplesningsoppdrag og forfatterbesøk på skoler, bibliotek, i foreninger m.m., samt turneer, kunstnerseminarer og litterære festivaler. Fra og med 2009 har Norsk Forfattersentrum fungert som nasjonal aktør for litteraturformidlingen i Den kulturelle skolesekken.

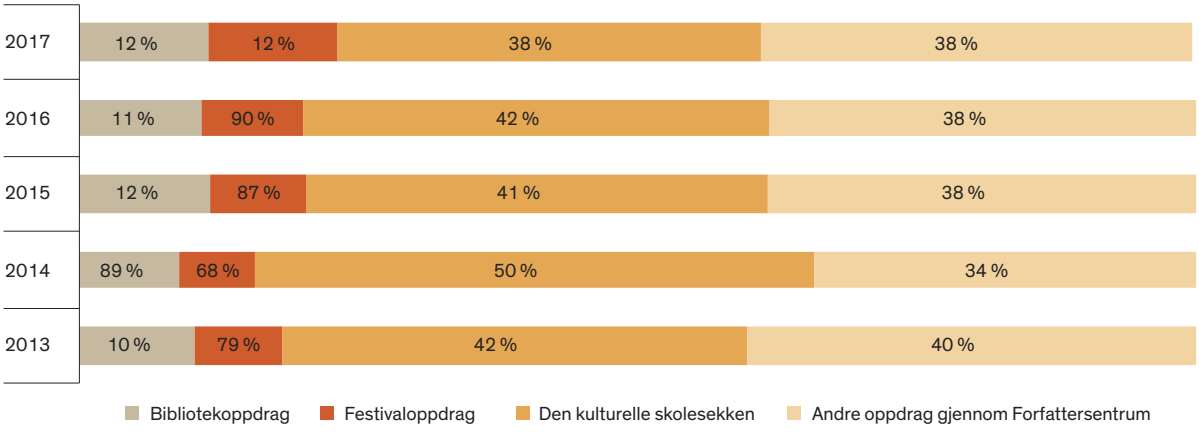

Kilder: Den kulturelle skolesekken, Norsk Forfattersentrum.

Figur 3.11 Fordeling av fremføringsinntekter på ulike typer oppdrag, 2013–2017 (prosent)

3.2.3 Opphavsrettslige inntekter

De samlede opphavsrettslige inntektene som tilfalt litteraturbransjen fra Norge i 2017, utgjorde 149,6 MNOK, jf. tabell 3.9. Av dette utgjorde 136,7 MNOK kollektive vederlag, mens 12,8 MNOK utgjorde individuelle utbetalinger.

De samlede opphavsrettslige inntektene fra Norge har økt siden 2013, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 2,1 prosent. Kollektive vederlag har sunket med 0,4 prosent årlig siden 2013, mens individuelle vederlag har økt fra 2,5 MNOK i 2013 til 12,8 MNOK. Bakgrunnen

TABELL 3.9 SAMLEDE OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER FRA NORGE, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	136,2	133,5	137,7	124,2	136,7	10,1 %	0,4 %
Individuelle vederlag	2,5	2,8	1,5	7,8	12,8	63,7 %	111,0 %
Totalt	**138,7**	**136,3**	**139,2**	**132,0**	**149,6**	**13,3 %**	**2,1 %**

Note: Siden de totale inntektene er relativt små, vil selv beskjedne endringer i reelle tall gi stor utlsag i prosentvis endring.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilde: Kopinor.

TEKSTBOKS 3.4

Opphavsrettslige inntekter i litteraturbransjen

Opphavsrettslige inntekter i litteraturbransjen består av vederlag som er samlet inn av rettighetsforvaltere, og som fordeles til aktører i litteraturbransjen. Vederlagene utbetales i form av kollektive og individuelle vederlag. De kollektive vederlagene fordeles gjennom Kopinors medlemsorganisasjoner og kommer den enkelte rettighetshaver til gode gjennom stipender og kollektive formål, i tillegg til direkte utbetalinger til enkeltutgivere. De individuelle vederlagene, som utbetales av Kopinor, utbetales direkte til den enkelte rettighetshaver.

TEKSTBOKS 3.5

Vederlag i litteraturbransjen

Lydbokvederlaget er en avtale staten og rettighetshaverorganisasjonene har inngått om vederlag for fremstilling av lydbøker til bruk for funksjonshemmede. Produsentene av lydbøker for funksjonshemmede er godkjent av Kulturdepartementet og omfatter: Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB), Statped og Kristent arbeid blant blinde og svaksynte (KABB).

Eksamensvederlaget er en avtale mellom Kopinor og Utdanningsdirektoratet om vederlag for bruk av utgitte verk ved eksamen. Eksamensavtalen gjelder offentlige eksamener og nasjonale prøver som administrereres av Utdanningsdirektoratet og avholdes i grunnskolen, videregående skole og voksenopplæring.

Klareringsvederlaget er en avtale som sier at Kopinor kan gi tillatelse til kopiering som går utover grensene for de generelle kopieringsavtalene. Dette gjelder særlig i forbindelse med fremstilling av kompendier til høyere utdanning.

Bokhylla er en avtale med Nasjonalbiblioteket om å legge ut digitaliserte bøker på internett (bokhylla.no). Avtalen omfatter bøker utgitt til og med år 2000, det vil si ca. 250 000 bøker når tjenesten er komplett.

Behovsopptrykksystemet Skaff er en avtale som sier at Kopinor kan gi tillatelse til kopiering som går utover grensene for de generelle kopieringsavtalene. Dette gjelder i forbindelse med behovstrykk av tidligere utgitte bøker.

TABELL 3.10 INDIVIDUELLE VEDERLAG, 2013–2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Lydbokavtalen	1,2	1,6	0,2	1,5	1,1	-27 %	173 %
Eksamensavtalen	1,2	0,5	0,9	1,8	0,9	-52 %	18 %
Klareringsvederlag	0,1	0,7	0,5	0,1	0,0	-72 %	260 %
Bokylla				3,0	3,6	17 %	
Skaff				0,3	0,1	-78 %	
Bolk				1,1	7,2	531 %	
Totalt	**2,5**	**2,8**	**1,5**	**7,8**	**12,8**	**64 %**	**111 %**

Note: Siden de totale inntektene er relativt små, vil selv beskjedne endringer i reelle tall gi stor utlsag i prosentvis endring.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilde: Kopinor.

for den store veksten er at Kopinor Pensum ble avviklet som eget selskap i 2016, og lagt inn under Kopinor. Dette medførte at tre nye individuelle vederlag ble lagt under Kopinor. Se beskrivelse i tekstboks 3.5.

3.2.3.1 Individuelle vederlag

Inntektene fra individuelle vederlag fra Norge i 2017 utgjorde totalt 12,8 MNOK. Tilsvarende tall for 2016 var 7,8 MNOK, jf. tabell 3.10. Den store økningen i inntekter fra individuelle vederlag skyldes først og fremst vederlaget Bolk, som utgjorde 1,1 MNOK i 2016 mot 7,2 MNOK i 2017.

3.3 Samlede inntekter fra utlandet

De samlede inntektene til litteraturbransjen i Norge fra utlandet er beregnet til å utgjøre 82,4 MNOK i 2017. Dette inkluderer forlagenes inntekter fra direkteeksport, inntekter fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties (se neste avsnitt), samt inntekter fra vederlag som utbetales norske aktører fra Kopinor sine søsterorganisasjoner i utlandet (opphavsrettslige inntekter).

Som det fremkommer av tabell 3.11, har inntektene fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties i gjennomsnitt økt med 9,4 prosent årlig siden 2013, og utgjorde 47 MNOK i 2017.

Også opphavsrettsinntektene fra utlandet som utbetales gjennom Kopinor har økt, fra 1,4 MNOK i 2013 til 3,2 MNOK i 2017.

Omfanget av forlagenes direkteeksport er estimert ved bruk av Forleggerforeningens bransjestatistikk i samråd med Forleggerforeningen. Denne kategorien inntekter økte de første årene i perioden (fra 50 MNOK i 2013 til 86 MNOK i 2016), men falt til 32 MNOK i 2017. Bakgrunnen for dette bruddet i utviklingen er at Forleggerforening omklassifiserte en aktør fra eksport for sine tall i 2017.

3.3.1 Inntekter fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties fra utlandet

Inntektene fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties er innhentet fra forlag og agenter i samarbeid med NORLA, Senter for norsk litteratur i utlandet. I den grad det er norske forlagsagenter eller frittstående norske agenter som ikke har rapportert inn tall til statistikken, er deres inntekter estimert i samråd med NORLA. Som tabell 3.1 illustrerer, utgjorde disse inntektene 47 MNOK i 2017, noe som tilsvarer en vekst på 20 prosent sammenlignet med 2016.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, vil det være noe som faller utenom vårt tallgrunnlag. For eksempel inngår ikke eksportinntekter til forfattere som har utenlandske agenter, noe som har betydning for eksporttallene i rapporten. For detaljer, se metodekapitlet.

I tillegg til inntektene fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties er det samlet inn statistikk over agentenes nye kontrakter i utlandet for 2017, fordelt på språk. Tabell 3.6 viser oversikt over de ti største språkene for nye kontrakter inngått i 2017, 2016 og 2015 for agentene som har levert inn tall. I motsetning til tidligere år er det polsk som er det største språket for nye kontrakter. Grunnen til dette er at det i 2017 ble solgt rettigheter til tre bokserier med til sammen 126 titler, til polsk. Både i 2016 og 2015 var det

TABELL 3.11 SAMLEDE INNTEKTER FRA UTLANDET, 2012-2017 (MNOK)

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2013–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Direkteeksport fra forlag	50	60	66	86	32	-63 %	-0,6 %
Salg av rettigheter, samproduksjon og royalties	35	33	44	40	47	20 %	9,4 %
Opphavsrettslige inntekter, KOPINOR	1,4	2,1	2,3	2,0	3,2	59 %	26,7 %
Samlede inntekter fra utlandet	**85,9**	**94,8**	**112,4**	**127,2**	**82,4**	**-35,3 %**	**1,7 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilde: Den norske Forleggerforening, forlagsagenter via NORLA.

dansk som lå på topp, og også i 2017 er dansk det største språket når det gjelder salg av rettigheter for enkeltstående titler.

De kommende årene vil det bli spesielt interessant å følge med på utviklingen av nye kontrakter på tysk og engelsk i forbindelse med at Norge er gjesteland på bokmessen i Frankfurt i 2019 (se tekstboks 3.7). Dette er en unik mulighet til å eksponere og fremme norsk litteratur på den internasjonale arenaen, og både statlige og kommersielle aktører i bokbransjen har investert og vil investere store summer i satsingen de neste årene. Salg av rettigheter på tysk og engelsk blir en viktig indikator for å evaluere og vurdere effekten av satsingen.

TEKSTBOKS 3.6

Språktopp for nye kontrakter i 2017 (2016 og 2015 i parentes)

- Polsk: 168 (13, 81)
- Dansk: 103 (103, 112)
- Tysk: 79 (36, 79)
- Kinesisk: 60 (46, 64)
- Svensk: 58 (100, 52)
- Engelsk: 47 (101, 41)
- Fransk: 35 (13, 27)
- Spansk: 31 (8, 23)
- Bulgarsk: 28 (27, 14)
- Tyrkisk: 27 (14, 12)

TEKSTBOKS 3.7

Norge som gjesteland på bokmessen i Frankfurt 2019

Den årlige bokmessen i Frankfurt regnes som den største og viktigste bokmessen i verden. Under messen utdeles det en rekke litteraturpriser, og hvert år er et land valgt til å være hovedland. Bokmessen for 2017 hadde fransk litteratur som tema, mens det i 2018 er Georgia som er gjesteland i Frankfurt.

I 2019 skal Norge være gjesteland ved bokmessen. Dette gir unike muligheter til å eksponere og fremme norsk litteratur på den internasjonale arenaen, og det er forventet at satsingen vil bidra til økte eksportinntekter for norsk bokbransje i årene fremover. NORLA har ansvar for den norske satsingen, og samarbeider med forfattere, agenter, kunstinstitusjoner og andre aktører i kulturfeltet om å utarbeide programmet. Satsingen finansieres av både statlige og private aktører. Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet og Næringsdepartementet står til sammen for det statlige tilskuddet på 30 millioner. I tillegg kommer private midler fra bokbransjen, næringsliv og stiftelser med betydelige bidrag.

Kilde: NORLA.

TEKSTBOKS 3.8

Innvilget støtte til å oversette norske bøker

NORLA, Senter for norsk litteratur i utlandet (Norwegian Literature Abroad), arbeider for å spre kunnskap om norske bøker og forfattere i utlandet, og drifter i tillegg en rekke støtteordninger som har som mål å fremme oversettelse av norske bøker. I 2017 bevilget NORLAs litterære råd støtte til 538 utgivelser av norske bøker for oversettelse, hvorav 363 unike titler og 232 forfatterskap er representert.

I forbindelse med at Norge er gjesteland ved bokmessen i Frankfurt 2019, er det etablert økte rammer for oversettelsesstøtte til bøker som utgis på tysk eller engelsk i 2018 og 2019.

Kilde: NORLA årsrapport 2017

Visuell kunst i tall 2017

4.1 Samlede inntekter i den visuelle kunstbransjen

De samlede inntektene i den visuelle kunstbransjen var 1 821 MNOK i 2017, jf. figur 4.1. Dette omfatter inntekter fra salg av visuell kunst, inntekter fra visning av visuell kunst og opphavsrettslige inntekter. Tallene viser at inntektene samlet sett har falt med 17 prosent fra 2016, da de samlede inntektene var 2 195 MNOK. Samtidig ser vi en vekst i fireårsperioden, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 prosent, etter at vi har justert for prisvekst.

Inntektene i Norge var 1 556 MNOK i 2017. Dette er en nedgang på 2 prosent sammenlignet med 2016, justert for prisvekst. De samlede inntektene i Norge virker dermed å ha stabilisert seg etter den sterke veksten fra 2014 til 2015, da inntektene steg med 21 prosent fra 1 355 MNOK i 2014 til 1 643 i 2015. I Norge har det vært en gjennomsnittlig årlig vekst på 5 prosent i inntektene for perioden 2014–2017.

Når det gjelder inntektene fra utlandet, er utviklingen betydelig mer ustabil. I 2017 var inntektene fra utlandet 264 MNOK, sammenlignet med 614 MNOK i 2016. Inntektene i 2017 var også lavere enn 2014 og 2015, hvor tilsvarende tall var henholdsvis 416 MNOK og 323 MNOK. Disse inntektene er tydelig preget av større enkelthendelser, slik som salget av enkelte svært verdifulle kunstverk, som gir store utslag i statistikken.

I de neste avsnittene skal vi se nærmere på hvordan inntektene i hhv. Norge og fra utlandet fordeler seg på underkategorier.

4.2 Samlede inntekter i Norge

Salgsinntektene er den klart største inntektskategorien i den visuelle kunstbransjen i Norge, med 1 414 MNOK i 2017, jf. figur 4.2. De siste to årene har det vært en svak nedgang i salgsinntektene i Norge, fra henholdsvis 1 514 MNOK i 2015 og 1 443 MNOK i 2016. Fra 2014 til 2015 var det imidlertid en sterk vekst i inntektene fra salg av visuell kunst. Veksten var på 277 MNOK (22 prosent) fra 2014 til 2015, justert for prisvekst. Dermed utgjorde den gjennomsnittlige årlige veksten for fireårsperioden 5 prosent for salgsinntekter.

Visningsinntektene i Norge har hatt en relativt jevn vekst gjennom fireårsperioden, og utgjorde 105 MNOK i 2017, jf. figur 4.2. Det var en noe svakere vekst fra 2016 til 2017 enn det har vært tidligere år, men fremdeles utgjør veksten

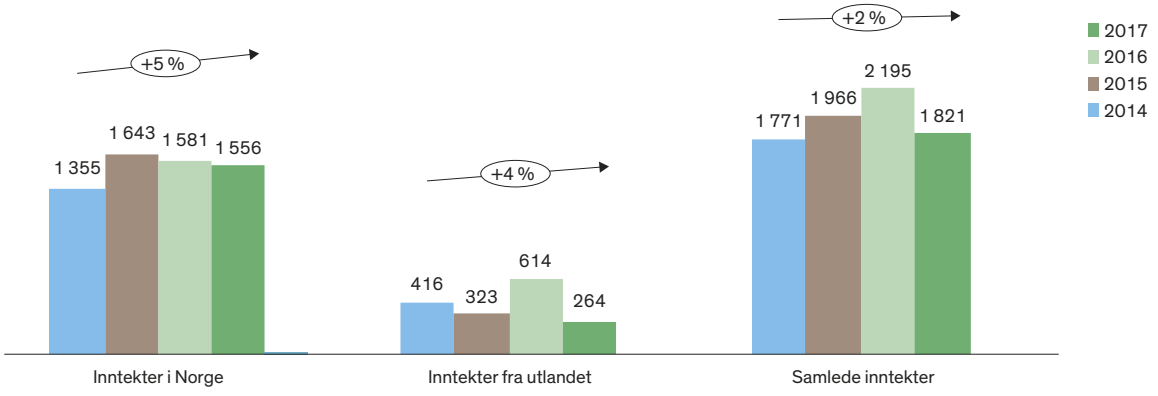

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.1 Den visuelle kunstbransjens samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2014–2017 (MNOK)

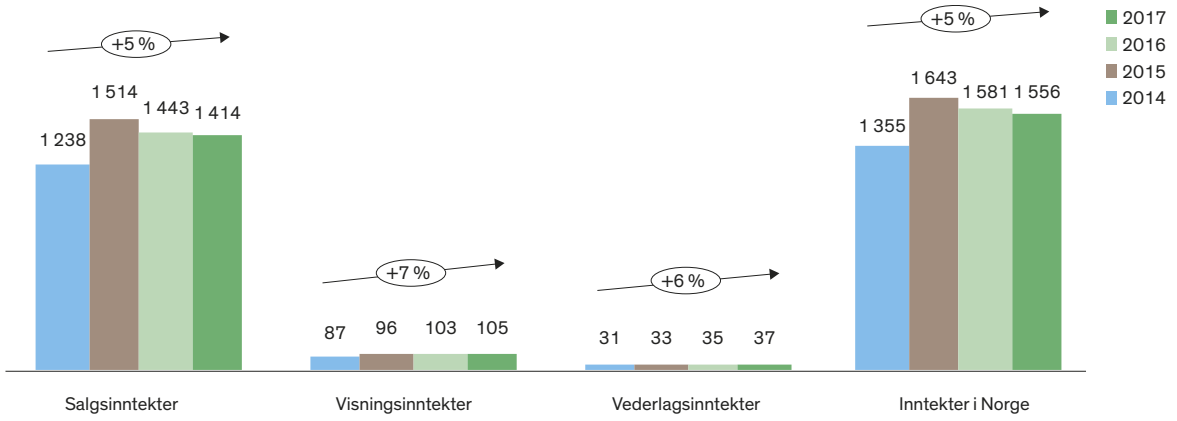

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.2 Samlede inntekter i Norge, 2014–2017 (MNOK)

2 prosent, etter at vi har justert for prisvekst. Dette gir en gjennomsnittlig årlig vekst på 7 prosent for visningsinntektene i Norge i perioden 2014–2017.

Vederlagsinntektene i Norge utgjorde 37 MNOK i 2017. Denne inntektskategorien har hatt en stabil vekst i perioden. Den årlige gjennomsnittlige veksten har vært på 6 prosent siden første måling.

Inntekter fra salg av visuell kunst utgjorde den største andelen av inntektene i Norge, med 91 prosent i 2017. Visning utgjorde 7 prosent i 2017, mens vederlagsinntektene utgjorde 2 prosent. Denne fordelingen av inntektene i Norge har forholdt seg stabilt i de fire årene målingen dekker.

4.2.1 Inntekter fra salg av visuell kunst

I Norge skal det betales en avgift på all offentlig omsetning av kunstverk, jf. kunstavgiftsloven.[1] Med «offentlig omsetning» menes at kunstverket er tilbudt til allmennheten, for eksempel på utstilling, auksjon, ved annonse på internett o.l. Det skal betales kunstavgift av både førstehånds- og annenhåndsomsetning av kunstverk. Likestilt med offentlig omsetning er som hovedregel ethvert kjøp som skjer med sikte på offentlig visning i gallerier, museer eller tilsvarende, samt kjøp direkte fra kunstneren når arbeidet er et utsmykkingsoppdrag eller bestillingsverk. Avgiftsplikten gjelder kun for salg av kunstverk over 2 000 kr, og av den grunn skiller vi mellom offentlig salg over og under dette beløpet, i denne rapporten. Det private salget vi samler inn tall for, er salg direkte fra en kunstners atelier, uten at det er offentliggjort.[2] Videre samler vi inn tall for import av visuell kunst til Norge. Denne importen tilfaller ikke den visuelle kunstbransjen i Norge, men viser hva forbrukere betalte for å kjøpe visuell kunst.

Det avgiftspliktige salget, altså det offentlige salget med en utsalgspris på over 2 000 kr, var den største inntektskategorien innen salg av visuell kunst, med 739 MNOK i 2017, jf. tabell 4.1. Inntektene fra det avgiftspliktige salget har dermed økt med 1 prosent fra 2016, da salget var 732 MNOK. I løpet av perioden 2014–2017 har imidlertid disse inntektene i gjennomsnitt økt med 6 prosent årlig, noe som skyldes den sterke veksten fra 2014 til 2015. Etter 2015 ser det ut til at inntektene fra det avgiftspliktige salget har stabilisert seg.

Det offentlige salget under 2 000 kr har også hatt en relativt sett sterkere vekst fra 2014–2017, med 8 prosent i gjennomsnittlig årlig vekst. Samtidig skyldes veksten i disse inntektene også i stor grad økningen fra 39 MNOK i 2014 til 48 MNOK 2015. Inntektene fra det offentlige salget under 2 000 kr har vært forholdsvis stabile de siste tre årene, og utgjorde 48 MNOK også i 2017.

Privat salg fra kunstnernes atelierer utgjorde 135 MNOK i 2017. Det tilsvarer en nedgang på

1 Lov av 4. november 1948 nr. 1 om avgift på omsetning av billedkunst m.m. (kunstavgiftsloven).

2 Privat salg benyttes i denne rapporten som en motsats til offentlig salg. Dersom omsetningen ikke kan regnes som offentlig etter kunstavgiftsloven eller selges fra kunstneres atelier, registreres ikke salget, og det er dermed ikke inkludert i vår statistikk.

TEKSTBOKS 4.1

Salg av visuell kunst i Norge

Med salg av visuell kunst mener vi det forbrukere i Norge har betalt for å kjøpe ulike former for visuell kunst. Forbrukere kan både være enkeltpersoner som kjøper visuell kunst til eget bruk, eller ulike former for private og offentlige organisasjoner og bedrifter som kjøper kunst til utsmykking eller til andre formål.

De samlede inntektene fra salg av visuell kunst refererer til alt offentlig salg av visuell kunst, og til alt salg av visuell kunst direkte fra kunstneres egne atelierer. Offentlig salg i denne sammenheng viser til salg av kunstverk som er frembudt for allmennheten. Både førstehånds- og annenhåndssalg er i utgangspunktet inkludert, men det private annenhåndssalget eksisterer det ikke samlede tall for. Denne delen av markedet er derfor ikke beskrevet i rapporten.

Salg av visuell kunst i Norge omfatter det forbrukere i Norge har betalt for å kjøpe ulike former for visuell kunst i Norge, samt forbrukere i Norge sin import av visuell kunst. Eksport av visuell kunst (som i denne rapporten er presentert under inntekter fra utlandet i avsnitt 4.3.1) omfatter det norske aktører har solgt visuell kunst for til utlandet. For eksport og import av visuell kunst benytter vi tall for visuell kunst som er importert inn til og eksportert ut fra Norge, iht. deklarering hos tollvesenet.

TABELL 4.1 TOTALE INNTEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST 2014–2017 (MNOK)

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 PROSENTVIS ENDRING	2014–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Offentlig salg over 2 000 kr	646	808	732	739	1 %	6 %
Offentlig salg under 2 000 kr	39	48	45	48	5 %	8 %
Privat salg (fra eget atelier)	131	143	141	135	-4 %	1 %
Import av visuell kunst	422	515	524	492	-6 %	6 %
Totale inntekter fra salg i Norge	**1 238**	**1 514**	**1 443**	**1 414**	**-2 %**	**5 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

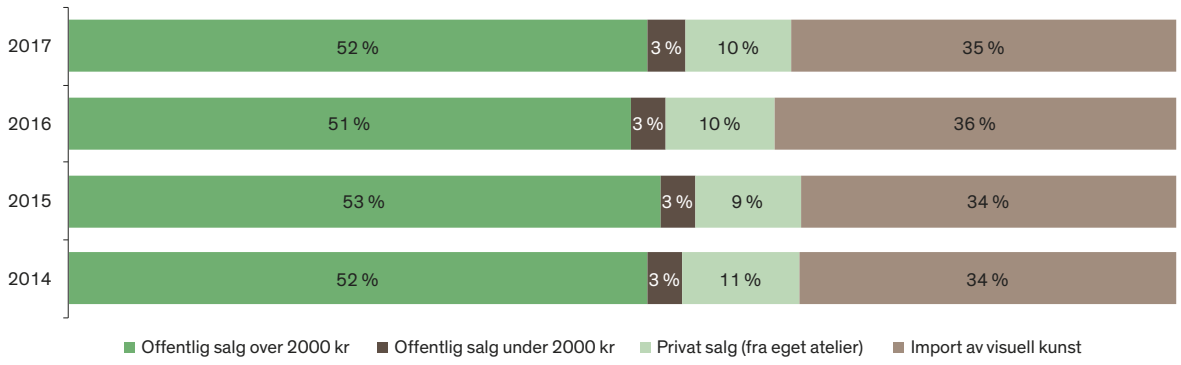

Figur 4.3 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst, 2014–2017 (prosent)

4 prosent fra 2016, og den gjennomsnittlige årlige veksten siden 2014 har dermed vært 1 prosent.

Import av visuell kunst utgjorde 492 MNOK i 2017, mot 524 MNOK i 2016. Etter en tydelig vekst fra 2014 til 2016, var det altså en nedgang

på 6 prosent fra 2016 til 2017. Import av visuelle kunstverk beskrives nærmere i avsnittet om inntekter fra utlandet.

Til tross for variasjoner mellom de ulike inntektskategoriene, har det vært vekst i alle kategoriene i fireårsperioden.

Det offentlige salget av visuell kunst som omfattes av kunstavgiften, utgjorde 52 prosent av inntektene fra salg av visuell kunst i Norge i 2017. Dette var dermed den største inntektskategorien, jf. figur 4.3. Import av visuell kunst var den nest største kategorien med 35 prosent i 2017. Etter dette fulgte privat salg og offentlig salg med en utsalgspris under 2 000 kr, med henholdsvis 10 og 3 prosent av inntektene. Fordelingen av inntektene på de fire kategoriene har forholdt seg relativt stabilt i fireårsperioden.

4.2.1.1 Fordeling av salget på ulike salgs- og kjøpskanaler

Ettersom det offentlige salget med utsalgspris over 2 000 kr er omfattet av kunstavgiften, er det mulig å bryte ned inntektene (739 MNOK totalt i 2017) på ulike salgskanaler og aktørers innbetaling av kunstavgift, jf. tabell 4.2. De største inntektene i denne kategorien stammer fra gallerier og kunsthandlere, som også omfatter auksjonshus. Inntektene fra salg av visuell kunst i gallerier og kunsthandlere utgjorde 560 MNOK i 2017, noe som tilsvarte en vekst på 6 prosent siden 2016, da inntektene utgjorde 528 MNOK. Denne salgskanalen er dermed den største for offentlig salg av visuell kunst i Norge, og har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 5 prosent i perioden.

Kunstforeninger og kunstsentre solgte avgiftspliktig kunst for 28 MNOK i 2017.[3] Det utgjør en nedgang på 9 prosent fra 2016, hvor tilsvarende inntekter var 31 MNOK. Kunstforeningene og kunstsentrene hatt en relativt stabil utvikling i perioden og står i 2017 for omtrent like mye inntekter som i 2014, justert for prisvekst. Det er også verdt å påpeke at utviklingen i inntektene fra kunstforeningene/-sentrene gikk ned i 2015, økte i 2016, og har gått ned igjen i 2017. For disse årene har den overordnede utviklingen i inntekter fra avgiftspliktig omsetning vært motsatt.

Inntektene knyttet til offentlige institusjoner var 97 MNOK i 2017. Dette tilsvarer en nedgang på 19 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekter var 120 MNOK. Fra 2014 til 2015 ble imidlertid disse inntektene nesten fordoblet, da de utgjorde henholdsvis 68 MNOK og 125 MNOK. For kategorien «*Offentlige institusjoner*» er det ikke mulig å lese ut av de tilgjengelige tallene om den innbetalte kunstavgiften refererer til salg eller kjøp av visuell kunst.[4] Ifølge BKH er imidlertid den største andelen av den innbetalte kunstavgiften fra offentlige institusjoner knyttet til utsmykking i kommunal og statlig regi.

Kategorien «*Foreninger/enkeltpersoner*» stod for 54 MNOK av de kunstavgiftspliktige inntektene i 2017. Kategorien har hatt en jevn vekst i hele perioden, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 4 prosent hvert år fra 2014 til 2017. For «*Foreninger/enkeltpersoner*» er det ikke mulig å lese ut fra den tilgjengelige statistikken om den innbetalte kunstavgiften refererer til salg eller kjøp av visuell kunst.

3 Dette er altså ikke fortjenesten til disse aktørene, men de samlede inntektene fra salg gjennom kunstforeninger og kunstsentre.

4 Dersom enkeltpersoner selger kunst gjennom offentlige salgskanaler, digitale eller fysiske, er salget avgiftspliktig, og selger har ansvaret for å innbetale kunstavgift til BKH. I tillegg er kjøp av visuell kunst avgiftspliktig dersom det er ervervet direkte fra kunstneren og arbeidet er et utstillingsoppdrag, et bestillingsverk e.l., eller formålet med kjøpet er offentlig visning i gallerier, museer eller tilsvarende. I dette tilfellet er det som hovedregel kjøper av kunstverket som er pliktig til å betale kunstavgift til BKH.

TABELL 4.2 OFFENTLIG SALG, BASERT PÅ ULIKE AKTØRERS INNBETALING AV KUNSTAVGIFT, 2014–2017 (MNOK)

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2014–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Galleri/Kunsthandel	501	607	528	560	6 %	5 %
Kunstforening/-senter	29	25	31	28	-9 %	0 %
Offentlige institusjoner	68	125	120	97	-19 %	20 %
Forening/enkeltperson	48	51	53	54	2 %	4 %
Totale kunstavgiftspliktige inntekter	**646**	**808**	**732**	**739**	**1 %**	**6 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

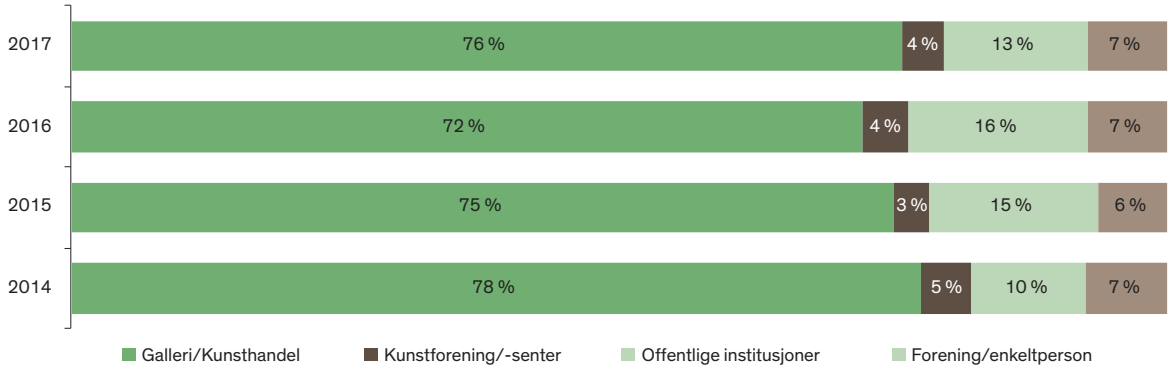

Figur 4.4 Andel salg gjennom ulike aktører/salgskanaler, 2014–2017 (prosent)

TEKSTBOKS 4.2

Kunstavgift og markedsplasser

Kunstavgiften omfatter alt offentlig salg av visuell kunst i Norge hvor salgsprisen er over 2 000 kroner. Ved ordinært salg er selger eller formidler av kunsten ansvarlig for innbetalingen av avgiften. Ved utsmykkingsoppdrag, bestillingsverk og konkurranseutkast til bruk i det offentlige rom skal det også betales kunstavgift, men da er det den som blir eier av verket når det er sluttført, som er ansvarlig for innbetalingen. Dermed vil altså kjøper ved disse anledningene være ansvarlig for innbetaling av kunstavgiften.

Fysiske og digitale markedsplasser fungerer som arenaer hvor selgere tilbyr kunst til allmennheten, og det er den enkelte selger av kunst ved slike markeder som er ansvarlig for innbetaling av kunstavgift. Slike markedsplasser har i liten grad oversikt hvor mye som selges her. Kunst som selges her til en utsalgspris under 2 000 kroner, er i begrenset grad dekket av statistikken. Eventuelle salg som skjer gjennom slike markedsplasser og formidlingsinstanser, der selger unnlater å innbetale kunstavgift, inngår ikke i tallene som presenteres i denne statistikken.

Figur 4.4 viser hvordan inntektene fra offentlig salg over 2 000 kr fordeler seg på de ulike salgskanalene. Inntekter fra gallerier og kunsthandlere utgjorde 76 prosent av inntektene i 2017, mot 72 prosent i 2016, 75 prosent i 2015 og 78 prosent i 2014. Offentlige institusjoner har motsatt utvikling og stod for 13 prosent av de samlede salgsinntektene i 2017. Det er den laveste andelen siden 2014, da andelen var 10 prosent. De kategoriene som står for en mindre andel, har vært relativt stabile når det gjelder andelen av de kunstavgiftspliktige inntektene, med 4 og 7 prosent i 2017 for henholdsvis kunstforeninger/-sentre og foreninger/enkeltpersoner.

For å si noe om utviklingen av salget av kunst over digitale plattformer, har vi samlet inn statistikk for antallet annonser som er publisert i kategorien «kunst» på den digitale markedsplassen FINN.no. I 2017 ble det publisert i overkant av 95 000 annonser om kunst på FINN.no, jf. figur 4.5. Til sammenligning ble det i 2014 publisert like i underkant av 45 000 slike annonser. Selv om veksten fra 2016 til 2017 var litt mindre enn for tidligere år, var den fremdeles betydelig, med 18 prosent, samlet sett.

Veksten i antall annonser var fortrinnsvis knyttet til annonser med en utsalgspris på under 2 000 kr. Det gjør at andelen annonser har økt for slike annonser, mens andelen annonser med en utsalgspris på over 2 000 kr, har blitt mindre, og utgjør 23 prosent i 2017. Samtidig ser vi at også antallet annonser med utsalgspris på over 2 000 kr, har økt. Det er en gjennomsnittlig årlig vekst på 19 prosent for slike annonser, selv om veksten fra 2016 til 2017 er noe svakere (8 prosent).

Selv om det ikke eksisterer tall for hvor mange av disse annonsene som har ført til salg, indikerer tallene at omsetningen i dette markedet har vokst

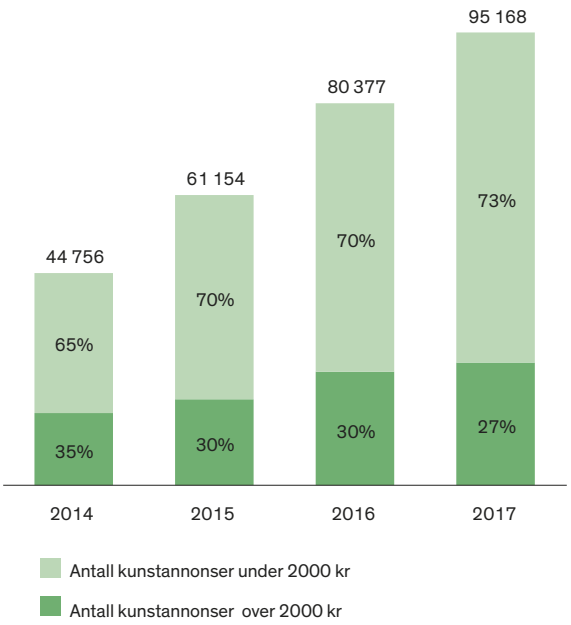

Figur 4.5 Antall kunstannonser publisert på FINN.no per år, 2014–2017 (Totalt antall og prosentandel)

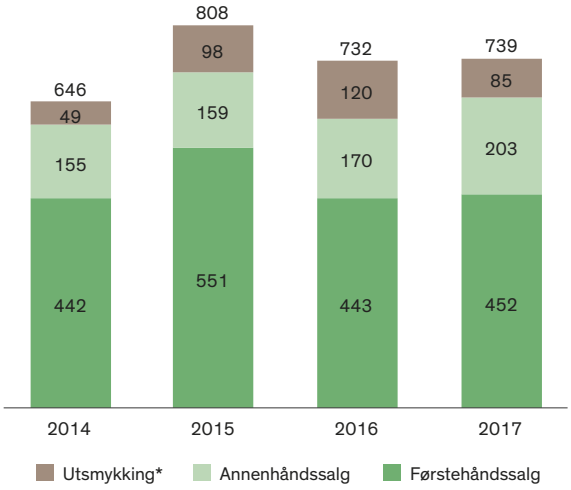

* Tallene i kategorien omfatter kun omsetning **innrapportert som offentlig utsmykking**, dvs. hvor kjøper/erverver har betalt avgiften. Avgift rapportert av selger (f.eks. når en offentlig institusjon handler i et galleri eller direkte fra kunstner) havner i en av de andre kategoriene.

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.6 Avgiftspliktig salg av visuell kunst, fordelt på salgstyper, 2014–2017 (MNOK)

betydelig. Det er også viktig å påpeke at en del av veksten stammer fra at FINN.no gjorde det gratis å publisere annonser på «Torget» i mai 2014.

4.2.1.2 Førstehåndssalg, annenhåndssalg og utsmykking

Ved innbetaling av kunstavgift skilles det mellom førstehåndssalg, annenhåndssalg (videresalg) og salg knyttet til utsmykkingsoppdrag, bestillingsverk o.l. Det skyldes at det er selger eller formidler som er ansvarlig for innbetaling av avgiften ved salg, mens den som blir eier av verket når det er sluttført, er ansvarlig for innbetaling av kunstavgift ved utsmykkingsoppdrag. Basert på den innbetalte kunstavgiften som er registrert for de tre kategoriene, er det mulig å estimere det totale salget for disse kategoriene.[5]

Det kunstavgiftspliktige førstehåndssalget utgjorde 452 MNOK i 2017, jf. figur 4.6.[6] Det tilsvarer en økning på 2 prosent fra 2016, da inntektene i denne kategorien var 443 MNOK. Førstehåndssalget utgjorde 61 prosent av det kunstavgiftspliktige salget i 2017.

Inntektene fra annenhåndssalget utgjorde 203 MNOK og 27 prosent av den avgiftspliktige omsetningen i 2017. Det tilsvarer en økning på 20 prosent fra 2016, da annenhåndssalget var 170 MNOK. I hele fireårsperioden statistikken dekker, har annenhåndssalget steget, og det utgjorde nesten 50 MNOK mer i 2017 enn i 2014.

Inntekter fra utsmykking utgjorde 85 MNOK i 2017, noe som er lavere enn tilsvarende inntekter i 2015 (98 MNOK) og 2016 (120 MNOK). Inntektene fra utsmykking i 2017 er imidlertid betydelig høyere enn i 2014, da det utgjorde 49 MNOK, justert for prisvekst.

Fra og med fjorårets måling har vi innhentet detaljerte tall på den følgerettspliktige delen av omsetningen i Norge.[7] Tallene viser til en begrenset del av den totale salgsomsetningen i Norge, men viser samtidig at blant det følgerettspliktige kunstsalget er det få dyre verk som selges i Norge, jf. tabell 4.3. Det har også blitt solgt færre kostbare verk (med pris på over 0,5 MNOK) i 2017 enn de to foregående årene. Oversikten gir

5 Ved annenhåndssalg kan salget være følgerettspliktig. I disse tilfellene har vi i våre beregninger trukket ut følgerettsvederlag og justert det estimerte salget for de tilfellene det er betalt en lavere sats pga. følgeretten (se metodekapittel for detaljer).

6 Førstehåndssalget omfatter kun avgiftspliktig omsetning og dermed ikke privat salg fra eget atelier, selv om dette også vil være førstehåndssalg.

7 Dette inkluderer altså kun om lag 5 prosent av de samlede inntektene fra salg av visuell kunst i det norske markedet.

TABELL 4.3 DETALJER OM FØLGERETTSPLIKTIG KUNSTSALG I NORGE, 2015–2017 (MNOK)

PRISKATEGORIER	2015 ANTALL SALG	2016 ANTALL SALG	2017 ANTALL SALG
3 000 EUR–50 000 NOK	264	311	264
50 000–100 000 NOK	192	170	177
100 000–250 000 NOK	126	139	122
250 000–500 000 NOK	31	30	31
500 000 NOK–1 MNOK	11	11	5
1 –2,5 MNOK	2	8	-
2,5 –5 MNOK	-	-	-
5–10 MNOK	1	-	-
Over 10 MNOK	-	-	-
Totalt antall følgeretts-pliktige salg	**627**	**669**	**599**
Verdi følgerettspliktig omsetning	**75 MNOK**	**72 MNOK**	**55 MNOK**

Note: Tallene viser kun følgerettspliktig omsetning, dvs. videresalg av opphavsrettslige vernede verk der kunstner har krav på følgerett. Her er det altså fremstilt tall for omsetning fra salg og ikke selve følgerettsvederlaget. Videre inngår kun omsetning som skjer i Norge. Priskategoriene starter på 3 000 EUR, ettersom dette er minstegrensen norske myndigheter har satt for følgeretten. Salg til en pris under dette vil ikke medføre følgerett.

TABELL 4.4 DETALJER OM VIDERESALG, 2017 (MNOK)

	2017	
PRISKATEGORIER	ANTALL VIDERESALG	INNTEKTER (MNOK)
2 000 NOK–3 000 EUR	5 839	37,8
3 000 EUR–50 000 NOK	270	10,1
50 000–100 000 NOK	251	17,7
100 000–250 000 NOK	180	27,4
250 000–500 000 NOK	59	20,3
500 000 NOK–1 MNOK	9	6,6
1–2,5 MNOK	3	4,3
2,5–5 MNOK	2	5,6
5–10 MNOK	3	18,3
Over 10 MNOK	-	-
Totalt	**6 616**	**148**

Note: Oversikten over videresalg fremstiller videresalg fra kunstomsettere som også har følgerettspliktig salg. Dermed omfattes ikke hele annenhåndssalget, som fremstilt i figur 4.6. Årsaken til at priskategoriene er satt med 3 000 EUR som en del av skalaen, skyldes følgeretten, som beskrevet under tabell 4.3.

TEKSTBOKS 4.3

Kjønnsforskjeller i videresalg

Fordeling av inntekter fra videresalg for 2017 viser at over 94 prosent av inntektene er tilknyttet kunstverk med mannlig opphavsperson, og 5 prosent er knyttet til kunstverk med kvinnelig opphavsperson. For 1 prosent av inntektene er ikke opphavspersonens kjønn kjent. Disse tallene baserer seg på videresalg der kunstomsetteren også har følgerettspliktig salg (totalt 148 MNOK).

Denne kjønnsfordelingen gjelder også når vi avgrenser til videresalg av kunstverk laget av nålevende kunstnere (44,6 MNOK): 88 prosent av inntektene for videresalg med nålevende kunstner, er tilknyttet kunstverk med mannlig opphavsperson, mens 10 prosent er tilknyttet kunstverk med kvinnelig opphavsperson. 2 prosent av inntektene er tilknyttet verk der opphavspersonens kjønn ikke er kjent. Det videreselges betydelig flere verk fra mannlige opphavspersoner, og de selges også for høyere summer.

altså en indikasjon på at stadig færre verk med høy salgspris, omsettes i Norge.

Tabell 4.4 gir en oversikt over videresalg av verk med en utsalgspris på over 2 000 kr. Tabellen viser at det var enkelte videresalg i de øvre prissjiktene i Norge i 2017, uten at disse utløste følgerett. En sannsynlig forklaring på dette er at verkene var «falt i det fri», dvs. at det er over 70 år siden opphavspersonen døde og verket dermed ikke lenger er beskyttet av opphavsretten. Dette skjedde for eksempel for Edvard Munch f.o.m. 2015.

4.2.1.3 Import av visuell kunst

Inntekter fra import av visuelle kunstverk utgjorde 492 MNOK i 2017. Inntektene fra import av visuell kunst var dermed betydelig større enn inntektene fra eksport, som utgjorde 255 MNOK.

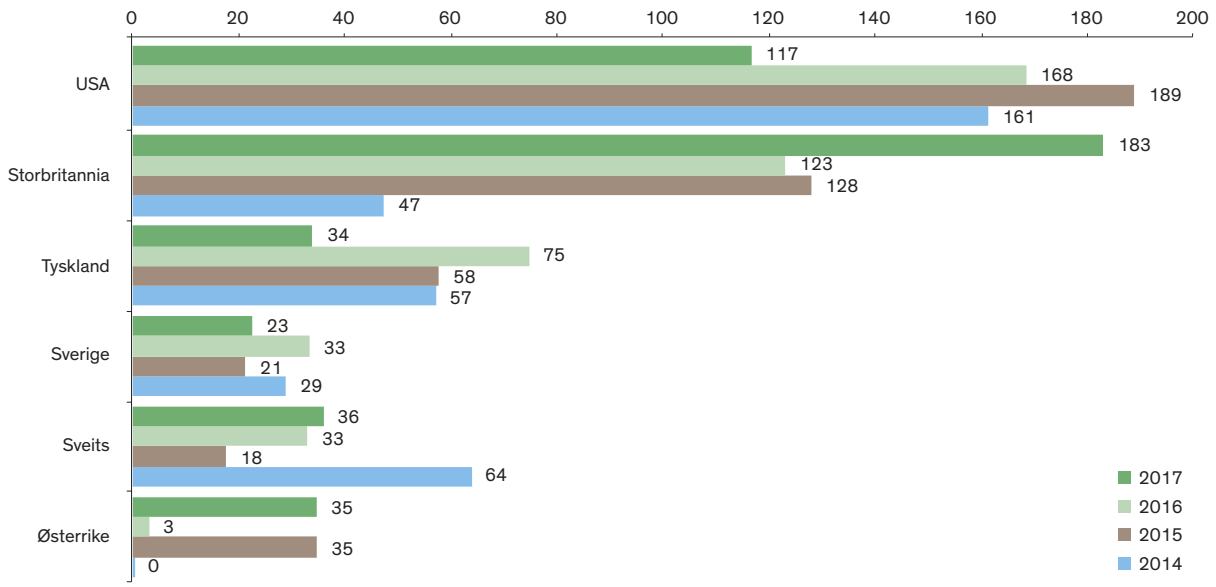

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.7 De største importlandene, 2014–2017 (MNOK)

Datamaterialet fra Tolletaten gir anledning til å dele inn inntektene fra import av visuell kunst på ulike land. Storbritannia utgjorde det klart største importlandet i 2017, da det ble importert visuell kunst for 183 MNOK fra Storbritannia, jf. figur 4.7. Importen fra Storbritannia er mer enn tredoblet siden 2014, da inntektene var 47 MNOK. Dermed har Storbritannia i 2017 tatt igjen USA som det landet som har stått for det meste av inntektene fra import av visuell kunst. I 2017 utgjorde inntektene fra import fra USA 117 MNOK, noe som er lavere enn i de øvrige årene i perioden 2014–2016.

Utover Storbritannia og USA er inntektene fra import av visuell kunst fordelt på ulike land de ulike årene. Her representerer både Sveits, Tyskland og Sverige betydelige andeler av importen, jf. figur 4.7.

Antallet importerte kunstverk i 2017 var 19 822, jf. figur 4.8. Det betyr at antallet importerte kunstverk er mer enn halvert, sammenlignet med 2016, da det ble importert 45 053 kunstverk til Norge. Inntektene fra import av visuell kunst har imidlertid sunket mindre enn antallet importerte verk, og gjennomsnittsprisen for de importerte kunstverkene har dermed steget betraktelig. I 2017 var gjennomsnittsprisen for de importerte kunstverkene nesten 25 000 kr, mens tilsvarende for tidligere år har vært under 14 000 kr.

TEKSTBOKS 4.4

Sparebankstiftelsen DNB og import av visuell kunst

I fjorårets rapport trakk vi frem private organisasjoner som viktige kjøpere av visuell kunst, og herunder Sparebankstiftelsen DNB. Sparebankstiftelsen DNB er en uavhengig stiftelse som har som formål å bidra til å komplettere samlingene til norske museer gjennom kjøp og utlån av verker. Stiftelsen samarbeider tett med utvalgte museer og kjøper inn verker museene ikke har, for dermed å låne ut verkene til norske museer gjennom langsiktige avtaler. Stiftelsen kjøper i all hovedsak internasjonal kunst på auksjoner i utlandet. I 2017 kjøpte stiftelsen inn verk til 170 millioner kroner, sammenlignet med 75 millioner i 2016 (ikke justert for prisvekst). Mesteparten av denne summen telles som import i vår statistikk.

4.2.2 Visningsinntekter

Visningsinntekter for visuell kunst i Norge er inntekter fra publikums betaling for å se/oppleve visuell kunst i Norge. Visningsinntektene for visuell kunst i Norge utgjorde 105,1 MNOK i 2017, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig

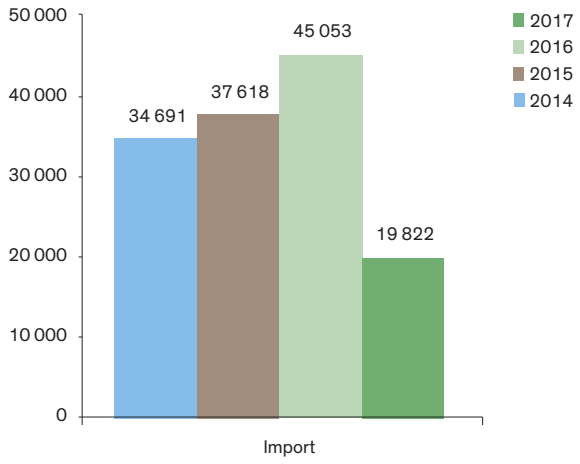

Figur 4.8 Antall importerte visuelle kunstverk til Norge, 2014–2017

vekst på 7 prosent i perioden 2014–2017. Det er imidlertid store forskjeller mellom inntektene fra ulike typer visningssteder i løpet av perioden 2014–2017, jf. tabell 4.5.

Billettinntektene, inkludert inntekter fra omvisning og utlån av audioguider, har hatt en relativt sterk vekst i hele perioden, og utgjorde 77 MNOK i 2017. Ettersom alle de andre inntektstypene har hatt en negativ utvikling fra 2016 til 2017, er det billettinntektene som driver veksten i de samlede visningsinntektene i Norge. I fireårsperioden målingen dekker, har billettinntektene hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 18 prosent. Billettinntektene er nesten utelukkende knyttet til kunstmuseer (99 prosent av billettinntektene).

Inntekter fra salg av medlemskap i museer og kunstforeninger steg fra 2014 til 2016, men utgjorde 5,3 MNOK i 2017, og er dermed igjen på nivå med inntektene i 2014. Dette skyldes en nedgang i medlemskapsinntektene både fra museene og kunstforeningene. Kunstforeningene stod for 46 prosent av medlemskapsinntektene i 2017. Medlemskapsinntektene som er tatt med i rapporten, er avgrenset til medlemskap som gir gratis eller rabattert inngang til utstillinger med visning av visuell kunst.[8]

Inntekter fra leie av visuell kunst utgjorde 2,8 MNOK i 2017, noe som tilsvarer en nedgang på 13 prosent fra 2016. Samtidig har inntekter fra utleie holdt seg relativt stabilt i perioden, med en gjennomsnittlig årlig negativ vekst på 3 prosent.

Inntekter knyttet til Den kulturelle skolesekken (DKS) utgjorde 20 MNOK i 2017.[9] Det tilsvarer en nedgang på 8 prosent fra 2016, og en gjennomsnittlig årlig nedgang på 13 prosent per år siden 2014.

De ulike utviklingstrekkene for de ulike inntektskategoriene innebærer at fordelingen av visningsinntektene varierer. Billettinntektene utgjorde i 2017 73 prosent av visningsinntektene for visuell kunst, jf. figur 4.9. Til sammenligning utgjorde de 55 prosent i 2014. DKS-inntektenes andel har hatt motsatt utvikling og utgjorde 19 prosent i 2017, mot 36 prosent i 2014.

Kunstsentrene har i all hovedsak gratis utstillinger og dermed svært lite inntekter knyttet til visning av visuell kunst. Dette gjelder også kunstutstillinger ved gallerier og auksjonshus. Kunstforeningene har samlet sett billettinntekter, men dette gjelder kun et fåtall av foreningene,

8 Avgrensningen av inntekter til medlemskap som gir gratis eller rabattert inngang, skyldes at det kun i disse tilfellene kan sies å være en betaling for å oppleve visuell kunst. Medlemskapsinntekter i kunstforeninger eller museer hvor det uansett er gratis adgang, er dermed ikke inkludert.

9 Inntektene fra Den kulturelle skolesekken er ikke samlet inn av Kulturtanken for 2017, og er dermed estimert på bakgrunn av antall hendelser. Se metodekapitlet for flere detaljer.

TABELL 4.5 SAMLEDE VISNINGSINNTEKTER, 2014–2017 (MNOK)

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2014–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Billettinntekter (inkl. omvisning og audioguider)	47,3	60,5	71,5	77,0	8 %	18 %
Medlemskapsinntekter (som gir gratis/rabattert inngang)	5,3	5,8	6,9	5,3	-24 %	2 %
Utleieinntekter	3,1	3,3	3,2	2,8	-13 %	-3 %
DKS-inntekter	30,9	26,1	21,7	20,0	-8 %	-13 %
Visningsinntekter i Norge	**86,6**	**95,7**	**103,3**	**105,1**	**2 %**	**7 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

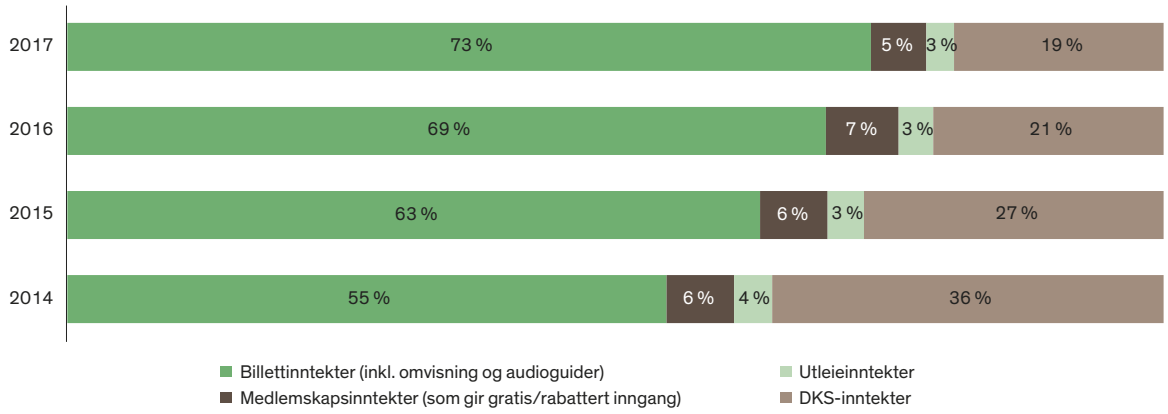

Figur 4.9 Fordeling av ulike typer visningsinntekter, 2014–2017 (prosent)

ettersom de fleste har gratis inngang til utstillinger. Det er også verdt å merke seg at utlån og byttelån av kunstverk og samlinger skjer i betydelig grad. Nasjonalmuseet har for eksempel omfattende utlånsavtaler i hele Norge, for å ivareta sitt nasjonale oppdrag om å gjøre kunsten tilgjengelig for befolkningen. Men selv om utlån og byttelån er utbredt, tas det i liten grad betalt for dette. I forbindelse med slikt utlån tas det i mange tilfeller kun betalt for vedlikehold, frakt, forsikring og lignende. Dette omfattes ikke av statistikken.

Antall besøkende med billett på kunstmuseer har i gjennomsnitt økt med 8 prosent per år fra 2014 til 2017. Det skyldes fortrinnsvis veksten fra 2014 til 2015, hvor antall besøkende gikk fra 718 268 til 892 366. Etter en nedgang i 2016, har antallet besøkende med billett, steget til nivået fra 2015, og utgjorde 891 068 i 2017. Tallene på antall besøkende er ikke direkte sammenlignbare med inntektstallene som er presentert tidligere i dette kapitlet. Dette fordi vi benytter tall fra Museumsstatistikken[10] til å kartlegge dette, og den omfatter ikke samtlige kunstmuseer i Norge. Utviklingstrekkene for dette utvalget av museer tyder imidlertid på at veksten i inntekter fra 2014 til 2015 primært dreide seg om en økning i antall besøkende, mens veksten fra 2015 til 2016 i større grad handlet om høyere billettpriser. Siste års utvikling tyder på at det både var flere besøkende og en litt høyere gjennomsnittpris for kunstmuseer i 2017.

10 Museumsstatistikken samles inn årlig av Kulturrådet i samarbeid med SSB. Museumsstatistikken kan lastes ned her: http://www.kulturradet.no/museum/statistikk.

TEKSTBOKS 4.5

Billettinntektene fordeles på flere aktører

I fjorårets rapport beskrev vi hvordan veksten i billettinntektene i stor grad kunne tilskrives enkeltaktører. Fra 2014 til 2015 hadde Munchmuseet en særlig stor vekst i billettinntekter og var derfor en viktig driver for veksten i billettinntekter totalt. I 2016 var det bl.a. en sterk vekst i billettinntektene hos Nasjonalgalleriet og Henie Onstad som bidro til veksten i billettinntektene totalt sett.

Til årets måling har Henie Onstads inntekter gått tydelig tilbake etter rekordåret i 2016. For de øvrige museene er det ingen aktører som har utpreget seg spesielt med særlig stor vekst, som driver billettinntektene, slik som har vært tilfellet tidligere år. På tross av dette var det fremdeles betydelig vekst i billettinntektene til 2017. Bakgrunnstallene til målingen viser at det er en jevn vekst hos en stor andel av aktørene som bidrar til denne fortsatt sterke veksten i billettinntektene.

De tre kunstmuseene med størst inntekter i 2017, er Nasjonalmuseet, Munchmuseet og Astrup Fearnley-museet. Disse bidrar til en betydelig Oslo-dominans i visningsinntektene i 2017.

Visningsinntekter i Norge er samlet inn fra kunstmuseer[11], kunstsentre og kunstforeninger i Norge (inkludert kunsthaller), Kulturtanken og Oslo DKS, samt Kunst i Skolen, Kunst på Arbeidsplassen og Norsk billedhuggerforening. Visningsinntekter i utlandet (eksport) omfatter norske visningsaktørers inntekter fra utleie av kunst til utenlandske visningsaktører. Se metodekapitlet for nærmere detaljer.

4.2.3 Opphavsrettslige inntekter

De opphavsrettslige inntektene i den visuelle kunstbransjen er de inntektene som tilfaller den visuelle kunstbransjen i Norge for bruk eller videresalg av kunstverk.

Vederlag utbetales til kunstnere i form av kollektive og individuelle vederlag. De kollektive vederlagene fordeles gjennom Kopinors og Norwacos medlemsorganisasjoner, og kommer kunstnere til gode gjennom stipender og kollektive formål. Det er kopieringsvederlag og kabelvederlag som utgjør de kollektive vederlagene som er inkludert i denne statistikken. De individuelle vederlagene utbetales av Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO) samt ulike statlige eller statlig støttede visningssteder (utstillingsvederlaget), direkte til den enkelte rettighetshaver. Utstillingsvederlag, følgerettsvederlag og lisensieringsvederlag utgjør de individuelle vederlagene i denne statistikken.

De opphavsrettslige inntektene som tilfalt den visuelle kunstbransjen i Norge, utgjorde 37,5 MNOK i 2017, jf. tabell 4.6. Dette tilsvarer en vekst på 7 prosent siden 2016, da tilsvarende inntekter utgjorde 35,5 MNOK. Siden 2014 har de opphavsrettslige inntektene i gjennomsnitt økt med 6 prosent årlig, justert for prisvekst. Veksten fordeler seg på både de kollektive og de individuelle vederlagene, som i perioden 2014–2017 har økt med henholdsvis 9 og 5 prosent i gjennomsnitt per år.

De største opphavsrettslige inntektene for visuell kunst kommer fra *kopieringsvederlaget*, som utgjorde 13,8 MNOK i 2017. Dette tilsvarer en vekst på 9 prosent fra 2016 (12,7 MNOK) og en gjennomsnittlig årlig vekst på 8 prosent for perioden. Kopieringsvederlaget utgjorde 37 prosent av de opphavsrettslige inntektene i Norge i 2017, mot 35 prosent i 2014, jf. figur 4.10. Kopieringsvederlaget er et vederlag som stammer fra opphavspersoners rett på vederlag i forbindelse med lovlig kopiering av verk gjennom avtale med Kopinor. Dette er kollektive avtaler som inngås med private og offentlige organisasjoner og utbetales kunstnerorganisasjonene.

I tillegg til kopieringsvederlag, er også *kabelvederlag* et kollektivt vederlag. I 2017 utgjorde dette 0,6 MNOK. Kabelvederlaget var altså det minste av vederlagene i statistikken, med kun 1 prosent av de opphavsrettslige inntektene i 2017. Kabelvederlaget har vært relativt stabilt siden 2015. Kabelvederlag er et vederlag for sekundær utnyttelse av lyd og levende bilder (tv-distribusjon, kulturarv, undervisning, privatkopiering).

Utstillingsvederlaget utgjorde 13,3 MNOK i 2017. Dette tilsvarer en økning på 8 prosent

11 Kunstnernes hus er inkludert i kategorien kunstmuseer.

TABELL 4.6 OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER I NORGE, 2014–2017 (MNOK)

TYPE VEDERLAG	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2014–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	11,3	12,8	13,2	14,4	9 %	9 %
- Kopieringsvederlag	*11,1*	*12,2*	*12,7*	*13,8*	*9 %*	*8 %*
- Kabelvederlag	*0,2*	*0,6*	*0,5*	*0,6*	*8 %*	*67 %*
Individuelle vederlag	20,0	20,5	21,8	23,1	6 %	5 %
- Ustillingsvederlag	*10,4*	*11,6*	*12,3*	*13,3*	*8 %*	*9 %*
- Følgeretts- og lisensieringsvederlag*	9,7	8,8	9,5	9,7	1 %	0 %
- Følgerettsvederlag			*3,4*	*2,8*	*-19 %*	
- Lisensieringsvederlag			*6,1*	*7,1*	*16 %*	
Opphavsrettslige inntekter i Norge	**31,3**	**33,3**	**35,0**	**37,5**	**7 %**	**6 %**

* Følgeretts- og lisensieringsvederlag var ikke mulig å skille for inntekter i Norge og utland før 2016. Dermed er det presentert samlet for hele perioden, i tillegg til at følgeretts- og lisensieringsvederlag er presentert enkeltvis for 2016 og 2017.

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

TEKSTBOKS 4.6

Utstillingsvederlaget

Staten har inngått en avtale med en rekke kunstnerorganisasjoner om utstillingsvederlag for framvisning av kunstverk i kunstnerens eie. Alle statlige eller statlig støttede institusjoner som stiller ut kunst som er eid av kunstneren, skal betale kunstnerne utstillingsvederlag etter fastsatte satser. Utbetalingen fra staten til utstillingsarrangørene skjer innenfor rammene av statstilskuddet den aktuelle utstillingsarrangøren får. Det gis altså ingen egne, øremerkede bevilgninger til visningssteder til dette formålet, og det finnes foreløpig ikke noen sentral oversikt over utstillingsvederlag fra offentlige eller offentlig støttede visningssteder.

Tall for utstillingsvederlaget er derfor basert på kunstnernes egenrapportering gjennom næringsoppgaven for billedkunstnere. I tilsvarende rapport for 2015 baserte vi oss på en undersøkelse fra 2015 hvor utstillingsarrangørene oppga sine utbetalinger. Dette ga et lavere anslag for utstillingsvederlag enn det kunstnerne selv har rapportert, noe som kan skyldes at kunstnere ikke alltid skiller klart mellom utstillingsvederlag, utstillingshonorar og andre utstillingsrelaterte inntekter.

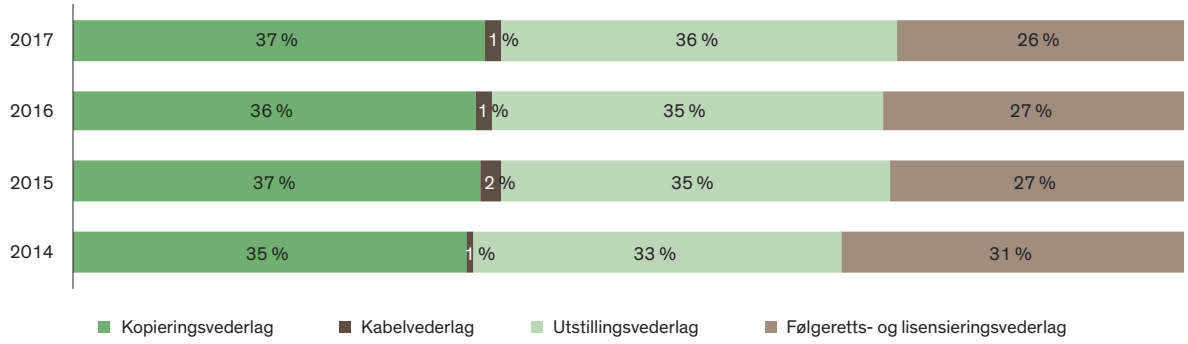

Figur 4.10 Fordeling opphavsrettslige inntekter i Norge, 2014–2017 (prosent)

siden 2016 og en gjennomsnittlig årlig vekst på 9 prosent for måleperioden. Utstillingsvederlaget er et vederlag som statlige og statlig støttede utstillingsarrangører betaler til kunstnere som kompensasjon for lån og fremvisning av verk i kunstnerens eie i utstilling i Norge eller i utlandet.

Følgerettsvederlaget i Norge utgjorde 2,8 MNOK i 2017. Dette tilsvarer en nedgang på 19 prosent fra 2016 (3,4 MNOK). Følgerettsvederlag er et vederlag kunstnere eller deres etterkommere mottar i forbindelse med videresalg av et opphavsrettslig vernet kunstverk.[12] Dette vederlaget er et internasjonalt regulert vederlag for kunstverk med en salgspris på over 3 000 EUR, og er begrunnet med at kunstneren skal få ta del i verdiøkningen for eget verk. Vederlaget settes som en prosentvis sats av salgssummen ved videresalg, og er tatt ut av datagrunnlaget i kapittel 2. I 2017 var 599 verk omfattet av følgerettsvederlaget.

Lisensieringsvederlaget i Norge utgjorde 7,1 MNOK i 2017, noe som tilsvarer en vekst på 16 prosent fra 2016. *Lisensieringsvederlag* er vederlag for bruk av kunstverk i bøker, undervisning, informasjonsmateriell, i logoer, på produkter og nettsider, i annonser eller ved andre former for reproduksjon.[13]

Det ble ikke skilt mellom følgeretts- og lisensieringsvederlag i Norge og fra utlandet før 2016, og tallene for disse vederlagene er dermed presentert samlet for hele måleperioden i tabell 4.6. Samlet utgjorde disse vederlagene 9,7 MNOK i Norge i 2017, noe som tilsvarer en svak vekst fra 2016, da de utgjorde 9,5 MNOK. Nivået for 2017 var tilsvarende som for 2014, etter at det

12 BONO. (u.å.). Videresalg av kunstverk. Lesedato 23.5.2018.

13 Solhjell og Øien (2012) *Det norske kunstfeltet*.

TEKSTBOKS 4.7

Kunstnerne som har mottatt høyest følgerettsvederlag fra BONO i 2017

Arne Ekeland
Arne Kavli
Bjarne Melgaard
Bjørn Wiinblad
Gunnar S. Gundersen
Jacob Schmidt
Jakob Weidemann
Johannes Rian
Kai Fjell
Kjell Nupen
Knut Rose
Kåre Tveter
Leonard Rickhard
Odd Nerdrum
Pablo Picasso
Per Lasson Krohg
Pushwagner (Terje Brofos)
Rolf Nesch
Thore Heramb
Tom Sandberg

TEKSTBOKS 4.8

Kunstnere i Norge som var nålevende i 2017, og som mottok høyest følgerettsvederlag fra BONO

Aase Texmon Rygh
Bjarne Melgaard
Håkon Bleken
Ida Ekblad
Kjell Erik Killi Olsen
Leonard Rickhard
Odd Nerdrum
Pushwagner (Terje Brofos)
Torbjørn Rødland
Vebjørn Sand

var en liten nedgang i disse inntektene i 2015. Veksten i de øvrige opphavsrettslige inntektene har imidlertid ført til at andelen av inntektene er mindre i 2017 (26 prosent) enn den var i 2014 (31 prosent), jf. figur 4.10.

4.3 Samlede inntekter fra utlandet

De samlede inntektene fra utlandet utgjorde 264 MNOK i 2017, jf. figur 4.11. Dette er 350 MNOK mindre enn i 2016, da inntektene fra utlandet var 614 MNOK. Den negative veksten i inntektene fra utlandet handler i stor grad om

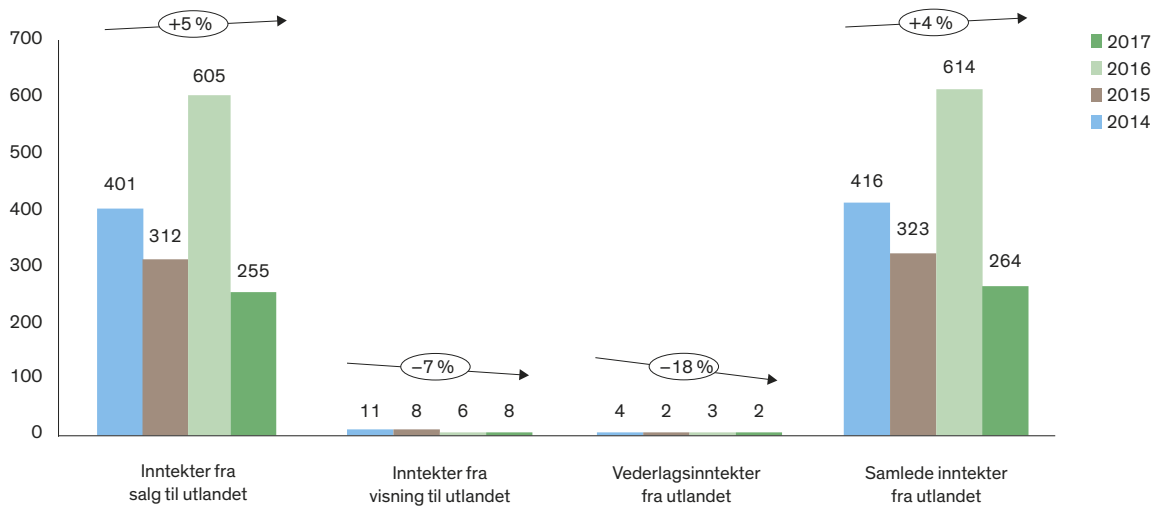

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.11 Samlede inntekter fra utlandet, 2014–2017 (MNOK)

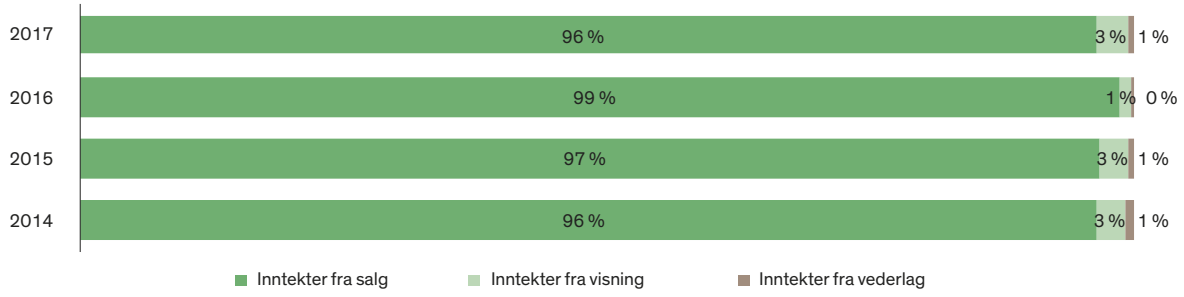

Figur 4.12 Fordeling av samlede inntekter fra utlandet, 2014–2017 (prosent)

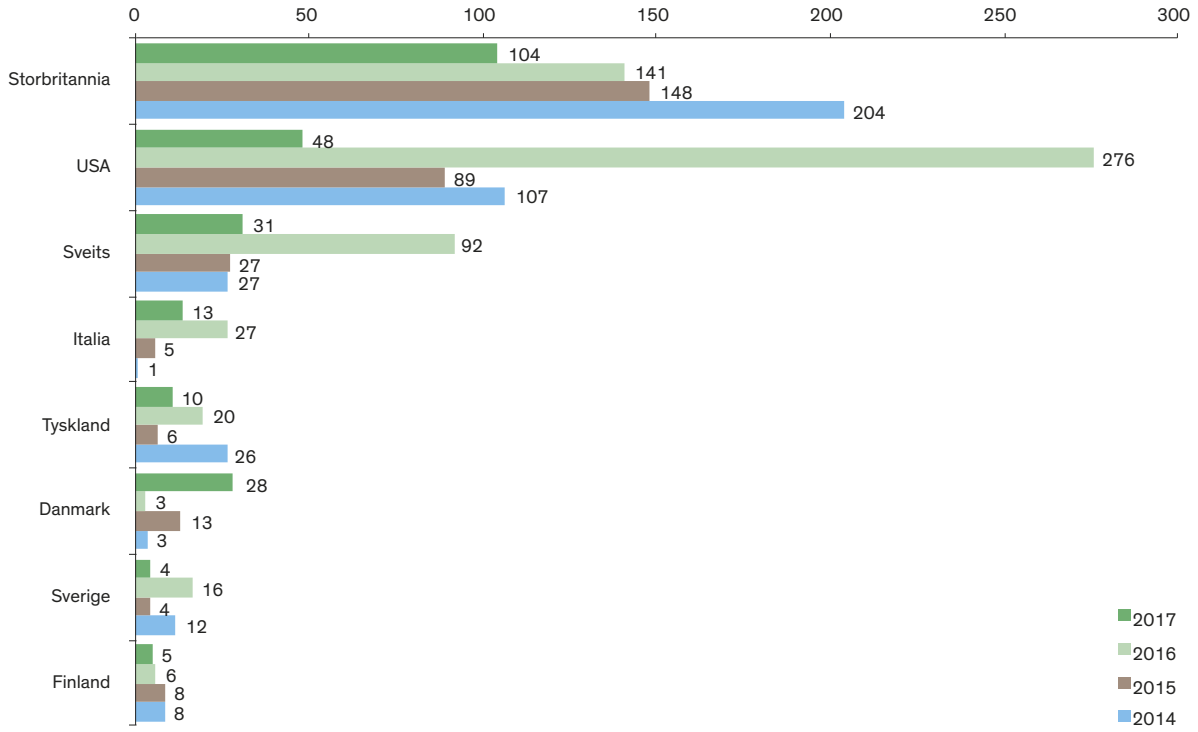

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Figur 4.13 Landene Norge eksporterer mest kunst til, 2014–2017 (MNOK)

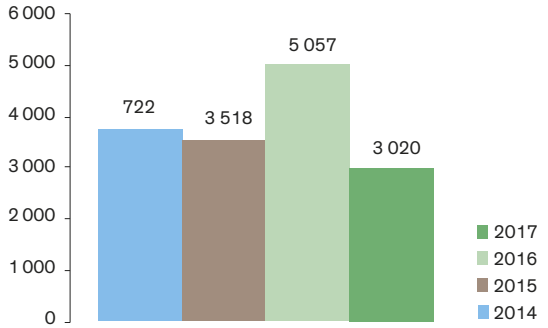

Figur 4.14 Antall visuelle kunstverk eksportert fra Norge, 2014–2017

TEKSTBOKS 4.9

Verkene med høyest pris eksporteres

Gjennomsnittsprisen for verk som eksporteres fra Norge, var i 2017 nesten 90 000. For både videresalg i Norge og for importerte verk var tilsvarende tall under 25 000 i 2017. Tallene viser altså at de verkene som føres ut av Norge, har en høy pris sammenlignet med store deler av salget i Norge. Dette er fremdeles tydelig i statistikken, til tross for at gjennomsnittsinntektene for importerte verk er mer enn doblet fra 2016 til 2017 og at de eksporterte verkene hadde en betydelig lavere gjennomsnittspris i 2017 enn i 2016.

De høye gjennomsnittsprisene på verk som eksporteres fra Norge, og oversikten som viser at få verk som selges som videresalg i Norge, har spesielt høy utsalgspris, tyder på at slike verk selges i det internasjonale markedet. En gjennomgang gjort av U.S. Copyright Office tyder på at dette fortrinnsvis skyldes andre forhold enn avgifter. En viktig begrunnelse for å selge dyre verk i utlandet, for eksempel på et av de største auksjonshusene, vil være at dette gir selger tilgang på et større marked og dermed en potensielt høyere pris.

Kilde: United States Copyright Office (2013) Resale royalties: An updated analysis.

store variasjoner fra år til år. Særlig 2016 virker å være et unntaksår, hvor store enkelthendelser har påvirket det samlede inntektsnivået. Variasjonen gjør også at den gjennomsnittlige årlige veksten ligger på fire prosent for perioden 2014–2017.

De samlede inntektene fra utlandet består av inntekter fra salg av visuell kunst i utlandet, inntekter fra visning i utlandet og vederlagsinntekter fra utlandet. Inntekter fra salg av visuell kunst i utlandet er i hovedsak knyttet til at aktører fra Norge frakter et kunstverk ut av Norge, og selger det på en auksjon i utlandet. Da vil utførselen av verket registreres som eksport i vår statistikk. Inntekter fra visning i utlandet omfatter de inntektene norske museer får gjennom å leie ut sine samlinger til utlandet. Vederlagsinntekter fra utlandet omfatter de vederlagsinntektene som tilfaller norske kunstnere ved videresalg eller lisensiering av deres verk i utlandet.[14]

Inntekter fra salg av visuell kunst i utgjør den klart største av disse tre kategoriene. I 2017 utgjorde inntekter fra salg av visuell kunst 255 MNOK og 96 prosent av de samlede inntektene fra utlandet, jf. figur 4.12. Inntekter fra visning av visuell kunst i utlandet utgjorde 8 MNOK i 2017 og 3 prosent av de samlede inntektene fra utlandet. Vederlagsinntekter utgjorde 2 MNOK i 2017 og 1 prosent av de samlede inntektene i 2017.

14 Som samlet inn via BONO og deres søsterorganisasjoner i utlandet.

4.3.1 Inntekter fra salg av visuell kunst til utlandet

Datamaterialet fra Tolletaten gir anledning til å dele inn inntektene fra salg av visuell kunst på landene inntektene kommer fra – altså hvilket land verkene eksporteres til. Tilsvarende tall eksisterer også for import av visuell kunst, og ettersom det vil være interessant å sammenligne disse tallene for eksport og import, presenterer vi de samlet her, selv om import klassifiseres som inntekter i Norge i vår statistikk.

Storbritannia er det dominerende landet når det gjelder eksport av visuell kunst fra Norge, og i 2017 utgjorde inntektene fra salg av visuell kunst til eller i Storbritannia 104 MNOK, jf. figur 4.13. Det tilsvarer 41 prosent av inntektene fra utlandet knyttet til salg av visuell kunst. Inntektene fra Storbritannia har hatt en negativ utvikling i perioden, fra 204 MNOK i 2014.

USA er helt klart det nest største landet innen eksport av visuell kunst fra Norge. For USA er oversikten sterkt preget av den tydelige økningen i 2016. Dette kan sannsynligvis tilskrives salget av ett enkelt verk i 2016, nemlig «Pikene på broen» av Edvard Munch. Dette verket ble solgt i New York for over 400 MNOK. Selv om selgeren var anonym, tyder eksporttallene på at verket ble eksportert fra Norge. Sett bort fra den sterke veksten til 2016, har også USA en negativ trend når det gjelder eksport fra Norge.

Blant de øvrige landene ser vi at Sveits er et betydelig eksportland. Blant de øvrige landene

TABELL 4.7 SAMLEDE OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER FRA UTLANDET (MNOK)

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING	2014–2017 GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	**0,3**	**0,2**	**0,7**	**0,4**	**-43 %**	**66 %**
- Kopieringsvederlag	*0,1*	*0,2*	*0,2*	*0,2*	*11 %*	*13 %*
- Kabelvederlag	*0,2*	*0,0*	*0,5*	*0,2*	*-61 %*	
Følgeretts- og lisensieringsvederlag	**3,8**	**2,1**	**2,2**	**1,5**	**-32 %**	**-24 %**
- Følgerettsvederlag			*0,4*	*0,4*	*-1 %*	
- Lisensieringsvederlag			*1,8*	*1,1*	*-38 %*	
Opphavsrettslige inntekter fra utlandet	**4,1**	**2,3**	**2,9**	**1,9**	**-35 %**	**-18 %**

Note: Kabelvederlaget fra utlandet var tilnærmet ingenting i 2015, og gjennomsnittlig årlig endring er dermed utelatt fra tabellen.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

som det eksporteres kunst til, varierer det hvilke land som er inne på «topp 5-listen».

De reelle eksportinntektene vil sannsynligvis være noe høyere enn det som fremgår av statistikken. Dette fordi eksportinntektene som fremkommer her, er basert på tolletaten sine tall på eksport av visuell kunst ut av Norge.[15] Salgsverdien på en auksjon i utlandet vil kunne være høyere enn estimert verdi ved utførsel. Det er tydeliggjort med salget av «Pikene på broen» fra 2016, som nevnt tidligere. Tolletatens tallgrunnlag og bruken i vår statistikk redegjøres nærmere for i metodekapitlet.

At inntektene fra eksport av visuell kunst har sunket, gjenspeiler seg i oversikten over antall eksporterte kunstverk. I 2017 ble det eksportert 3 020 verk fra Norge, mot 5 057 verk i 2017. Samtidig tilsvarer ikke reduksjonen i antallet eksporterte verk nedgangen i eksportinntektene, noe som bekrefter teorien om at nedgangen i eksportinntekter er påvirket av salg av enkeltverk med særlig høy verdi i 2016.

4.3.2 Inntekter fra utleie av visuell kunst til aktører i utlandet

Den andre kategorien i inntektene fra utlandet stammer fra norske aktørers utleie av visuell kunst til aktører i utlandet. Disse inntektene var på 8 MNOK i 2017, jf. figur 4.11. Dette tilsvarer en vekst på 27 prosent fra 2016, men fremdeles registrerer vi en nedgang i slike inntekter i perioden, med en gjennomsnittlig årlig nedgang på 7 prosent.

Også internasjonalt forekommer utlån og byttelån av kunstverk og samlinger, men som nevnt under avsnitt 4.2.2, tas det i liten grad inntekter for dette. I forbindelse med slikt utlån tas det fortrinnsvis kun betalt for vedlikehold, frakt, forsikring og lignende, som ikke omfattes av statistikken. Munchmuseet hadde for eksempel i 2015 en byttelånsavtale med Van Gogh-museet i Amsterdam i forbindelse med et samarbeid om en felles utstilling ved de to museene. Her stilte Munchmuseet ut Van Goghs verk og Van Gogh-museet stilte ut Munchs verk, med en forventning om at det ga gjensidig nytte.

4.3.3 Opphavsrettslige inntekter fra utlandet

Opphavsrettslige inntekter fra utlandet er inntekter utenlandske opphavsrettsorganisasjoner har samlet inn i utlandet, og som tilfaller opphavspersoner i Norge. I 2017 utgjorde dette 1,9 MNOK, jf. tabell 4.7. På tross av vekst fra 2015 og 2016, ser vi en gjennomsnittlig årlig nedgang på 18 prosent i de samlede opphavsrettslige inntektene fra utlandet. Det skyldes at de individuelle vederlagene, altså følgeretts- og lisensieringsvederlagene, har hatt en betydelig nedgang i perioden. I 2014 utgjorde følgeretts- og lisensieringsvederlag fra utlandet 3,8 MNOK, mens i 2017 utgjorde de kun 1,5 MNOK.

Fallet i de individuelle vederlagene fra utlandet fra 2014 til 2015 kan i stor grad knyttes til at Edvard Munch falt i det fri fra og med 2015. Nedgangen til 2017 er mindre, og kan ifølge BONO knyttes til naturlige svingninger og variasjoner når vederlagene realiseres.

15 Det betales ikke toll på import og eksport av visuell kunst til og fra Norge, men all kunst skal likevel deklareres for Tollvesenet ved innførsel og utførsel. SSB henter tall fra Tollvesenets informasjonssystem med næringslivet (TVINN).

Scenekunst i tall 2017

TABELL 5.1 SAMLEDE INNTEKTER I NORGE OG FRA UTLANDET, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Samlede inntekter i Norge	1 124	1 090	-3 %
Samlede inntekter fra utlandet	7,6	12,2	61 %
Samlede inntekter totalt	**1 132**	**1 103**	**-3 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

De samlede inntektene i den norske scenekunstbransjen i 2017 var på 1 103 MNOK, jf. tabell 5.1. Dette tallet omfatter inntekter fra scenekunstforestillinger og opphavsrettslige inntekter, generert både i hjemmemarkedet (i Norge) og i utlandet (eksport). Tilsvarende var de samlede inntektene i 2016 på 1 132 MNOK. Fra 2016 til 2017 har de samlede inntektene i scenekunstbransjen dermed sunket med 3 prosent.

Scenekunsten kjennetegnes av å være en kollektiv kunstart. Dette innebærer at mange ulike profesjoner er involvert i kunstprosessen. Denne tverrfagligheten er med på å gjøre scenekunsten til et komplekst felt å definere og kartlegge. I denne rapporten har vi operert med scenekunst som et samlebegrep for teater, dans, opera, performance og show, revyer og standup.

Videre kjennetegnes scenekunst av at utøvelsen av kunsten skjer i direkte møte med publikum. En implikasjon av dette er at inntektene først og fremst genereres gjennom salg av billetter i forbindelse med fremføring scenekunst, og ikke gjennom salg av fysiske eller digitale objekter på samme måte som i musikkbransjen (cd-er eller strømming), litteraturbransjen (bøker, e-bøker, lydbøker) og innenfor visuell kunst (malerier, skulpturer og andre kunstverk). Det eneste faste produktet som selges og potensielt kan generere salgsinntekter innenfor scenekunst, er salg av filmer og dvd-er med innspilte scenekunstforestillinger (i hovedsak opera). I forbindelse med fjorårets rapport undersøkte Rambøll omfanget av dette i Norge, og fant at dette markedet i Norge er svært lite og genererer små inntekter. På det grunnlaget ble det besluttet å ikke inkludere salg av innspilt scenekunst på dvd/film i statistikken. De samlede inntektene i scenekunstbransjen i denne rapporten refererer til inntekter fra scenekunstforestillinger og opphavsrettslige inntekter, generert i Norge og i utlandet.

Inntekter fra fremføringer av scenekunst på visningssteder i Norge er i all hovedsak billettinntekter, mens inntekter fra utlandet i all hovedsak er honorarinntekter fra fremføringer av scenekunstproduksjoner.

Vektleggingen av fremføringsaspektet ved scenekunsten ligger også til grunn for at filmer, drama og serier som er laget spesielt for film og tv-innspillinger ikke omfattes av denne rapporten. Samtidig vises noe scenekunst i opptak på tv eller på kino. F.eks. viser Gimle kino i Oslo overføring av diverse operaforestillinger fra utenlandske operahus. Inntekter fra denne typen visning av scenekunst er kartlagt i denne undersøkelsen. Det samme gjelder inntekter knyttet til NRKs kjøp av scenekunstforestillinger for kringkasting.

I de neste kapitlene beskrives nærmere hvordan inntektene i scenekunstbransjen fordeler seg på markedet i Norge og i utlandet, og hvordan inntektene er fordelt på ulike underkategorier.

5.1 Samlede inntekter i Norge

I 2017 var de samlede inntektene i scenekunstbransjen i Norge på 1 090 MNOK, jf. tabell 5.2. Dette inkluderer billettinntekter fra scenekunstforestillinger i Norge og opphavsrettslige inntekter utbetalt til norske rettighetshavere. Sammenliknet med fjorårets måling har inntektene i scenekunstbransjen på hjemmemarkedet sunket med 3 prosent.

TABELL 5.2 FREMFØRINGSINNTEKTER OG OPPHAVSRETTSINNTEKTER I DET NORSKE MARKEDET, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Fremføringsinntekter i Norge	1 120	1 085	-3 %
Opphavsrettslige inntekter i Norge	4,1	5,7	39 %
Samlede inntekter til scenekunstbransjen i Norge	**1 124**	**1 090**	**-3 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Den kulturelle skolesekken / Kulturtanken, Dramas, E-billett, Kopinor, Kulturrådet, Nordiska, Nordisk Film, NRK, Norske Historiske Spel, Songbird, Stikk.no, Norsk teater- og orkesterforening, TicketCo og Ticketmaster.

5.1.1 Fremføringssinntekter i Norge

Inntekter fra fremføring av scenekunst i Norge i 2017 er beregnet til å utgjøre 1 085 MNOK, jf. tabell 5.3.

Inntekter refererer i all hovedsak til billettinntekter fra fremvisning av scenekunst, og reflekterer således hva forbrukerne har betalt for å oppleve ulike former for scenekunst i 2017. Forbrukere er først og fremst enkeltpersoner som har kjøpt billetter til billetterte scenekunstarrangementer i Norge.

Innhentingen av data for billettinntekter har tatt utgangspunkt i visningsarenaer for scenekunst. Tallene som presenteres i denne statistikken, dekker en svært stor andel av visningsarenaene for scenekunst, og tallene er dekkende og reliable i så måte. Denne tilnærmingen tillater imidlertid ikke å skille mellom ulike typer visningsarenaer (f.eks. offentlig finansierte programmerende og produserende teatre og privatteatre – se følgende kapittel). Vi kan imidlertid skille mellom fremføringsinntekter fra henholdsvis visningsarenaer, historiske spel, Den kulturelle skolesekken, kinofremvisninger av scenekunst og kjøp av scenekunstforestillinger for visning på tv, siden disse dataene er samlet inn separat.

Visningsarenaer for scenekunst

Scenekunst formidles på en rekke ulike typer visningsarenaer. De nasjonalt støttede produserende og programmerende scenene er viktige arenaer for fremføring av scenekunst.

De produserende scenene kjennetegnes av å produsere egne oppsetninger, men har ulik organisering og varierende grad av faste ensembler og kunstnere engasjert på prosjektbasis. Innenfor dans er det kun Nasjonalballetten og Carte Blanche som er produserende institusjoner med faste stillinger for dansere og koreografer.

Programmerende scener er i større grad kjennetegnet av å invitere kompanier til å spille på egen scene, og produserer færre oppsetninger selv. Dette er således viktige scener for formidlingen av frittstående kompaniers forestillinger.

Mens de programmerende scenene i økende grad også co-produserer forestillinger, arbeider de produserende teatrene i økende grad også programmerende og i samarbeid med frittstående kompanier. I dag er det altså ikke snakk om et skarpt skille mellom programmerende og produserende teatre.

Norsk teater- og orkesterforening (NTO) er arbeidsgiver- og interesseorganisasjon for profesjonelle, offentlig støttede virksomheter innenfor

TABELL 5.3 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER I NORGE, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Visningsarenaer for scenekunst	1 012	978	-3 %
Den kulturelle skolesekken	50	55	10 %
Historiske spel	51	50	-2 %
Kinofremvisninger av scenekunst	1	1	6 %
Kjøp av scenekunstforestilling for visning på tv	5,5	1	-89 %
Samlede fremføringsinntekter i Norge	**1 120**	**1 085**	**-3 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Den kulturelle skolesekken / Kulturtanken, E-billett, Kulturrådet, Nordisk Film, NRK, Norske Historiske Spel, Norsk teater- og orkesterforening, TicketCo og Ticketmaster.

scenekunst og musikk. NTOs medlemmer består av nasjonale og regionale institusjoner samt offentlig finansierte produserende og programmerende teatre, scener, orkestre, musikkensembler og kor. Eksempler på medlemmer er Nationaltheatret, Trøndelag Teater, Det Norske Teatret, Carte Blanche, Brageteatret, Den Norske Opera & Ballett.

I tillegg til de offentlig finansierte produserende og programmerende teatrene kommer privateide teatre som ikke mottar fast offentlig tilskudd. De største privatteatrene er organisert i foreningen Produsentforeningen for Privatteatre. Videre er de mange kulturhusene og andre former for lokale scener viktige visningsarenaer for scenekunst.

Billettinntektene fra visningsarenaer for scenekunst er beregnet til å utgjøre 978 MNOK i 2017, jf. tabell 5.3 Dette tilsvarer en nedgang på 3 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekt var 1 012 MNOK.

Den kulturelle skolesekken

I tillegg til billettinntekter fra et bredt spekter visningsarenaer for scenekunst, har vi inkludert formidlingsinntekter fra Den kulturelle skolesekken (DKS) i tallgrunnlaget. Publikum for Den kulturelle skolesekken er skoleelever som får se forestillingene gratis. Den kulturelle skolesekken har dermed ikke billettinntekter. Kunstnerne får imidlertid utbetalt formidlingshonorarer for opptredener, som i de fleste tilfeller er tett knyttet til publikumsantall. Inntektene er skilt ut fra de øvrige billettinntektene, da de representerer en annen type inntekt.

Våre beregninger viser at inntektene fra formidlet scenekunst gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS) i 2017 utgjorde 55 MNOK. DKS-inntektene omfatter formidlingshonorarer utbetalt til scenekunstnere og reise- og diettgodtgjørelse, men ikke produksjonskostnader. Sammenliknet med 2016 har inntektene fra scenekunst gjennom Den kulturelle skolesekken økt med 10 prosent.

Når vi ser på utbetalte formidlingshonorarer, er scenekunst det største kunstområdet innenfor Den kulturelle skolesekken, jf. tabell 5.4.

TABELL 5.4 INNTEKTER FRA DEN KULTURELLE SKOLESEKKEN, 2014–2017 (MNOK)

	2014		2015		2016		2017	
	MNOK	PROSENT	MNOK	PROSENT	MNOK	PROSENT	MNOK	PROSENT
Scenekunstinntekter fra DKS	74	34 %	49	32 %	50	32 %	55	36 %
Inntekter fra øvrige kunstområder i DKS	146	66 %	104	68 %	108	68 %	97	64 %
Samlede inntekter fra DKS	**220**	**100 %**	**153**	**100 %**	**159**	**100 %**	**153**	**100 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Den kulturelle skolesekken.

TEKSTBOKS 5.1

Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal satsning som skal sørge for at alle skoleelever i Norge får møte profesjonell kunst og kultur. Ordningen gir elever over hele landet mulighet til å oppleve hele bredden av kulturuttrykk: scenekunst, visuell kunst, musikk, film, litteratur og kulturarv. For scenekunst produseres det i stor grad egne oppsetninger til Den kulturelle skolesekken som scenekunstnere så reiser rundt og formidler til elevene.

Den kulturelle skolesekken er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I hovedsak er det fylkeskommunene som forvalter og fordeler midler til kommunene, men det er også 12 såkalte direktekommuner som mottar og forvalter alle midler selv. I 2016 ble Kulturtanken opprettet som en egen etat med det nasjonale ansvaret for Den kulturelle skolesekken, og inntektstallene fra DKS er hentet herfra. Se metodekapitlet for en mer detaljert beskrivelse av hva som inngår i disse tallene.

Kinofremvisninger av scenekunst
Scenekunstforestillinger overføres i noen tilfeller på kino (f.eks. overføring av operaforestillingen *La Bohème* fra Metropolitan Opera i New York på Gimle Kino i Oslo). I årets statistikk har vi inkludert billettinntekter knyttet til slike overøringer av scenekunstforestillinger på kino. Nordisk Film solgte totalt 5 420 billetter til kinofremvisning av scenekunstforestillinger i 2017. Dette ga en inntekt på 1 026 000 kr.[1]

I tekstboks 5.2 presenteres scenekunstforestillingene som ble overført på Nordisk Film sine kinoer i henholdsvis 2016 og 2017, og dermed hvilke fremvisninger på kino disse inntektene knytter seg til.

Kjøp av scenekunstforestillinger for fremvisning på tv
Inntektene fra kjøp av scenekunstforestillinger for fremvisning på tv er utgifter NRK har hatt knyttet til kjøp av scenekunstforestillinger som de har overført på tv. Dette utgjorde 5,5 MNOK i 2016 og 0,6 MNOK i 2017.

TEKSTBOKS 5.2

Scenekunst på kino

2016
- *Don Giovanni*
- *Don Quixote*
- *Elektra*
- *L'amour de loin*
- *Les Pêcheurs de Perles*
- *Madama Butterfly*
- *Manon Lescaut*
- *No Man's Land*
- *Roberto Devreux*
- *Spartacus*
- *The Magic Flute*
- *The Nutcracker*
- *The Taming of the Shrew*
- *Tristan und Isolde*
- *Turandot*

2017
- *Der Rosenkavalier*
- *Die Zauberflöte*
- *Eugene Onegin*
- *Idomeno*
- *La Traviata*
- *L'amour de loin*
- *Nabucco*
- *Amadeus*
- *Hedda Gabler*
- *Twelfth Night*
- *Norma*
- *Roméo et Juliette*
- *Rusalka*

5.1.1.1 Fordeling på ulike kunstuttrykk

Datagrunnlaget gir mulighet til å bryte ned billettinntekter på ulike kunstuttrykk/sjangre.[2] I 2017 var teater og revy/show/standup de to mest inntektsbringende scenekunstsjangrene, og utgjorde henholdsvis 42 og 28 prosent av de samlede inntektene fra scenekunstforestillinger i 2017. Teater omfatter i denne sammenheng musikkteater/musikal og barneteater.

Videre utgjorde inntekter fra billetter til operaforestillinger 10 prosent, og inntekter fra billetter til danseforestillinger 6 prosent av de samlede billettinntektene. Sjangeren dans omfatter i denne sammenheng alle former for dans, herunder klassisk dans, samtidsdans, hip hop, folkedans, m.m. Historiske spel utgjorde 5 prosent av de samlede billettinntektene. Fordelingen av billettinntekter fordelt på sjanger fremkommer av figur 5.1.

1 Som redegjort for i metodekapitlet, kan vi ikke utelukke at andre kinoaktører overfører scenekunstforestillinger på samme måte. Vi har ikke innhentet tall fra landets mange kommunale kinoer, og det er grunn til å tro at noen av disse kan ha overført scenekunstforestillinger.

2 Det er visningsarenaene selv som har kategorisert opptredenen etter kunstuttrykk/sjanger.

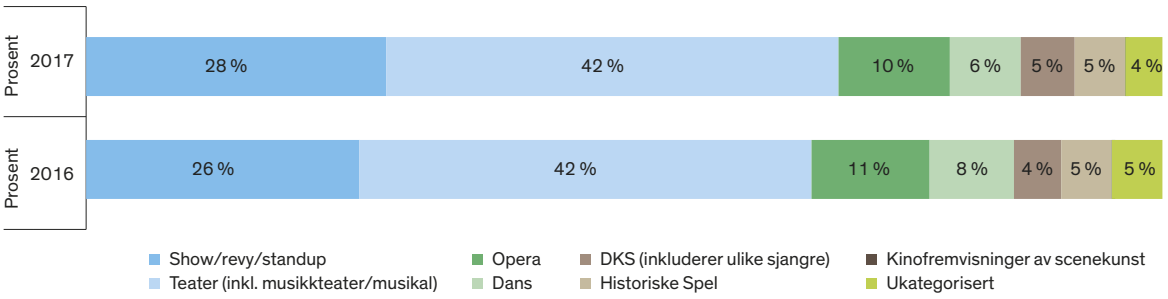

Kilder: Den kulturelle skolesekken / Kulturtanken, E-billett, Kulturrådet, Nordisk Film, NRK, Norske Historiske Spel, Norsk teater- og orkesterforening, TicketCo og Ticketmaster.

Figur 5.1 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk, 2016–2017 (prosentandeler av total)

TABELL 5.5 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER I NORGE FORDELT PÅ ULIKE SCENEKUNSTUTTRYKK, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Teater (inkl. musikkteater/musikal)	467	455	-3 %
Show/revy/standup	286	303	6 %
Opera	126	113	-10 %
Dans	85	69	-19 %
Historiske Spel	51	50	-2 %
DKS (inkluderer ulike sjangre)	50	55	10 %
Kinofremvisninger av scenekunst	1	1	6 %
Ukategorisert	54	38	-29 %
Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge	**1 120**	**1 085**	**-3 %**

Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Den kulturelle skolesekken / Kulturtanken, E-billett, Kulturrådet, Nordisk Film, NRK, Norske Historiske Spel, Norsk teater- og orkesterforening, TicketCo og Ticketmaster.

Billettinntekter fra teaterforestillinger utgjorte 455 MNOK i 2017, noe som representerer en nedgang på 3 prosent fra 2016, jf. tabell 5.5. Tilsvarende utgjorde billettinntekter fra show/revy/standup 303 MNOK. Dette er en økning på 6 prosent sammenlignet med 2016 da tilsvarende billettinntekter var 286 MNOK. Kategorien «ukategorisert» er betydelig mindre i 2017 enn i 2016. Dette betyr at flere av inntektene har latt seg sortere på scenekunstuttrykk ved årets måling, noe som kan ha bidratt noe til veksten i de øvrige kategoriene.

TEKSTBOKS 5.3

Antall solgte billetter

Våre utregninger viser at det ble solgt i overkant av 5 860 000 billetter til scenekunstforestillinger i Norge i 2017. Dette representerer imidlertid ikke de reelle-*publikum*stallene, da en rekke arrangementer, bl.a. flere scenekunstfestivaler, ikke tar billetter. Det reelle publikumstallet på scenekunstforestillinger er sannsynligvis noe høyere enn antall solgte billetter.

5.1.2 Opphavsrettslige inntekter i Norge

Det er en rekke kunstnergrupper på scenekunstfeltet som i henhold til lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven)[3] har rettigheter til sine verk. For *skapende kunstnere* (som dramatikere/forfattere, komponister, koreografer, scenografer, lydkunstnere og lyskunstnere) gjelder vernetiden i 70 år etter opphavspersonens død. Dette er såkalte *originære rettigheter*. *Utøvende kunstnere* tolker andres verk og forholder seg til noe som er skapt fra før, og de utøvende kunstnernes rettigheter omtales i åndsverkloven som *nærstående rettigheter*. For utøvende kunstnere (som skuespillere, dansere og operasangere) gjelder vernetiden i 70 år fra fremføringen eller offentliggjøringen. For utøvende kunstneres og produsenters rettigheter til *lydopptak* ble vernetiden nylig forlenget fra 50 til 70 år etter det år opptaket ble utgitt eller offentliggjort.[4]

Scenekunst kjennetegnes av tverrfaglighet, og et teaterstykke kan for eksempel inneholde verk med ulike opphavspersoner. Alle opphavspersonene eller deres representanter[5] må gi samtykke og betales dersom noen vil ta i bruk hele eller deler av et slikt teaterstykke. Hvis man ikke oppfører stykket slik det er skapt, men ønsker å

3 Åndsverkloven. (1961). *Lov om opphavsrett til åndsverk mv.*

4 Kulturdepartementet. (2017). *Om opphavsretten.*

5 Representanter som forvalter rettighetene for dem, slik som dramatikerforbund, agent, opphavsrettsorganisasjon, teaterforlag, arving.

TEKSTBOKS 5.4

Opphavsrett i åndsverkloven

Åndsverkloven (Lov om opphavsrett til åndsverk) gir opphavspersoner eierskap til sine verk. Opphavsretten gir opphavspersonen enerett til verket og bruken av verket. Opphavsretten er personlig, dvs. tilfaller den personen som har skapt verket eller utført en presentasjon, ikke arbeids- eller oppdragsgiver. Opphavsretten oppstår automatisk i Norge (dvs. uten krav om registrering eller påberopelse) dersom verket har verkshøyde, dvs. er preget av litterær eller kunstnerisk selvstendighet og originalitet og bærer preg av opphavspersonens kreative innsats. Opphavsretten verner ikke innhold/ideer/konsepter, men snarere formgivningen/åndsverkets uttrykk.

Åndsverkloven gir både ideelle og økonomiske rettigheter. Ideelle rettigheter gjelder så lenge verket eksisterer, og innebærer retten til å bli navngitt og til respekt for seg selv og kunsten som er skapt. Økonomiske rettigheter omfatter opphavspersonens enerett til å fremstille eksemplarer og gjøre det tilgjengelig for allmennheten ved spredning, visning og fremføring. Ved å overføre rettigheter til andre kan opphavspersonen få inntekter for bruk av sitt verk, ved utbetaling av engangsvederlag og/eller royalties (ofte en prosentandel av billettinntektene). Ved overføring av rettigheter gjøres avtale om bruk av åndsverket, og varigheten av overdragelsen.

foreta endringer, må man ha tillatelse fra rettighetshaverne og originære opphavspersoner (pga. ideelle rettigheter).

I forbindelse med datainnsamlingen til fjorårets rapport ble vi gjort oppmerksom på at det i liten grad utbetales vederlag til nålevende scenekunstinstruktører, scenografer og kostymedesignere. Dramatikerne utgjør imidlertid et unntak, og vi inkluderte derfor vederlag utbetalt til denne kunstnergruppen. I forbindelse med årets måling har Rambøll undersøkt nærmere hvilke strukturer og rutiner som finnes for utbetaling i forbindelse med opphavsrett i scenekunstbransjen. Tilbakemeldingene fra aktørene i bransjen er at det utbetales lite opphavsrettslige vederlag i bransjen, til tross for at både skapende og utøvende kunstnere har opphavsrett for sine verker i henhold til åndsverkloven. Enkelte kunstnergrupper har en forståelse av at opphavsrettslige utbetalinger er innbakt i lønn eller honorarutbetalinger. Rambøll har undersøkt dette nærmere og diskutert forståelsen med referansegruppen. Det viser seg at denne forståelsen gjelder enkelte kunstnergrupper innenfor scenekunstbransjen, og slik avtaleverkene foreligger i dag, er det ikke mulig å definere hvor stor andel av lønningen som eventuelt knytter seg til opphavsrettslige inntekter.

I tillegg til forskjeller i praktiseringen av opphavsrettslige utbetalinger mellom ulike profesjoner/kunstnergrupper innenfor scenekunstbransjen, er det også forskjell mellom institusjonsteatrene, det frie feltet og privatteatrene. Institusjonsteatrene har, gjennom NTO/Spekter, avtaler for henholdsvis sceneinstruktører/scenografer, dramatikere og koreografer (SIK-avtalen). I disse avtalene er det fastsatt en prosentsats for royalties. SIK-avtalen for institusjonsteatrene gir teatrene rett til å fremføre verket på scener verket er laget for, i inntil to år uten å betale vederlag (utover honorar for oppdraget) til opphavspersonen. Dersom teatret ønsker å benytte verket utover denne perioden, har den skapende kunstneren (opphavspersonen) rett til et nytt honorar tilsvarende 50 prosent av det opprinnelige honoraret (ev. 50 prosent av årslønnen for faste ansatte).[6] I det frie feltet gjøres individuelle avtaler mellom arbeidsgiver og arbeidstaker for hvert engasjement. For privatteatre forhandles egne avtaler om vederlag, men intervjuer viser at vederlagsinntektene til disse aktørene er svært små og vanskelig å samle inn.

Et forhold som gjør det komplisert å innhente kollektive vederlag på scenekunstområdet, er at det ikke finnes en kollektiv rettighetsforvalter slik som innenfor musikk (TONO), for billedkunst (BONO) etc. Disse forholdene gjør det vanskelig å innhente gode data på utbetalinger knyttet til opphavsrett.

6 SIK-avtalen kan lastes ned og leses på Norske scenografers hjemmeside: http://scenograf.no/?page_id=102.

TABELL 5.6 SAMLEDE OPPHAVSRETTSLIGE INNTEKTER TIL SCENEKUNSTBRANSJEN I NORGE, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Opphavsrettslige inntekter i scenekunstbransjen i Norge	4,1	5,7	39 %
Samlede opphavsrettslige inntekter i scenekunstbransjen i Norge	**4,1**	**5,7**	**39 %**

Note: Siden de totale inntektene er relativt små, vil selv beskjedne endringer i reelle tall gi stor utlsag i prosentvis endring.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Dramas, Kopinor, Nordiska og Songbird.

Vederlag knyttet til videresendingssektoren forhandles og utbetales av Norwaco. Vederlagsutbetalingene gjennom Norwaco er knyttet til bruk i audio, tv og film. Store deler av disse utbetalingene er knyttet til distribusjon av film- og tv-materiale som er produsert spesielt for visning på tv og/eller kino. Slike vederlag faller utenfor definisjonen av scenekunst som noe som formidles i direkte møte med publikum «live» og i øyeblikket. I forbindelse med årets rapport har vi undersøkt nærmere muligheten for å inkludere utbetalte vederlagstall fra videresendingssektoren for distribusjonene som er knyttet til transmisjon/strømming av scenekunstforestillinger. Verken Norwaco eller organisasjonene som mottar vederlagsutbetalinger fra Norwaco, har imidlertid hatt mulighet til å bryte ned hvilke tall som er knyttet til distribusjon av scenekunstforestillinger. Slike tall er derfor ikke omfattet i denne rapporten. Bransjeaktørene anslår at overføring av scenekunst foregår i liten skala i dag. Videre er store deler av strømmingen som skjer i dag, ikke inntektsbringende.

Det er kun for dramatikerne foreligger tall for utbetalte vederlag innenfor scenekunstbransjen. I årets statistikk, som i fjor, omfatter derfor vederlagsinntektene i Norge vederlag for kopiering av skuespill/drama fra Kopinor, vederlag for oppføring av dramatiske verker i amatørfeltet (gjennom Dramas) og vederlag for oppføring av norske dramaer og musikaler fra Norge i hjemlandet (gjennom Nordiska og Songbird).

Våre beregninger viser at opphavsrettslige inntekter til scenekunstbransjen i Norge i 2017 utgjorde 5,7 MNOK. Dette er en økning på 39 prosent fra 2016, da tilsvarende inntekter var 4,1 MNOK, jf. tabell 5.6.

Opphavsrettslig inntekt til scenekunstbransjen som presenteres her, må forstås ut fra at enkelte deler av bransjen ikke er inkludert i vårt tallgrunnlag. I tillegg til eventuelle opphavsrettslige utbetalinger som avtales individuelt, og derfor er vanskelig å samle inn, samt eventuelle utbetalinger som deler av bransjen anser som vederlag innbakt i lønn, og som heller ikke er innhentet, gjelder dette vederlag for musikkverk som er skapt for å fremføres dramatisk (eksempelvis opera, operetter, musikaler, skuespill, pantomime, m.m.). Dette omtales ofte som «store rettigheter». Når slike verk fremføres i sin helhet, må det gjøres direkte avtale med rettighetshaveren, også for fremføringsrettighetene. Det samme gjelder for musikkverk som er spesialskrevet for å fremføres i annen scenisk/dramatisk sammenheng (eksempelvis til teater). For såkalte store rettigheter betales honorar til rettighetshavere på grunnlag av billettinntekter. Slike avtaler er det ikke mulig å forvalte kollektivt.[7]

5.2 Samlede inntekter fra utlandet

De samlede inntektene til den norske scenekunstbransjen fra utlandet i 2017, er beregnet til 12,2 MNOK, jf. tabell 5.7.

Disse eksportinntektene omfatter fremføringsinntekter fra opptredener i utlandet målt i honorarer, som utgjorde 7,1 MNOK i 2016 og 11,6 MNOK i 2017. I tillegg inngår opphavsrettslige inntekter utbetalt for oppføring av norsk dramatikk og musikaler i utlandet. Dette er beregnet til 0,6 MNOK i 2017, og viser til vederlag for oppføring av norske dramaer og musikaler i utlandet (gjennom teaterforlagene Nordiska og Songbird), utbetalt på bakgrunn av oppsetninger av 20 forskjellige verk.

7 Nordiska (2012) *Scenekunstens rettigheter.* http://nordiska.dk/wp-content/uploads/Scenekunstens-rettigheder-norsk-webonly.pdf.

TABELL 5.7 FREMFØRINGSINNTEKTER OG OPPHAVSRETTSINNTEKTER FRA UTLANDET, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Fremføringsinntekter fra utlandet	7,1	11,6	62 %
Opphavsrettslige inntekter fra utlandet	0,4	0,6	43 %
Samlede inntekter til scenekunstbransjen fra utlandet	**7,6**	**12,2**	**61 %**

Siden de totale inntektene er relativt små, vil selv beskjedne endringer i reelle tall gi stor utlsag i prosentvis endring.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

5.2.1 Fremføringsinntekter fra utlandet

Samlede inntekter fra fremføring av scenekunst i utlandet utgjorde ifølge våre beregninger 11,6 MNOK i 2017. Inntektene har økt med 62 prosent sammenlignet med 2016, da tilsvarende inntekter var 7,1 MNOK, jf. tabell 5.8.

Fremføringsinntekter fra utlandet (eksport) er i denne rapporten målt som utbetalte honorarer som scenekunstnere har mottatt for fremføring av scenekunst i utlandet. Bakgrunnen for at vi måler inntekter fra fremføringer av scenekunst i utlandet på denne måten, er at vi har til hensikt å samle inn tall over inntekter som kommer direkte tilbake til scenekunstbransjen i Norge. Dersom vi hadde målt inntekter fra sceneopptredener i utlandet på samme måte som for sceneopptredener i Norge, dvs. målt i billettinntekter som tilfaller arrangøren, hadde vi risikert å måle inntekter som tilfaller en arrangør i utlandet og ikke aktører i Norge. Siden størrelsene på målene for fremføringsinntekter i henholdsvis Norge og utland er forskjellig, er de ikke direkte sammenliknbare.

Fremføringsinntekter fra utlandet inkluderer honorarer utbetalt til NTO-medlemmer og til frie scenekunstgrupper for deres scenekunstopptredener i utlandet. Dataene fra NTO-medlemmer er reelle og reliable tall av god kvalitet. Disse tallene dekker teaterinstitusjoner som i det vesentligste mottar offentlig driftsstøtte.

Datagrunnlaget for fremføringsinntekter fra frie scenekunstnere er i år samlet inn på to måter. For det første har vi sammenstilt honorartall fra regnskaper og budsjetter fra scenekunstneres søknader om reisestøtte for opptredener i utlandet gjennom Utenriksdepartementets reisestøtteordning Stikk, som forvaltes av Danse- og teatersentrum (DTS).[8] Dette er supplert med tall for honorarer fra utenlandsopptredener fra kunstnergrupper som har mottatt offentlig støtte gjennom basisfinansieringsordningen.[9]

Danse- og teatersentrum (DTS), som forvalter Stikk-midlene, har oversikt over fordeling av forestillingstyper blant tilskuddsmottakerne[10,11] Som det fremkommer av figur 5.2, er det en overvekt av dans (42 prosent). Deretter følger teater med 24 prosent og crossover med 12 prosent.

8 STIKK-databasen gir oversikt over hvilke grupper som har søkt om reisestøtte, og deres budsjetter og regnskap (herunder oversikt over utbetalte honorarer). Se tekstboks 5.5 for mer informasjon om STIKK. Se ellers metodekapitlet for en redegjørelse for utregningene.

9 Se tekstboks 5.6 for mer informasjon om basisfinansieringsordningen og hvilke kunstnergrupper dette gjelder. Se ellers metodekapitlet for en redegjørelse for utregningene.

10 Søkerne definerer selv uttrykkstilhørighet i søkeprosessen.

11 Danse- og teatersentrums *Årsrapport for 2017*.

TABELL 5.8 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER I UTLANDET, 2016–2017 (MNOK)

	2016 MNOK	2017 MNOK	2016–2017 ENDRING
Fremføringsinntekter fra utlandet (honorarer)	7,1	11,6	62 %
Samlede fremføringsinntekter fra utlandet	**7,1**	**11,6**	**62 %**

Siden de totale inntektene er relativt små, vil selv beskjedne endringer i reelle tall gi stor utlsag i prosentvis endring.
Note: Alle tall er omregnet til 2017-kroner.

Kilder: Norsk teater- og orkesterforening, stikk.no og egen innsamling blant basisgrupper.

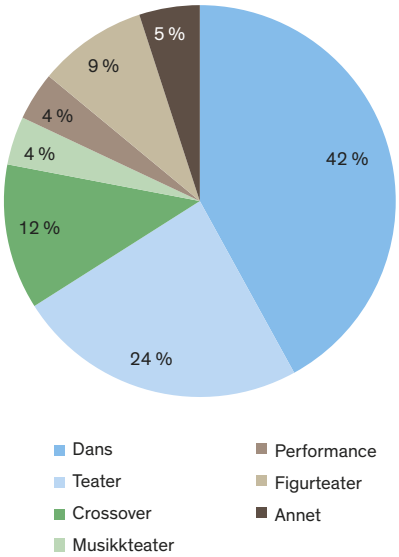

Kilde: Danse- og teatersentrum.

Figur 5.2 Fordeling av forestillingstyper blant tilskuddsmottakere, 2017 (prosent)

TEKSTBOKS 5.5

Scenekunstneres inntekter fra opptredener i utlandet

Det er stor variasjon i hvilke avtaler som gjøres mellom kunstner og arrangør når en kunstner skal fremføre sin scenekunst i utlandet. Inntektene som kommer tilbake til kunstneren, utbetales ofte i form av et honorar. I vårt datagrunnlag ser vi at omtrent 60 prosent av de som søkte og fikk innvilget reisestøtte for utenlandsopptreden i 2017, ble honorert på denne måten. Det er imidlertid svært stor variasjon i størrelsen på honoraret som utbetales. Noen kunstnere har imidlertid avtale om at (deler av) billettinntektene fra fremføringen skal tilfalle kunstneren, istedenfor eller i tillegg til avtale om utbetaling av honorar. I 2017 var det kun rundt 10 prosent av kunstnerne som fremførte sceneopptredener i utlandet, som mottok billettinntekter for sin opptreden. Det er kun observert tre enkelttilfeller hvor kunstner både har mottatt honorar og billettinntekter for sin opptreden i utlandet. Som vi kan lese av disse tallene, er det svært utbredt at billettinntekter fra fremføring av scenekunst i utlandet tilfaller arrangøren i utlandet.

Basert på regnskaper fra kunstnere som har fått innvilget reisestøtte gjennom Stikk-midlene, ser vi at scenekunstnere i nesten halvparten av tilfellene mottar verken honorar eller (deler av) billettinntektene for sin fremvisning av scenekunst i utlandet. Det er derimot nokså utbredt at arrangøren isteden dekker kunstnernes utgifter knyttet til oppholdet, slik som transport, overnatting, per diem, frakt av scenografi etc. I praksis betyr dette for mange kunstnergrupper at de enten går i null, eller at de bruker egenkapital for å finansiere sine utenlandsopptredener. Ellers er det utbredt å finansiere store deler av utenlandsopptredener med midler tilegnet gjennom offentlige støtteordninger.

Videre fremkommer det av datainnsamlingen at scenekunstgruppers aktivitet i utlandet varierer stort fra år til år. Det kan også være store forskjeller mellom ulike scenekunstsgruppers produksjonssykluser, og dermed på aktivitet i (både hjemland og) utlandet. Enkelte grupper produserer mindre forestillinger og fremfører hyppig, mens andre produserer større forestillinger og fremfører relativt sjeldnere. Dette kan forklare eventuelle variasjoner i statistikken fra år til år.

TEKSTBOKS 5.6

Om UDs reisestøtteordning for frie scenekunstnere

Frie scenekunstnere og kompanier kan søke om økonomisk støtte til utenlandsreise gjennom UDs reisestøtteordning, Stikk, for offentlige opptredener i utlandet. Tilskuddsordningens overordnede målsetting er å bidra til at profesjonelle scenekunstnere får internasjonale muligheter og kan gjennomføre opptredener i utlandet de er engasjert til. For å motta støtte må det foreligge invitasjon fra arrangør, og forestillingene må være offentlig annonsert. Reisestøtte tildeles ikke for studiereiser eller aktiviteter som prosjektutvikling, produksjon eller leie av lokaler. Reisestøtteordningen var i 2017 delt i to: Programområdet «reisestøtte – scenekunst», som er direkte reisestøtte til offentlige opptredener, og programområdet «reisestøtte til utviklingsformål», som er tilknyttet bistandsrelaterte prosjekter.

Tilskuddsordningen er rettet mot det frie scenekunstfeltet, og omfatter ikke-norske teaterinstitusjoner eller utdanningsinstitusjoner som i det vesentligste mottar driftsstøtte fra den norske stat.

Det er Danse- og teatersentrum (DTS) som forvalter reisestøtteordningen Stikk. Danse- og teatersentrum er nasjonalt kompetansesenter for det profesjonelle, frie scenekunstfeltet i Norge.
De arbeider for å fremme profesjonell scenekunst nasjonalt og internasjonalt.

Kilde: Danse- og Teatersentrum Årsrapport 2017. UDs tilskuddsordninger for scenekunst.

TEKSTBOKS 5.7

Basisfinansiering av frie scenekunstgrupper

Basisfinansiering av frie scenekunstgrupper er en tilskuddsordning som forvaltes av Kulturrådet, og som har til formål å styrke scenekunstgruppers kunstneriske virksomhet gjennom tilskuddsmidler som tillater større grad av planlegging av produksjon og formidling i et lengre tidsperspektiv

Oversikt over basisgrupper i 2016 og 2017

- Cirka Teater AS
- De Utvalgte
- Goksøyr & Martens
- Henie Røsdal Avdal / Avdal Produksjoner
- Impure Company/Hooman Sharifi (støtte ut 2016)
- Ingrid Midgard Fiksdal Dans
- Ingunn Bjørnsgaard Prosjekt
- Jo Strømgren Kompani
- Mette Edvardsen
- Traavik.Info ved Morten Traavik
- Verdensteatret
- Verk Produksjoner
- Vinge/Müller
- Winter Guests
- Zero Visibility Corp.

Kilde: Kulturrådet.

TEKSTBOKS 5.8

Mest besøkte land i 2017

Søknadene om reisestøtte til fremvisning av scenekunst i utlandet gir en god indikasjon på hvilke land som ble besøkt av (frie) scenekunstnere fra Norge.

Oversikten viser at scenekunstnere fra Norge til sammen hadde oppdrag i 45 land i 2017. De mest besøkte landene i 2017 var:

- Danmark
- England
- Sverige
- Frankrike
- Polen

Kilde: Danse- og Teatersentrum Årsrapport 2017. UDs tilskuddsordninger for scenekunst.

Metode

Dette kapittelet beskriver analyserammen og sentrale begreper som er felles for hvert av kunstområdene. Videre redegjøres det for prosjektets referansegrupper og sentrale dataleverandører. Deretter tar vi for oss hvert av kunstområdene og redegjør for sentrale begreper, den overordnete verdikjeden og datagrunnlaget for hver av variablene som benyttes i modellen. Samtidig gjør vi også en vurdering av dataenes kvalitet for de enkelte variablene.

6.1 En overordnet modell som er gjentagbar og robust

Norsk kulturråd ønsker kunnskap om de samlede inntektene i musikk-, litteratur-, visuell kunst- og scenekunstbransjen i Norge. Hensikten er å belyse hva som kjennetegner inntektene i de ulike kunstområdene, og hvordan de ulike delene av kunstområdene utvikler seg over tid. Statistikken skal bidra til å synliggjøre kunstområdenes økonomiske verdi og bidra til et kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling.

Oppdraget til Rambøll har hatt et todelt mål:

- Utvikle en modell for å tallfeste inntektene i hvert av de fire kunstområdene
- Beskrive inntektstallene for de fire kunstområdene, samlet og hver for seg

Modellene som utvikles for å tallfeste inntektene i kunstområdene, sikter mot å skape et tallgrunnlag som, så langt det er mulig, er etterprøvbart og robust over tid. Det er også tatt sikte på at modellene skal gi grunnlag for sammenligning med tallgrunnlaget i andre bransjer.

Dette legger noen føringer for datainnsamlingen og hvilke kilder vi kan benytte oss av. For det første ligger det i Rambølls oppdrag at vi, så langt det lar seg gjøre, skal benytte kunstområdenes egne tall. Det vil si tall som aktørene i bransjene selv sitter på. Bakgrunnen for dette er bl.a. å unngå merbelastningen som kreves av en ny datainnsamling, med tanke på ressurser etc.

I tillegg er det en overordnet målsetting med prosjektet at vi skal kunne bruke den samme modellen for datainnsamling og måle omsetning *på lik måte* over flere år. Kun på denne måten får vi tall som kan *sammenlignes over tid.* Oppdraget Rambøll har fått fra Kulturrådet, har vært å utvikle en statistikk som aktørene i og utenfor kunstbransjene selv kan benytte til videre undersøkelser og analyser.

6.1.1 Sammenligning med andre statistikker og publikasjoner

SSB publiserer hvert fjerde år en kulturbruksundersøkelse som er basert på intervjuer med et representativt utvalg av befolkningen. SSBs kulturbarometer kartlegger og dokumenterer bruk av ulike kulturtilbud som teater, konserter, museum, bibliotek m.m. Kulturbarometeret kartlegger imidlertid ikke økonomien eller inntektene innenfor de ulike kunstområdene, men konsentrerer seg om hvor stor andel av ulike grupper i befolkningen som har benyttet de ulike kulturtilbudene. SSB gir også ut en årlig Kulturstatistikk med mer overordnede tall for de viktigste kulturområdene. Vi har benyttet tall fra SSBs årlige kulturstatistikk som supplement til vår egen datainnsamling i denne rapporten.

I 2017 publiserte BIs Centre for Creative Industries (BI:CCI) og Menon Economics rapporten *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* etter oppdrag fra Music Norway. Tallene som fremkommer i denne og i *Musikk i tall*, er forskjellig på grunn av flere forhold. Den viktigste forskjellen er at førstnevnte måler verdiskapning, lønnsomhet og sysselsetting basert på tall innhentet fra Brønnøysundregisteret og definerer musikkbransjen ut fra NACE-kode, mens Musikk i tall måler omsetning basert på tall fra bransjeorganisasjonene. På denne måten inkluderer *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* flere næringsområder knyttet til musikkfeltet og flere virksomhetstyper enn *Musikk i tall,* som for eksempel selskaper som tjener penger på salg/reparasjon av musikkinstrumenter. Videre måler *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* omsetningstall i hele verdikjeden fra samtlige aktører, mens *Musikk i tall* måler omsetningstall i sisteleddet, fra salg til forbrukere. Det vil si at når det for eksempel arrangeres en konsert, telles omsetningen flere ganger i BI:CCIs rapport: billetter + honorar til artister/band + fremføringsrettigheter + honorar til lyd- og lystekniker osv. Derfor er det naturlig at omsetningen i deres rapport vil være større. *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* beskriver også verdiskapning målt i virksomhetenes driftsresultat pluss lønnskostnader. Disse tallene må ikke forveksles med omsetningstall, som kun er et utrykk for hvor store inntekter selskapene har, og ikke hvor mye selskapene sitter igjen med etter at alle utgifter er betalt.

Forskjeller finner vi også på litteraturfeltet, der blant annet den årlige bransjestatistikken fra Forleggerforeningen er en annen, kjent kilde til informasjon om utviklingen i den norske bokbransjen. Mens Forleggerforeningen benytter forlagenes salgsstatistikk og estimerer utsalgsverdien på bakgrunn av disse salgstallene, forsøker denne statistikken å komme så nær utsalgsverdien som mulig, ved å innhente statistikk fra de kildene som er nærmest konsumenten i verdikjeden.

I 2017 ble rapporten *Konstbranchen i siffror 2017* lansert. Dette er en gjennomgang av inntektene i den visuelle kunstbransjen i Sverige. Tallgrunnlaget er imidlertid preget av at Sverige ikke har kunstavgift tilsvarende Norge. Denne særnorske avgiften gir et avgjørende datagrunnlag for å utvikle statistikk på det visuelle kunstområdet. Den svenske statistikken benytter selskapsregistre for å kartlegge ulike aspekter ved omsetningen. De svenske rapportene har av den grunn ikke kunnet samordne inntektene for å gi et samlet bilde av inntektene i kunstområdet, slik det er gjort i vår statistikk for kunstområdet i Norge.

6.1.2 Analyseramme

I Rambølls statistikk er beregningene av de samlede inntektene i hvert av kunstområdene gjort ved å samle inn omsetningsstatistikk langs tre spor: opphavsrettslige inntekter, salgsinntekter og inntekter fra fremføring eller visning. Hver inntektstype har potensielle eksportinntekter. Etter at vi har samlet inn og sammenstilt tallmaterialet for disse tre områdene, har vi aggregert tallene til de samlede inntektene for hvert av kunstområdene. Videre har vi beregnet eksportinntekter for hver av de tre kategoriene, og igjen har vi aggregert disse tallene for å beregne den samlede eksporten for hvert av kunstområdene.

Denne analyserammen kan fremstilles som i figur 6.1.

Når tallene aggregeres, er det en risiko for både underrapportering og overrapportering av omsetningen. I de tilfellene hvor vi må gjøre antakelser om markedsstørrelser, har vi kvalifisert disse antakelsene med bransjeaktørene ved å vurdere samsvar mellom ulike datakilder. Generelt har vi vært oppmerksomme på risikoen for dobbelttelling. Eksempelvis er vederlags- og opphavsrettsinntekter trukket ut av omsetningen for både salg av innspilt musikk og konsertvirksomhet og behandlet i et eget kapittel.

Videre har det vært et poeng at selv om vi har hatt denne modellen som utgangspunkt for datainnsamlingen og statistikken for alle kunstfeltene, har vi likevel ønsket å la hvert kunstområdes egenart være det styrende for hvilke tall som samles inn og presenteres. Denne avveiningen har vært diskutert med referansegruppene. Eksempelvis har vi utelatt kategorien salgsinntekter for scenekunst, fordi dette ikke er en relevant kategori for dette kunstområdet.

6.2 Referansegrupper

Hensikten med prosjektet er å utvikle en statistikk og en rapport som aktørene i de ulike kunstområdene har nytte av. For å sikre dette, og for å sikre kvaliteten i prosjektet som helhet, har Kulturrådet nedsatt referansegrupper for hvert av kunstområdene. Medlemmene i referansegruppene er valgt ut med tanke på at gruppen til sammen skal representere bredden i hvert av kunstområdene. Gruppene har bistått Rambøll med kunnskap om hvert av kunstområdene og bidratt til datainnsamlingen for årets måling.

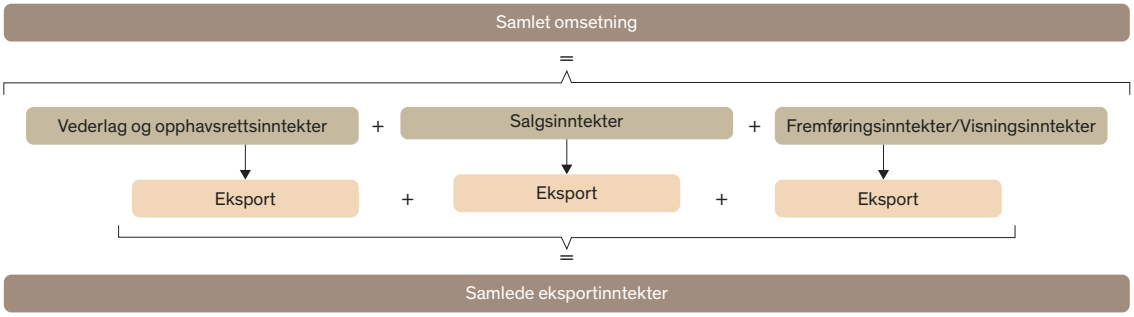

Figur 6.1 Felles analyseramme

Referansegruppen for musikk består av: FONO, GramArt, Gramo, IFPI, NEMAA, Music Norway, Musikkforleggerne, Norske Konsertarrangører, TONO

Referansegruppen for litteratur består av: Den norske forleggerforeningen (DNF), Bokhandlerforeningen, Kopinor, NORLA og Norsk forfattersentrum

Referansegruppen for visuell kunst består av: Bildende Kunstneres Hjelpefond (BKH), Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO), Blomqvist, Forbundet Frie Fotografer (FFF), Kulturrådet, Kunst i offentlige rom (KORO), Kunstsentrene i Norge (KiN), Norsk Billedhoggerforening, Norske Billedkunstnere, Norske Kunstforeninger, Norske Kunsthåndverkere, Unge Kunstneres Samfund (UKS)

Referansegruppen for scenekunst består av: Danseinformasjonen, Danse- og Teatersentrum (DTS), Norske dansekunstnere (NODA), Norske Dramatikeres Forbund, Norsk scenekunstinstruktørforening (NScF), Norsk teater- og orkesterforening (NTO), Produsentforeningen for Privatteatre, Scenekunstbruket, Skuespillerforbundet, Teateralliansen

6.3 Musikk i tall

Rambøll har gjennomført Musikk i tall på oppdrag for Kulturrådet siden 2013 (måleår 2012). Årets rapport er med andre ord den sjette i rekken. Hovedlinjene i datainnsamlingen og modellen for musikkområdet har ligget fast siden 2012. På denne måten kan vi i år presentere *sammenlignbare* tall for en femårsperiode. På tross av dette ser årets statistikk annerledes ut enn i 2012, og innholdsmessig er også tallene og nedbrytingene forskjellige. Bakgrunnen for dette er at vi årlig har oppdatert og justert modellen i henhold til utviklingen på musikkfeltet i perioden, samt stadig forbedret data- og tallgrunnlaget med mer detaljerte og presise tall. Tilgangen til og formen på datamaterialet har også endret seg gjennom prosjektet. Endringer i metode og datagrunnlag for beregningene i 2017 gjelder i hovedsakelig beregning av eksportinntekter fra salg av innspilt musikk, hvor vi ikke har fått tilgang til det samme datamaterialet som tidligere.

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i musikkbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer ulike sentrale begreper som benyttes i rapporten.

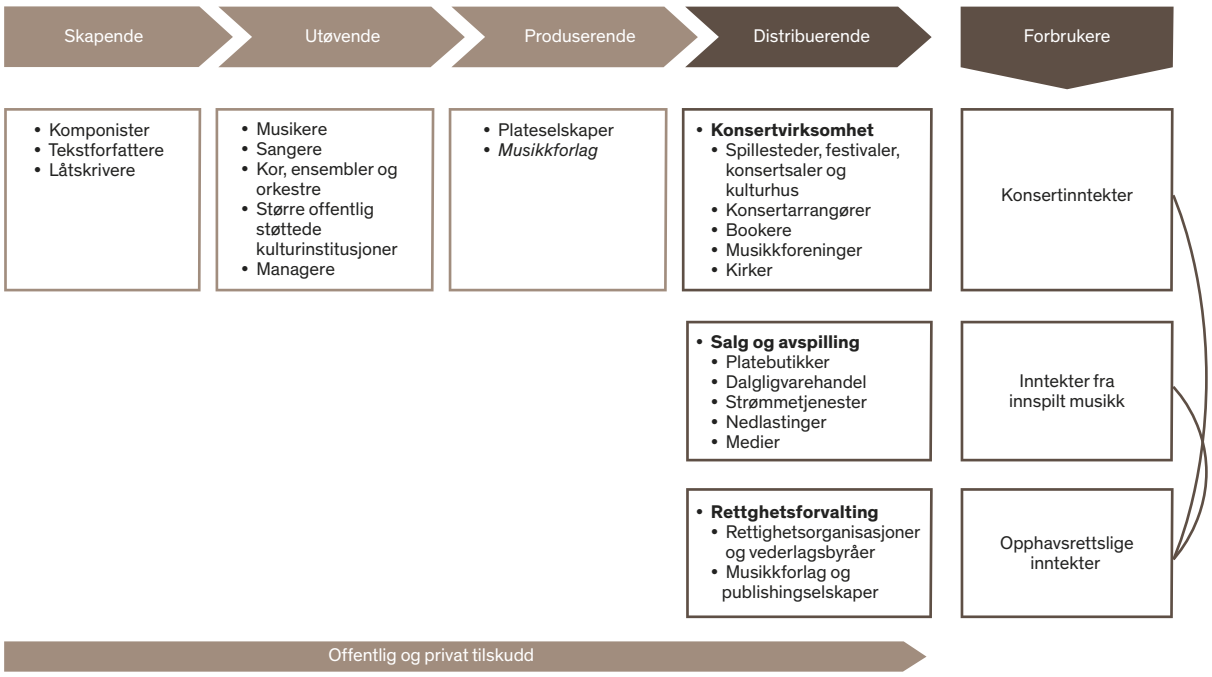

Figur 6.2 Verdikjeden i musikkbransjen

6.3.1 Verdikjeden og pengestrømmen i musikkbransjen

Figur 6.2 gir et forenklet bilde av verdikjeden i musikkbransjen. Verdikjeden starter med de *skapende* og videre via *utøvende* og *produserende* til *distribuerende* aktører. Under «distribuerende» finner vi en tredeling av hovedkategoriene i inntektsgrunnlaget til musikkbransjen, med tilhørende aktører. I enden av verdikjeden finner vi *forbrukerne*. Det er inntekter generert fra denne gruppen som kartlegges i det dette oppdraget.

Figuren inkluderer også en boks nederst med «offentlig og privat tilskudd». Denne illustrerer støtte fra det offentlige eller private som tilfaller de ulike aktørene i kjeden. Denne delen av musikkbransjen inngår ikke i den foreliggende kartleggingen. Boksen er likevel inkludert for å synliggjøre at dette er en vesentlig del av musikkbransjen i Norge.

6.3.2 Sentrale begreper

Salgsinntekter:

Salgsinntekter fra innspilt musikk kommer fra salg av musikkinnspillinger i ulike format fra distributør til konsument, fysisk (cd, vinyl eller dvd) eller digitalt (nedlastning eller strømming).

Eksportinntekter fra innspilt musikk gjelder enten salg av innspilt musikk i utlandet eller lisenser til å distribuere og markedsføre sanger eller album som plateselskapene selger til aktører i utlandet. Eksportinntektene som presenteres i rapporten, viser inntektene fra norske artister signert på plateselskap i Norge, altså eksport av «norsk innhold».

Fremføringsinntekter:

Fremføringsinntekter for musikk er inntekter fra billettsalg til publikum for konserter i Norge, altså den prisen forbrukere betaler for å høre på levende musikk i Norge. (Inntekter fra fremføring av musikk i denne sammenhengen må ikke forveksles med de «fremføringsinntektene» som omtales i sammenheng med opphavsrettslige inntekter under).

Eksportinntekter er de honorar som norske artister og musikere får for sine opptredener utenfor Norges grenser.

Vederlags- og opphavsrettsinntekter:

Opphavsrettslige inntekter for musikk er de vederlag som tilfaller opphavspersoner med enerett ifølge åndsverksloven til å fremstille eksemplarer av verket (mekaniske rettigheter), og til å tilgjengeliggjøre verket for allmennheten (fremføringsrettigheter). Norske rettighetsorganisasjoner krever inn penger og forvalter disse pengene videre til opphavspersonen. I tillegg kommer bl.a. vederlag for kopiering av noter og sangbøker, inntekter fra avtalene i videresendingssektoren, fra privatkopiering og avgifter fra ikke-vernet musikk.

Eksportinntekter er de vederlagsinntektene som er samlet inn av rettighetsorganisasjoner i utlandet og overført til norske rettighetsorganisasjoner.

Norskandeler:

Det finnes ikke en entydig beskrivelse av, eller enighet om, hva som anses som «norsk» musikk: Om det kun omfatter norske opphavspersoner eller komponister, fremført av norske artister og utøvere, eller norske utgivere (eller kombinasjoner av disse). Ut ifra slike betraktninger definerer også musikkbransjen selv «norsk musikk» ulikt. Derfor fremstilles norskandeler i musikkrapporten med utgangspunkt i ulike definisjoner.

Norskandel innspilt musikk: Andelen solgt musikk om regnes som «norsk». Med «norsk» menes i denne sammenheng innspillinger utgitt av plateselskap registrert i Norge.

Norskandel på norsk radio: Andelen musikk som spilles på radio i Norge, og som regnes som «norsk». Med «norsk» menes da innspillinger utgitt av plateselskap registrert i Norge, alternativt innspillinger hvor rettighetshaverne («opphavspersonene») er norske. For 2016 er det ikke publisert eller gjort tilgjengelig tall for norskandeler i denne betydningen.

Norskandel konsertfeltet: Det finnes ikke noen tilgjengelig statistikk for norskandeler som dekker hele konsertfeltet. For å beskrive norskandelen innenfor (deler av) konsertfeltet i Norge benytter vi oss av *Festivalstatistikk 2015*. For 2016 er det ikke publisert tall som beskriver norskandeler innenfor konsertfeltet.

Volumtall:

Volum innspilt musikk: Tallene består av innrapporterte tall til IFPI basert på deres avtaler med distributører. Enkelte mindre aktører har delvis manglende rapportering, noe som gjør at tallene ikke er helt komplette.

Innspilt musikk distribueres, som tidligere nevnt, i mange ulike formater. Tabell 2.2.2 viser volumtall inndelt på salg av *fysiske* formater og de

digitale formatene *nedlastning* og *strømming*. Volumtall er definert som antall solgte eksemplarer, antall nedlastninger og antall avspillinger for henholdsvis fysisk salg, nedlastning og strømming. Tallene gjelder for norske artister registrert på plateselskaper i Norge, men kan også inneholde noe eksport. Utviklingen i markedet, endringer i avtaler og navngiving av formater fra land til land gjør at det ikke finnes sammenlignbare tall over tid for volum.

Fysisk salg viser antall solgte eksemplarer direkte over disk eller via netthandel. *Nedlastning* er antall nedlastninger av hele album eller enkeltlåter for utgivelser av norske artister registrert på plateselskap i Norge. Strømming er basert på tallene oppgitt av de distribusjonsaktørene som har avtaler med IFPI. Antall avspillinger innebærer, som hovedregel, avspilling av en låt i 30 sekunder. Enkelte aktører har også begrensninger på antall avspillinger per dag.

Antall arrangementer: Det finnes ingen helhetlig oversikt over antall konserter i Norge og hvor de avholdes. Ved offentlig fremføring av musikk som er opphavsrettslig beskyttet, betales det imidlertid en avgift til TONO. En rekke aktører har faste avtaler med TONO, men for øvrige konserter innvilges det enkelttillatelser. Disse er fordelt på fylker etter en oversikt over postnumrene for fakturaadresse til arrangementene. Fakturaadressen vil i enkelte tilfeller kunne avvike fra stedet hvor arrangementet ble gjennomført, noe som har gjort at vi har valgt å samle fordelingen på fylkesnivå. Antallet arrangementer er ikke knyttet til hvorvidt det finnes musikkrapporter på arrangementene.

6.3.3 Beskrivelse av variablene

Variabel 1: Inntekt fra salg av innspilt musikk i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall generert gjennom salg av innspilt musikk i Norge, fysisk over disk og over internett, digitalt i nedlastbart format og som «strømming».

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke selvpublisering og direktesalg (merchandise), direkteavtaler, sync-rettigheter og salg av brukte fysiske formater. Den omfatter ikke utenlandske selskaper eller låtskrivere og artister med selskaper registrert i utlandet. Og heller ikke reklameinntekter fra strømmetjenester utover det som rapporters til IFPI, eller direkteimport av innspilt musikk til norske forhandlere og privat direkteimport til norske forbrukere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er IFPI og intervjuer med og research av distribusjonsledd.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har systematisert foreliggende statistikk og videre beregning til populasjon basert på IFPI-tall. IFPI oppgir musikkselskapenes salg blant deres medlemmer fordelt på fysisk salg, strømming og nedlastning. Antakelser om fordelinger og påslag er basert på intervjudata og samtaler med aktørene. I det følgende presenteres vår metodiske tilnærming til de tre kategoriene.

Fysisk format: Vi vurderer at IFPI-tallene dekker størstedelen av markedet, og de resterende prosentene estimeres gjennom oppregning. Videre legges påslag fra salg ut av butikk (platebutikker, dagligvare og bensinstasjoner) til salgstallene for det fysiske markedet.

Tallene vi opererer med i beregningen, holder noen antakelser om gitte andeler i fordelingen av omsetningstallene:

- en andel til plateselskap (IFPI-tallene)
- en gitt andel til distribusjonsledd (påslag) (legges på IFPI-tall)
- en gitt andel til opphavsrett (trekkes fra, fordi de inkluderes i IFPI-tallene)

IFPI-tallene inkluderer vederlagsinntekter. Disse trekkes fra og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettsinntekter.

Nedlastning: Omtrent lik struktur som for fysisk format. IFPI-tall er vurdert til å dekke 100 prosent av dette markedet, og inkluderer tall fra FONO og Phonofile-selskaper.

Tallene vi opererer med i beregningen, holder noen antakelser om gitte andeler i fordelingen av omsetningstallene:

- en gitt andel til plateselskap (IFPI-tallene)
- en gitt andel til opphavsrett (trekkes fra, fordi de inkluderes i IFPI-tallene)
- en gitt andel til distribusjonsledd (legges på IFPI-tall)

IFPI-tallene inkluderer vederlagsinntekter. Disse trekkes fra og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettsinntekter.

Strømming: Det er vurdert at IFPI-tall dekker 100 prosent av markedet. IFPI-tallene inkluderer tall fra FONO og Phonofile-selskaper.

Tallene vi opererer med i beregningen, holder noen antakelser om fordelingen av omsetningstallene. Disse inkluderer gitte andeler til plateselskap og til opphavsrett. Resten er påslag, som legges til IFPI-tallene. Opphavsrettspengene blir betalt av distributøren, ikke av plateselskapene. De er derfor ikke inkludert i IFPI-tallene og trekkes ikke fra.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer

Vurdering av kvalitet: Estimatene til å beregne det samlede salget vurderes å være kvalitetssikret og robuste. Tallene er basert på selskapenes inntekter og må vurderes å være av høy kvalitet. Videre kan beregningen oppdateres direkte når IFPI oppdaterer sin statistikk. I tillegg er tallene sammenlignbare med hva som blir publisert i den svenske rapporten «Musikbranchen i siffror» og den danske «Præsentation av musikkstatisikk 2017».

Variabel 2: Konsertinntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter konsertinntekter. Disse består i all hovedsak av inntekter fra salg av billetter til publikum til konserter i Norge. Inntekter forstås her som den prisen forbrukere betaler for å høre på fremføringer av musikk i forbindelse med konserter o.l.

I tillegg inkluderer tallene fylkeskommunenes innkjøp av musikkproduksjoner i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke sponsede billettinntekter, gratisarrangementer eller øvrige inntekter i forbindelse med konsertvirksomhet, som mat og drikke eller merchandise. Den omfatter heller ikke konserter som ikke er registrert hos TONO, og favner på denne måten kun en kjerne av konsertvirksomheten i Norge. Musikkteater eller bruk av musikk i en del av kirkens arrangementer (begravelser, bryllup mv.) er ikke inkludert i variabelen.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Norsk jazzforums medlemmer, Norsk teater- og orkesterforening, Den kulturelle skolesekken, rettighetsbetalinger til TONO og intervjuer.[1]

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert talldata og relevant informasjon. Rettighetsinnbetalingene refererer til konkrete billettinntekter ved at TONO krever inn en prosentandel av de samlende billettinntektene for ulike arrangementer. Ved å benytte ulike prosentandeler regner vi oss fram til reelle billettinntekter. Prosentsatsene er verifisert av TONO samt foreninger som har kjennskap til dette. I tillegg foreligger det en rekke faste avtaler om vederlagsbetalinger for konsertvirksomhet mellom TONO og en rekke aktører.

De faste avtalene omfatter gjerne en fast vederlagssum (kalt «lump-sum»-betalinger), hvor det ikke gir mening å bruke prosentsatser i beregningen av billettinntekter. Disse (relativt faste) vederlagsbetalingene er erstattet med reelle billettinntekter fra blant annet NTO-medlemmer og Norsk Jazzforums medlemmer. Dette baserer seg på opplysninger gitt fra disse aktørene om reelle billettinntekter blant sine medlemmer.

TONOs vederlagstall omfatter ikke konsertvirksomhet som ikke er underlagt opphavsrett, slik som eldre eller større verker. Dette gjelder særlig det klassiske konsertfeltet. Derfor er det i tillegg samlet inn billettinntekter fra det klassiske feltet, herunder Norske Festivaler og NTO-medlemmer. Disse inntektene supplerer altså tallene i modellen.

Videre er den opphavsrettslige andelen trukket ut fra de totale inntektene, og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettslige inntekter. Dette for å unngå dobbelttelling.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Statistikken gir et godt bilde av konsertvirksomheten. Estimatene som benyttes til å beregne de samlede billettinntektene, vurderes å være robuste. Denne metoden muliggjør oppdatering av tallene relativt enkelt, og tallene svarer til det samme universet. Derfor er sammenligning over tid mulig.

1 Tidligere har flere organisasjoner levert data. Men etter en endring i avtalene med TONO i 2017, har disse ikke levert tall for dette året ettersom TONOs tall også dekker disse.

Samtidig er det rimelig å anta at ikke alle konserter blir rapportert inn til TONO, og at man ved å benytte TONO-vederlag til å beregne samlede billettinntekter ikke vil kunne fange opp all konsertvirksomhet i Norge.

Variabel 3: Opphavsrettslige inntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter vederlags- og opphavsrettsinntekter som samles inn i Norge og fordeles videre til norskregistrerte selskaper. Opphavsretten innebærer at de som for eksempel ønsker å trykke plater med musikk, eller å spille en sang på radio eller på en kafé, må ha komponistens tillatelse til dette. I tillegg må de betale for tjenesten.[2] En aktør fra musikkfeltet kan inngå en forvaltningskontrakt med et vederlagsbyrå som krever inn pengene for andres bruk av verket. Vederlagsbyrået forvalter penger som er generert av bruk av opphavsrettslig materiale, videre til den opphavsrettslige.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke synkroniseringsavtaler gjort direkte mellom brukere og rettighetshavere/musikkforlag. Den omfatter heller ikke selskaper registrert i utlandet, eller salg og lisensieringer gjennom utenlandske forlag som ikke er registrert hos f.eks. TONO. Den inkluderer heller ikke «store rettigheter» i forbindelse med blant annet dramatiske produksjoner.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er TONO, Gramo, NCB, Norwaco, Kopinor og Musikkforleggerforeningen.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen samles inn og systematiseres slik at det ikke foreligger overlapp mellom tallene. Vederlagsbyråene hjelper til med å klargjøre data til modellen.

Statistikken omfatter *mekaniske rettigheter, fremføringsrettigheter, videresendingssektoren* og *avgifter for ikke-vernet musikk.* Mekaniske rettigheter omhandler retten til å spille inn, produsere og utgi innspillinger av opphavsrettslig musikk, mens fremføringsrettigheter omfatter inntekter for bruk av opphavsrettslige verk i det offentlige rom, for eksempel i form av kringkasting over TV og radio, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder, i butikker o.l., eller livefremføring av musikk til publikum. Videresendingssektoren gjelder for sekundær utnyttelse av lyd i for eksempel TV-produksjoner, og avgifter for ikke-vernet musikk omfatter innkrevde avgifter for kringkasting og annen offentlig bruk av ikke-vernede opptak.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endring.

Vurdering av kvalitet: Tallene gjenspeiler vederlagsbyråenes inntekter og må vurderes å være robuste og av høy kvalitet. Det er mulig å oppdatere tallene når vederlagsbyråene oppdaterer sine tall.

Variabel 4: Inntekt fra innspilt musikk i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter eksporttall som er generert gjennom salg av norsk innspilt musikk i utlandet, fysisk over disk og over internett, digitalt i nedlastbart format og som «strømming».

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke selvpublisering og direktesalg (merchandise), direkteavtaler eller norske artister som har signert med utenlandske plateselskaper.

Kilder: NCB, samt egne beregninger.

Metode: Med utgangspunkt i vederlagstall for mekaniske rettigheter som overføres til Norge (tall fra NCB), har vi estimert totale inntekter til den norske musikkbransjen når det gjelder inntekter fra *salg av* innspilt musikk i utlandet.
I beregningen gjøres det antagelser om en forventet lisensavtale mellom plateselskap og en part i et annet land, på lik linje med hva som er forventet i Sverige og Danmark. Metoden og estimatene er tilsvarende hva som er gjort i den svenske og den danske musikken, henholdsvis *Musikbranschen i siffror* og *Dansk musikstatisik.*

Endringer fra 2016-rapporten: NCB-tallene vi har fått tilgang til for 2017, dekker ikke hele online-markedet. Vi har derfor estimert opp andelen som ligger for online-markedet, basert på data fra tidligere år og informasjon om økning i disse inntektene.

Vurdering av kvalitet: Endringer i datamaterialet for inntektene for det fysiske salget gjenspeiler endringer i NCBs rettighetsinntekter snarere enn aktiviteter som best beskrives med data fra plateselskapene. Datagrunnlaget til NCB er derfor volatilt, og endringer fra år til år vil reflektere NCBs aktivitet snarere enn plateselskapenes aktivitet. Vi vet også at en omlegging

2 «Musikk og juss – en liten bok om juss for aktørene i musikkbransjen.» BRAK.

i NCB gjør at datagrunnlaget for 2014, og senest i 2017, gjør at estimatene også er noe undervurdert.

Variabel 5: Inntekter fra konserter i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter konsertrelaterte eksportinntekter i form av honorarer (og billettinntekter dersom det er en del avtalene) som genereres når norskregistrerte musikere og artister opptrer i utlandet. Konsertinntektene er begrenset til å omfatte honorar til norskregistrerte artister og musikere som har hatt konsertvirksomhet i utlandet i gjeldende virksomhetsår.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke aktører som ikke er norskregistrerte.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er rapporteringer fra artister som har mottatt reisestøtte, forvaltet av Music Norway. Andre kilder er NTO-medlemmer, intervjuer, kartlegging og research, hovedsakelig for å beregne honorarer til større artister/band som ikke søker eller mottar reisestøtte fra Music Norway.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på data fra rapporteringer fra artister. Disse dataene er benyttet til å beregne hvor stort honorar aktørene har generert fra konsertvirksomhet i utlandet. Datagrunnlaget er kvalitetssikret av Music Norway. I tillegg benyttes data til å beregne forventet honorar og forventet antall opptredener en norsk artist (med ulik størrelse) har i utlandet. Dette danner grunnlaget for videre beregninger av samlede honorar i utlandet, utover aktørene som har mottatt reisestøtte.

Det gjøres antagelser om hvor mange aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet, basert på (1) antall aktører som har søkt reisestøtte, men som ikke har mottatt slik støtte, (2) antagelse om at det er aktører som ikke søker og allikevel drar utenlands, og (3) kartlegging av større aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet de respektive virksomhetsårene. For den siste gruppen gjøres det også en kartlegging (intervju og research) av honorar store artister er forventet å oppdrive fra opptredener i utlandet, samt antall opptredener de har hatt i utlandet foregående år. Disse gruppene ganges med datagrunnlaget fra rapporter fra mottakere av reisestøtte.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endring.

Vurdering av kvalitet: Konsertaktiviteten i utlandet vurderes som volatil, og videre vil forventet honorar for konsertaktivitet variere mellom hvilke land det turneres til. Metoden med bruk av kartlegging og research gjør at man står i fare for ikke å fange opp alle aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet gjeldende år. Tallene vurderes å gi et bilde av den samlede konsertvirksomheten i utlandet, men vil ikke fange opp all aktivitet. Vi mangler også fullstendig oversikt over alle aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet. Ved bruk av konsistent metodikk muliggjør vi samtidig sammenligning av utvikling og trender innenfor konsertvirksomheten i utlandet.

Variabel 6: Opphavsrettslige inntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter de samlede vederlags- og opphavsrettsinntektene som overføres fra utenlandske aktører til norske vederlags- og opphavsrettsforvaltere, og som videre fordeles til norskregistrerte selskaper.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlag som går utenom norske vederlag- og opphavsrettsforvaltere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er TONO, Gramo, Norwaco og NCB.

Metode: Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende materiale slik at det ikke foreligger overlapp mellom tallene. Vederlagsbyråene hjelper til med å klargjøre data til modellen.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endring.

Vurdering av kvalitet: Inntektene relaterer seg ikke alltid til det gjeldende måleåret, ettersom det tar tid før den utførte aktiviteten i utlandet overføres til rettighetsinntektene til Norge. Tallene gjenspeiler vederlagsbyråenes inntekter og vurderes å være robuste og av høy kvalitet. Det er mulig å oppdatere tallene når vederlagsbyråene oppdaterer sine tall.

6.3.4 Sammenligning av nordisk statistikk

I rapporten sammenlignes statistikk for musikkbransjene i Norge, Danmark og Sverige. De neste avsnittene beskriver musikkstatistikken fra Danmark og Sverige samt den anvendte metoden.

Videre beskrives hvilke delelementer som er fjernet fra den danske omsetningen, for å gjøre statistikken mer sammenlignbar med den norske og den svenske statistikken.

6.3.4.1 Svensk musikkstatistikk

Musikbranschen i siffror er publisert siden 2012 og dekker årene 2007–2017. Metoden og oppdelingen i omsetningsområder i vår rapport er inspirert av denne rapporten.

Omsetningen estimeres innenfor tre hovedområder: konserter, innspilt musikk og rettigheter. Innenfor hvert område estimeres henholdsvis omsetning i Sverige og omsetning på eksportmarkeder. Dermed er også omfanget av statistikken svært lik omfanget av vår statistikk. Hovedkildene for rettigheter og innspilt musikk er som i vår statistikk: Omsetningen av innspilt musikk er estimert basert på data fra IFPI, og rettighetsomsetningen er levert av de forskjellige rettighetshaverne.

Når det gjelder estimatene for konserter, har den svenske statistikken nasjonale registerdata som sin hovedkilde. Dette gjør at den skiller seg noe fra den norske og danske statistikken, hvor hovedkilden er fremføringsrettighetene. Til tross for at datakilden er ulik, er definisjonen av omsetningsområdet tilsvarende. Statistikken er derfor sammenlignbar med den norske statistikken.

Musikbranchen i siffror 2017 har benyttet tilsvarende datakilder og metoder for beregning av omsetningen for musikkbransjen i Sverige som for tidligere år. Definisjonene for omsetningen for de tre områdene innspilt musikk, rettighetsinntekter og konsertinntekter er tilsvarende som ved tidligere års rapporter, og er dermed sammenlignbare med den norske statistikken.

De øvrige oppdateringene som er gjort i den svenske statistikken de siste årene, omfatter hovedsakelig datagrunnlaget, som har blitt bedre, og at en større andel av den samlede omsetningen i henholdsvis hjemmemarkedet og eksportmarkedet har blitt identifisert. De overordnede definisjonene og datakildene er ikke endret. Dermed sikres det at tallene fortsatt er sammenlignbare med tallene fra Norge og Danmark.

6.3.4.2 Dansk musikkstatistikk

Statistikken for den danske musikkbransjen er utarbeidet av Rambøll for et konsortium av interesseorganisasjoner i musikkbransjen for årene 2012–2016. Den danske statistikken estimerer omsetningen fra flere inntektskilder enn den norske statistikken gjør. Dessuten skiller metoden seg en del fra den norske og svenske. Det skyldes at man ønsker å belyse andre aspekter av musikkbransjen enn i den norske og den svenske statistikken.

Den danske statistikken estimerer ikke omsetningen for rettigheter separat. I stedet inngår rettighetsomsetning som en del av henholdsvis omsetning på konsertområdet, og omsetning av innspilt musikk. Dessuten estimeres omsetning fra flere inntektskilder, og det forsøkes i større grad å estimere den omsetningen musikken gir anledning til, f.eks. reklameomsetning i forbindelse med avspilt musikk på radio. Hovedkildene er dog de samme som i den norske, og statistikken baseres i stor grad på data fra rettighetshavere og IFPI.

Omsetningen for innspilt musikk i utlandet (eksport) er undervurdert i den danske statistikken for 2014–2017. Grunnen til det er at det er endringer i datagrunnlaget fra NCB, som er forskjellig fra tidligere år. Endringene i dataene gjenspeiler endringer i NCBs rettighetsinntekter snarere enn aktivitetene, og må derfor ikke ses som et uttrykk for en mindre omsetning. Datagrunnlaget ble vurdert som for volatilt til å estimere omsetningen fra, og ble derfor utelatt av statistikken med henvisning til en forventet undervurdering på dette området.

I 2015 gjorde Koda i Danmark det mulig å betale rettigheter på forhånd i form av abonnement. I disse tilfellene er det ikke mulig å vite hvor stor andel av rettighetene som er knyttet til konserter med entré. Dermed er flere rettigheter i 2015 og 2016, sammenlignet med 2014, 2013 og 2012, tillagt konserter uten entré. Det medfører en mulighet for underestimering av billettomsetningen.

6.3.4.3 Metode for sammenligning av nordisk musikkstatistikk

I rapportens sammenligning har vi fjernet enkelte delelementer (inntektskilder) i den danske statistikken for å gjøre statistikken mer sammenlignbar med den norske og svenske statistikken. Utvelgelsen er gjort på mest mulig gjennomsiktig måte, dvs. ved å velge ut enkelte omsetningselementer som er lette å identifisere i den publiserte statistikken. Det ville vært mulig å gjøre en mer presis utvelgelse ved innhenting av rettighetsomsetning fra rettighetshavernes regnskaper i Danmark. Men vi har ikke gjort dette, da vi ønsker å holde nivået på gjennomsiktigheten høyt og sikre etterprøvbarhet. Dermed er følgende elementer valgt bort:

TABELL 6.1

LIVE MUSIKK (KONSERTER)	INNSPILT MUSIKK	ØVRIG MUSIKK
✔ Billettomsetning	✔ Fysisk salg	✔ Forlagsrettigheter, innland
✘ Annen publikumsomsetning (mat og drikke etc.)	✔ Digitalt salg (nedlastning)	✔ Forlagsrettigheter, utland
✔ Live – B2B*	✔ Strømming	
✔ Eksport av konserter	✔ Eksport av innspilt musikk	
✘ Musikkturisme**	✔ Innspilt musikk – B2B*	
✘ Merchandise, innland	✔ TV/radio mv., innland*	
✘ Merchandise, utland	✔ TV/radio mv., utland*	
✘ Reklame og sponsorater	✘ Merchandise, innland	
	✘ Reklame og sponsorater	

* Elementet inneholder, utover den rettighetsomsetningen som er inkludert i den norske og den svenske statistikken, en meromsetning som er tilrettelagt av musikken (for TV/radio mv., f.eks. reklameomsetning relatert til andel avspilt musikk).

** Musikkturisme inneholder en billettomsetning til utenlandske konsertgjester, og denne omsetningen er tatt med i konsertomsetningen i den norske og den svenske statistikken.

- annen publikumsomsetning (mat og drikke etc.)
- musikkturisme[3]
- merchandise, innland
- merchandise, utland
- reklame og sponsorater

Da rettighetsomsetning og annen omsetning generelt ikke kan adskilles i den danske statistikken, medfører det at enkelte poster som beholdes til sammenligning, inneholder ytterligere omsetning som ikke er tatt med i den norske og den svenske statistikken (f.eks. for TV/radio).

På den annen side velges posten musikkturisme vekk. Denne inneholder en del av billettomsetningen som inngår som en del av den totale konsertomsetningen i hjemmemarkedet i den norske og den svenske statistikken. Musikkturisme velges bort ettersom den inneholder en stor andel av annen publikumsomsetning.

Tabell 6.1 gir et overblikk over omsetningselementene i den danske statistikken, samt hvilke elementer som er valgt bort i sammenligningen i rapporten.

Dermed gir den totale omsetningen for den danske musikkbransjen som er presentert i rapporten, enkelte ekstra omsetningselementer i forhold til den norske og den svenske statistikken, men det er også enkelte elementer den mangler (billettomsetning fra utenlandske gjester). Vi vurderer det slik at denne metoden medfører den beste og mest sammenlignbare rammen for omsetningene i Danmark, Sverige og Norge – ved å ha en gjennomsiktig metode som er etterprøvbar.

Det er likevel en risiko for at den danske omsetningen er noe overvurdert, jf. betraktningene ovenfor.

6.4 Litteratur i tall

Rambøll samlet inn tall for litteratur for første gang i 2014 (måleår 2013). Årets rapport er med andre ord den femte i rekken for Litteratur i tall. Hovedlinjene i datainnsamlingen og modellen har ligget fast siden 2014. På denne måten kan vi i år presentere *sammenlignbare* tall for en femårsperiode. På tross av dette ser årets statistikk annerledes ut enn tidligere år, og innholdsmessig er også tallene og nedbrytingene forskjellige. Bakgrunnen for dette er at vi årlig har oppdatert og justert modellen i henhold til utviklingen på litteraturfeltet i perioden, samt stadig forbedret data- og tallgrunnlaget med mer detaljerte og presise tall. I årets rapport har vi justert alle omsetningstall i hht. konsumprisindeks (KPI), og tallene for tidligere år samsvarer derfor ikke med det som er presentert i tidligere rapporter.[4]

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i litteraturbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, og hvordan vi definerer sentrale begreper som benyttes i rapporten, samt innholdet og endringer i årets datainnsamling.

3 Musikkturisme inneholder en billettomsetning til utenlandske konsertgjester, og denne omsetningen er tatt med i konsertomsetningen i den norske og den svenske statistikken.

4 Beregningene er gjort med utgangspunkt i SSB sin beregningsmetode. Vi har regnet om alle tall til 2016-kroner.

6.4.1 Verdikjeden i litteraturbransjen

Figur 6.3 illustrerer hvordan de ulike aktørene i litteraturbransjen henger sammen i en verdikjede.

Figuren illustrerer hvordan litteraturen går fra forfattere og oversettere (skapende), gjennom forlagene (produserende), distribusjonssentralene (distribuerende), via forhandlere (formidlere) og til forbrukere/kjøpere.

Figuren er naturligvis forenklet. Det er ikke slik at alle produserte bøker og litteratur følger en slik flyt. Statistikken dokumenterer blant annet hvordan en stadig økende del av omsetningen av litteratur skjer gjennom digitale distribusjonskanaler og formidlere, enten direkte gjennom de tradisjonelle bokhandlernes egne hjemme- og nettsider, eller via andre og nye aktører som amazon.com m.m. I tillegg er det en stadig økende omsetning knyttet til digitale former for litteratur – enten i form av e-bøker eller lydbøker. Også når det gjelder lydbøker, er det ulike salgs- og distribusjonskanaler og formater. Lydbøker kan kjøpes i et fysisk format i cd-form i en bokhandel, eller lastes ned gjennom abonnementstjenester som Storytel.

I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne. Det er altså inntektene fra denne gruppen som kartlegges i den foreliggende statistikken. Det fremgår av figuren at offentlige og private tilskudd også utgjør en del av verdikjeden i litteraturbransjen. Denne delen av litteraturbransjen inngår ikke i den foreliggende kartleggingen – med et viktig unntak av salg til offentlige kjøpere via innkjøpsordningene, i vår sammenheng definert som salg til norske bibliotek.

Sett i forhold til Forleggerforeningens bransjestatistikk, har statistikken som presenteres i Rambølls rapport, en annen tilnærming. Mens Forleggerforeningen benytter forlagenes salgsstatistikk og estimerer utsalgsverdien på bakgrunn av disse salgstallene, forsøker denne statistikken å komme så nær utsalgsverdien som mulig, ved å innhente data fra de kildene som faller nærmest konsumenten i verdikjeden. Figur 6.4 illustrerer forskjellen i datagrunnlaget i de to statistikkene.

6.4.2 Sentrale begreper

Salgsinntekter:

Salgsinntekter for litteratur er omsetning fra salg av litteratur i fysisk format og digitalt format.

Tall for privat direkteimport av litteratur på andre språk enn norsk, i tillegg til bokhandlernes direkteimport fra utenlandske forlag, er inkludert.

Eksportinntekter utgjør tre deler: salg av rettigheter til utenlandske utgivere, inntekter fra utlandet i forbindelse med samproduksjon, og direkteeksport, dvs. salg av bøker utgitt i Norge til utlandet.

Inntekter knyttet til solgte rettigheter er innhentet i samarbeid med NORLA og eksportut-

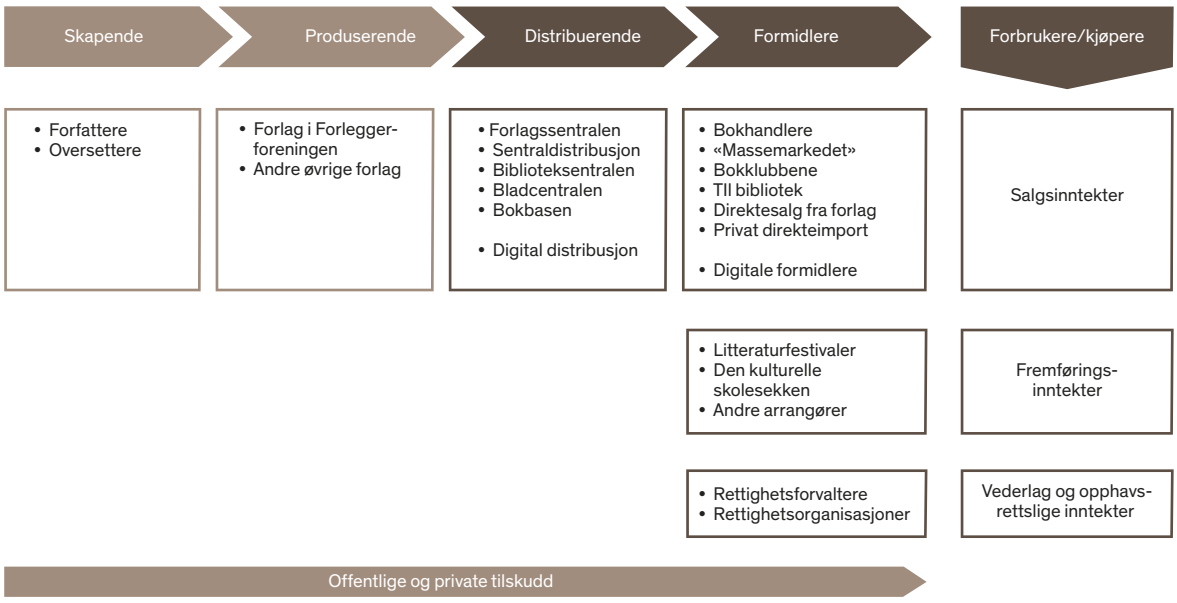

Figur 6.3 Verdikjeden i litteraturbransjen

valget i forleggerforeningen. Med inntekter knyttet til solgte rettigheter menes både innbetalt forskudd og avregning av royalties som har tilfalt forlaget i de respektive årene.

Inntekter knyttet til samproduksjon inkluderer kun inntekter som tilkommer forlaget fra andre land enn Norge. I forbindelse med samproduksjon har det norske forlaget både inntekter (gjennom eget salg) og produksjonskostnader.

Salg av sekundærrettigheter, dvs. rettigheter for omgjøring til tv og film, inkluderer alle inntekter tilkommet fra andre land enn Norge.

Fremføringsinntekter:

Fremføringsinntekter for litteratur er forfatternes honorarer for fremføring av egne verker og/eller andre oppdrag. Dette kan være opplesninger ved ulike typer arrangementer, festivaler, skolebesøk m.m.

Formidlingsinntekter fra arrangementer via Den kulturelle skolesekken som er tilknyttet litteratur, er også inkludert.

Eksportinntekter vil i denne sammenhengen være de honorarene norske forfattere får for sine opptredener i utlandet. Gjennom intervjuer med aktører i litteraturbransjen fremkommer det at det er svært få norske forfattere som har inntekter fra denne typen fremføring i utlandet. Rambøll har derfor ikke kartlagt disse inntektene, og de inngår ikke i statistikken.

Vederlag- og opphavsrettsinntekter:

Opphavsrettslige inntekter for litteratur er de vederlag forfattere og forleggere (utgivere) mottar fra Kopinor. Vederlagsmidlene betales ut til rettighetshavere gjennom deres organisasjoner, og noe av vederlaget utbetales individuelt til den enkelte rettighetshaver.

Eksportinntekter er vederlagene Kopinor utbetaler til norske rettighetshavere for kopiering i utlandet. I tillegg kommer de såkalte B-avtalene hvor vederlag som er opptjent i utlandet, betales i det enkelte land, ikke via Kopinor.

6.4.3 Beskrivelse av variablene

Variabel 1: Inntekter fra salg av fysiske bøker i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall fra salg av fysiske bøker i Norge, både gjennom fysiske og digitale utsalgssteder. Det er videre gjort en avgrensning til kun å inkludere publikasjoner med ISBN-nummer. Fysiske bøker inkluderer også lydbøker på mp3-cd, lydbøker på digikort og andre minnekort (bokgruppe 8.6 og 8.7).

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke omsetning fra salg av brukte bøker gjennom antikvariater og andre forhandlere som faller utenfor «øvrige» forhandlere. Forfatteres direktesalg, for eksempel ved salg av selvpubliserte bøker i kanaler utenom de vanlige salgskanalene, er heller ikke inkludert. Det samme er heller ikke publikasjoner uten ISBN-nummer.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Akademika, Aschehoug, Bokhandlerforeningen, Biblioteksentralen, Cappelen Damm, Forlagssentralen, Forleggerforeningen, Gyldendal, Lydbokforlaget, NORLA, Sentraldistribusjonen, TNS Gallup, Virke samt forlag og bokhandlere som har levert tall gjennom Bokhandlerforeningen, Forleggerforeningen og NORLA.

Metode: Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Primært hentes tallene så

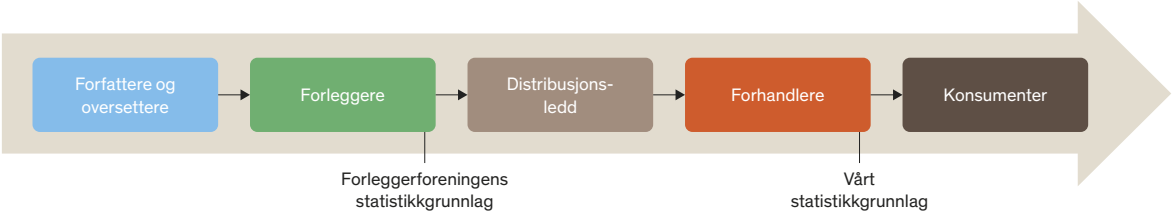

Figur 6.4 Forholdet mellom Forleggerforeningens statistikk og Litteratur i tall

direkte fra forhandlere eller så nærme konsumentene som mulig. Enkelte tall er imidlertid hentet fra Forleggerforeningens bransjestatistikk og regnet om til bruttoomsetning. Dette gjelder for eksempel direktesalg fra forlag til forbrukere.

Statistikken forsøker så langt det er mulig, å fordele salget på ulike bokgrupper, men dette er avhengig av dataleverandørenes mulighet til å levere tall på ulikt detaljnivå. Datagrunnlaget i årets rapport er forbedret sammenlignet med datagrunnlaget i de foregående rapportene.

Salgstall fra bokhandlere er hentet inn gjennom bokhandlerforeningen og foreningens kontakt med bokhandlerne. På bakgrunn av oppgitt markedsandel for innkjøp av bøker i ulike bokgrupper er det laget et estimat for bokhandlere som er en del av bokhandlerforeningen, men som ikke inngår i tallgrunnlaget.

Forlagenes direktesalg til forbruker er estimert med utgangspunkt i forleggerforeningens bransjestatistikk. I forbindelse med undersøkelsen for 2014 ble det gjort et større kartleggingsarbeid vedrørende direktesalget fra forlag utenfor Forleggerforeningen for å få et sikrere estimat. Dette viste seg å være vanskelig, og vi lyktes ikke med dette arbeidet. En av grunnene til dette er at en stor andel forlag som ikke er medlem av Forleggerforeningen, opererer med andre rapporteringssystemer som ikke harmonerer med den statistikken som benyttes av Forleggerforeningen, noe som gjør det vanskelig å hente ut sammenlignbare tall.

Omsetningstallene til bokklubbene er innhentet fra Forleggerforeningen, som henter inn disse tallene i forbindelse med utarbeiding av deres bransjestatistikk. Tallene kan brukes direkte, da de utgjør bokklubbenes salg til forbruker.

Salg til norske bibliotek og andre offentlige myndigheter er innhentet gjennom distribusjonsleddene, først og fremst Biblioteksentralen. Salgstall knyttet til Innkjøpsordningen er hentet direkte fra Kulturrådets fordelingsbudsjett.

Omfanget av privat direkteimport er estimert på bakgrunn av Virkes e-handelsbarometer for 2013, 2014 og 2015. For 2016 har TNS Gallup (som gjennomfører undersøkelsen på oppdrag for Virke) endret på datainnsamlingen og modellen. Det tilgjengelige datamaterialet for 2016 svarte ikke lenger til det vi hadde behov for til Litteratur i tall. For 2016 og 2017 har vi derfor benyttet undersøkelsen for henholdsvis 2013, 2014 og 2015 og estimert størrelsen for hhv. 2016 og 2017 på bakgrunn av den gjennomsnittlige utviklingen for tidligere år.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Omsetningstallene fra bokhandlere, nettbokhandlere og salg av bøker til norske forbrukere er direkte salgstall. Det er robust tallmateriale med god kvalitet. Under kategorien salg av fysiske bøker gjennom nettbokhandler og salg av digitale bøker til norske forbrukere ligger det som omtales som privat direkteimport. Dette tallet (privat direkteimport) bygger på et estimat av utvalgsundersøkelser fra 2013, 2014 og 2015 som er beheftet med feilmarginer og usikkerhet rundt dataenes reliabilitet og validitet. Innen direktesalg fra forlag og massemarkedet er det gjort påslag for forlag utenfor forleggerforeningen. Dette påslaget er beheftet med noe usikkerhet.

Variabel 2: Inntekter fra salg av digitale litterære produkter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall fra salg av digitale bøker i Norge. Dette omfatter alle bøker og publikasjoner med ISBN-nummer i bokgruppe 8.5 (e-bøker for allmennmarkedet), 8.8 (lydbøker på lydfil for nedlastning) og 8.9 (e-bøker for undervisnings- og profesjonsformål). Variabelen inkluderer i tillegg omsetning fra salg av andre digitale tjenester som springer ut fra bokbransjen, for eksempel bokapper og lisensbaserte læremidler. Omsetningstall fra strømming av lydbøker og e-bøker inngår også. Salg av utenlandske titler direkte til det norske markedet gjennom lesebrett og andre salgskanaler er estimert.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av digitale, litterære publikasjoner uten ISBN-nummer eller salg av selvpubliserte e-bøker som selges direkte fra egne nettsteder.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Akademika, Aschehoug, Biblioteksentralen (BS) (digitale tjenester og salg av e-bøker til bibliotekene), Bokbasen, Cappelen Damm, De norske bokklubbene, digitalbok.no, e-bok.no, Gyldendal, Lydbokforlaget, Storytel, TNS Gallup og andre forlag.

Metode: Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Salg av norske e-bøker distribueres nesten utelukkende gjennom Bokskya, som driftes av Bokbasen. Bokbasen har

følgelig omsetningstall knyttet til salg av e-bøker i samtlige norske bokhandlere. I tillegg kommer noe salg av e-bøker gjennom digitalbok.no, iBookstore, e-bok.no og e-boksalg til norske bibliotek. Privat direkteimport av digitale bøker er beregnet gjennom Virkes e-handelsbarometer, hvor forbrukerne rapporterer hvorvidt bøkene de har kjøpt fra utenlandske nettsteder, er e-bøker eller papirbøker. Salg av andre digitale, litterære produkter, som for eksempel bokapper og lisensbaserte digitale læremidler, er samlet inn fra de største forlagene.

Vurdering av kvalitet: Tallene over salg av norske e-bøker til norske forbrukere er svært robuste, da nesten samtlige bokhandlere og forlag benytter bokbasens tjenester. Salget av norske e-bøker utenom dette er også direkte salgstall av høy kvalitet. Estimatet på privat direkteimport av utenlandske e-bøker er basert på Virkes e-handelsbarometer, som er en utvalgsundersøkelse som er beheftet med en viss usikkerhet. I 2013 var det ikke noe salg gjennom strømmetjenester, da ordflyt.no solgte e-bøker og lydbøker til stykkpris. Fra og med 2014 er dette endret, og Storytel selger nå sine bøker som en strømmetjeneste.

Variabel 2: Fremføringsinntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter utbetalte honorarer til forfattere formidlet gjennom Forfattersentrum, samt inntekter for formidling i forbindelse med hendelser kategorisert som litteratur i Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke honorarer for forfatteres private oppdrag, utbetalte honorarer til forfattere på fylkesbetalte oppdrag utenom Forfattersentrum, eventuelle honorarer for forlagsinitierte oppdrag, honorarer til forfattere for oppdrag i utlandet eller reise- og diettpenger i forbindelse med oppdrag gjennom Forfattersentrum.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Forfattersentrum, Den kulturelle skolesekken (DKS) / Kulturtanken.

Metode: Innhentet statistikk fra Forfattersentrum gir oversikt over utbetalte honorarer gjennom Forfattersentrum. Videre er statistikken brutt ned på bibliotekoppdrag, festivaloppdrag og «andre oppdrag». Det ble i forbindelse med undersøkelsen for 2014 gjort en stor innsats for å kartlegge omfanget av fremføringsoppdrag på fylkesbibliotekene som ikke går gjennom Forfattersentrum. Det fremkom at mange fylkesbibliotek ikke har oppdatert oversikt/statistikk på dette, og at det er snakk om forholdsvis små summer. Folkebibliotekene antas å ha flere fremføringsoppdrag hvor Forfattersentrum ikke benyttes til utbetaling av honorarer, men det er sannsynligvis også store variasjoner også her.

I tillegg er det inkludert honorarer for forfatter/litteraturoppdrag gjennom Den kulturelle skolesekken.

Endringer fra 2016-rapporten: Inntekter fra Den kulturelle skolesekken har ikke vært inkludert i rapporteringer fra fylkeskommunene til Kulturtanken. Dermed har vi for 2017 estimert DKS-inntektene på bakgrunn av rapportering på antallet hendelser for de ulike kunstuttrykkene. Vi har da benyttet gjennomsnittlige inntekter per hendelse for visuell kunst i 2016 som et referansetall for å estimere inntektene i 2017.

Vurdering av kvalitet: Honorarer for oppdrag gjennom Forfattersentrum vurderes som svært robuste tall. Estimatet for de øvrige oppdragene i Den kulturelle skolesekken er bygget på gjennomsnittshonoraret i forbindelse med Forfattersentrums formidling, og vurderes å være av god kvalitet. Likevel er det usikkert hvor stor del av det samlede markedet som dekkes inn gjennom disse tallene, da en del forfattere som forventes å ha inntekter fra formidling gjennom egne agenter og private oppdrag, ikke omfattes av statistikken.

Variabel 3: Opphavsrettslige inntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag for kopiering av bøker.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av sekundærrettigheter i Norge, det vil si rettigheter for omgjøring til andre formål, f.eks. til filmmanus, antologier, andre trykte medium. Variabelen omfatter heller ikke vederlag for utlån av norske bøker[5].

5 Bibliotekvederlaget er en kompensasjon for utnyttelse av verk som er utgitt i Norge, og som disponeres til utlån i offentlige bibliotek. Vederlaget utregnes på bakgrunn av bibliotekenes bokbestand og ikke på bakgrunn av utlånstall eller bibliotekenes innkjøp. E-bøker er ikke regnet som en del av bokbestanden i den gjeldende avtalen i 2014. Vederlaget fremgår av det årlige statsbudsjettet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Kopinor.

Metode: Vederlaget for kopiering av bøker er estimert med utgangspunkt i hvor stor andel av vederlaget som stammer fra kopiering av bokkilder. Vederlagsutbetalingene består av kollektive vederlag og individuelle vederlag. Tidligere år har individuelle vederlag dreid seg om tre avtaler: lydbokvederlag, eksamensvederlag og klareringsvederlag. Fra og med 2016 fikk Kopinor imidlertid ansvaret for tre nye avtaler knyttet til individuelle vederlag: Bokhylla, Skaff og Bolk (se tekstboks for nærmere forklaring). Dette gjør at sammenligningen med de øvrige årene for individuelle vederlag ikke gir mening, da de totale individuelle vederlagene er vesentlig større i 2017 sammenlignet med tidligere år.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer

Vurdering av kvalitet: Tallene vurderes som robuste, da Kopinors faktiske vederlagsutbetalinger utgjør tallgrunnlaget. Det er estimert hvor mye av dette som tilfaller bokbransjen, basert på Kopinors undersøkelser av kopiering av ulike kilder og stofftyper.

Variabel 4: Salgsinntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter forlagenes inntekter knyttet til salg av rettigheter, samproduksjoner samt inntekter knyttet til salg av sekundærrettigheter i utlandet. I tillegg omfatter variabelen forlagenes direkteeksport av norske bøker til det utenlandske markedet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Forleggerforeningen, Forlagsagenter i Forleggerforeningens eksportutvalg, frittstående agenter og NORLA.

Metode: Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Forlagsagenter og frittstående agenter har rapportert deres samlede omsetning av solgte rettigheter til utlandet, samproduksjon og sekundærrettigheter til NORLA. I forbindelse med fjorårets undersøkelse ble det gjort et kartleggingsarbeid vedrørende innhenting av tall fra utenlandske agenter med store norske forfattere på kundelisten. I samarbeid med NORLA og eksportutvalget i Forleggerforeningen ble det valgt ut 10 utenlandske agenter som vi kontaktet med forespørsel om å levere tall. Vi lyktes imidlertid ikke med å innhente tall fra disse agentene. Inntekter fra direkteeksport er estimert på bakgrunn av forleggerforeningens bransjestatistikk, med et påslag for de øvrige forlagenes direktesalg.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer

Vurdering av kvalitet: Det er innhentet konkrete omsetningstall fra utvalgte forlagsagenter og andre agenter. Disse tallene anses som robuste. Videre er det estimert omsetning for agenter som ikke har levert tall, og disse er beheftet med større usikkerhet.

Variabel 5: Opphavsrettslige inntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag for kopiering av bøker innhentet fra utlandet.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke eventuelle andre vederlagsformer annet enn kopiering.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Kopinor.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Metode: Vederlag mottatt fra utlandet utgjør midler som Kopinor får overført fra sine søsterorganisasjoner i andre land. Dette utgjør en samlet sum, og det er estimert hvor mye av dette som stammer fra bøker.

6.5 Visuell kunst i tall

Da Rambøll samlet inn tall for Visuell kunst i tall for første gang i 2016, baserte dette seg på et stort kartleggingsarbeid av pengestrømmene og aktørene i bransjen. Til forskjell fra musikk- og litteraturområdet forelå det få samlede tall. Det var derfor nødvendig med en noe annen metodisk tilnærming til dette kunstområdet, og vi gjennomførte flere spørreundersøkelser med ulike aktører i bransjen (bl.a. en egen undersøkelse med samtlige kunstforeninger). De siste to årene har bransjen selv systematisert og detaljert mer av sin statistikk, noe som har redusert behovet for slike undersøkelser. I tillegg har vi benyttet spørreundersøkelsene fra det første året til å

estimere den lille andelen av omsetningen hvor det ikke finnes statistikk. Ved å benytte tilsvarende estimater, gir metodikken sammenlignbare tall til tidsserien.

Vi presenterer tall fra fire sammenlignbare år i årets statistikk.

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i den visuelle kunstbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer ulike sentrale begreper som benyttes i rapporten, samt innholdet og endringer i årets datainnsamling. I tillegg redegjøres det for hvordan den visuelle kunstbransjen skiller seg fra de øvrige kunstbransjene ved at den i stor grad er preget av to omsetningsløp: førstehåndssalg og annenhåndssalg. Dette har implikasjoner for datainnsamlingen og metoden vi har benyttet, og i denne statistikken er salgskategorien for visuell kunst avgrenset til omsetning fra offentlig salg av visuell kunst samt privat førstehåndssalg. Privat annenhåndssalg er ikke omfattet (se figur 6.5.2 for nærmere forklaring).

6.5.1 Verdikjeden i den visuelle kunstbransjen

Figur 6.5 illustrerer hvordan de ulike aktørene i det visuelle kunstfeltet henger sammen i en verdikjede.

Figuren illustrerer hvordan de skapte produktene, dvs. kunstverkene, går fra det skapende leddet (kunstnere), gjennom et salgsledd og eventuelt et formidlingsledd, til forbrukerne eller kjøperne. Figuren er naturligvis forenklet. Det er ikke slik at alle solgte kunstverk følger en slik flyt. I noen tilfeller vil f.eks. en kunstner selge kunstverket sitt direkte fra eget atelier uten å gå via en egen salgsaktør og/eller en formidler. I andre tilfeller vil ikke salget gå gjennom en egen formidlingsaktør. I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne, og det er i hovedsak inntektene fra denne gruppen som kartlegges i det foreliggende oppdraget.

For kategorien *salgsinntekter* skiller visuell kunst seg fra blant annet litteratur- og musikkbransjen ved at en forbruker potensielt kan selge og kjøpe det samme kunstverket flere ganger[6]. Det eksisterer med andre ord både et første- og et annenhåndsmarked for visuell kunst, og personen som kjøper et kunstverk i første omgang, kan opptre som selger av kunst på et senere tidspunkt. Dette illustreres og redegjøres nærmere for i figur 6.5.2.

6 Musikk og litteratur vil også kunne omsettes flere ganger, gjennom henholdsvis brukthandler for fysiske utgivelser i musikk og bruktbokhandlere i litteratur. Annenhåndssalg er imidlertid en vesentlig mindre del av markedet for disse bransjene og er kun inkludert i statistikken for visuell kunst.

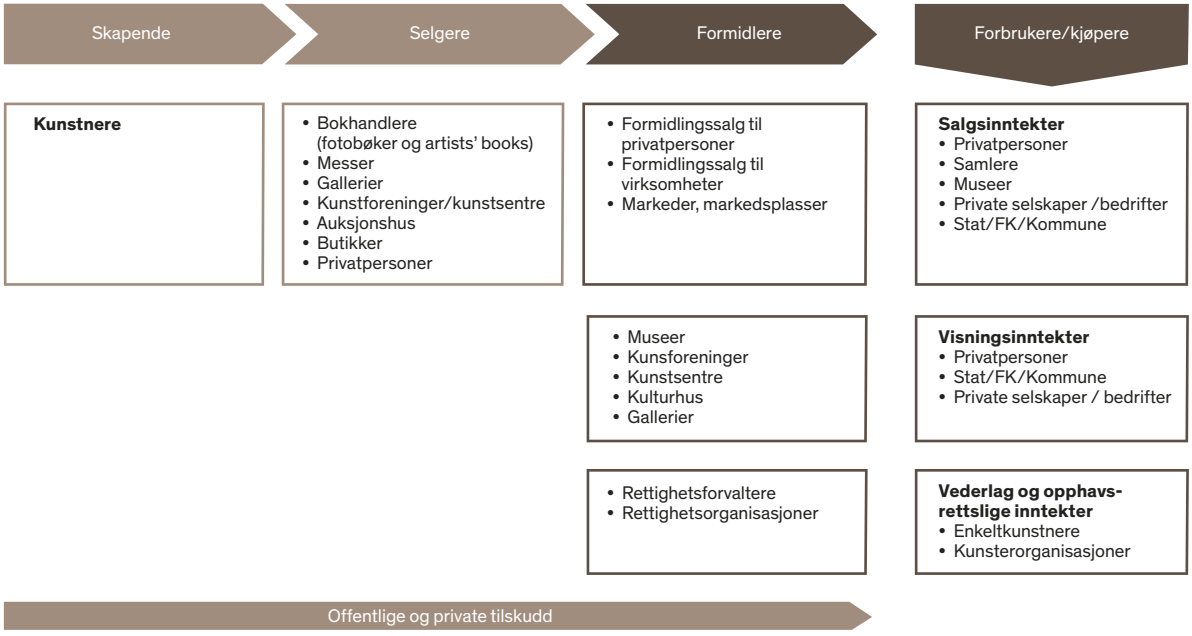

Figur 6.5 Verdikjeden i den visuelle kunstbransjen

For visningsinntekter er det privatpersoner som utgjør forbrukerne, gjennom å besøke og betale for inngangsbilletter på utstillingssteder som museer, kunstforeninger, kunstsentre etc., I tillegg vil statlige og offentlige aktører samt private selskaper og bedrifter fungere som betalende aktører for visning av visuell kunst, gjennom ordninger som Kunst på Arbeidsplassen, Kunst i Skolen osv.

For vederlagsinntekter er det enkeltkunstnere og kunstnerorganisasjoner som er de aktuelle forbrukerne/mottakere, gjennom utbetaling av henholdsvis individuelle og kollektive vederlag fra ulike rettighetsforvaltere.

Det fremgår videre av figuren at offentlige og private tilskudd også utgjør en del av verdikjeden. Denne delen av økonomien i det visuelle kunstfeltet inngår ikke i den foreliggende kartleggingen, men er likevel inkludert i figuren for å synliggjøre disse bidragene som en vesentlig del av den visuelle kunstbransjen i Norge.

6.5.2 Nærmere om modellen for salg av visuell kunst

En aktør som kjøper et kunstverk på ett tidspunkt, vil kunne selge det samme kunstverket på et senere tidspunkt og dermed fungere som en selger. På denne måten er det visuelle kunstfeltet sirkulært, noe som illustreres av figur 6.6. De heltrukne linjene illustrerer førstehåndssalget, og de stiplete linjene illustrerer annenhåndssalget.

I tillegg til skillet mellom første- og annenhåndssalg, er det et skille mellom salg gjennom offentlige og private salgskanaler. Dette skillet er knyttet til kunstavgiften som skal betales for all offentlig omsetning av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr. Visuell kunst som omsettes privat, enten direkte fra kunstnerens eget atelier eller mellom privatpersoner, uten å offentliggjøres eller publiseres, omfattes ikke av kunstavgiften.

Dette skillet har vært viktig for denne statistikken, da vi har benyttet den innbetalte kunstavgiften (til BKH) til å regne oss frem til den totale omsetningen av det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr, både for første- og annenhåndssalget. For det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr har vi samlet inn tall fra en rekke utsalgssteder og, i samråd med referansegruppen, gjort beregninger og estimert oss frem til totalen. Førstehåndssalget gjennom ikke-offentlige salgskanaler omfatter salg direkte fra kunstneres egne atelierer. Dette har vi samlet inn tall på gjennom næringsoppgaven for billedkunstnere samt spørreundersøkelse med et utvalg kunstnere. Det ikke-offentlige, private annenhåndssalget inngår ikke i statistikken, da en kartlegging av dette vil kreve en annen beregningsmodell enn det som er mulig innenfor rammene av denne bransjestatistikken.

6.5.3 Sentrale begreper

Visuell kunst:

Begrepet visuell kunst er ikke entydig. Grensene mellom de ulike visuelle kunstuttrykkene har gradvis blitt mer flytende, samtidig som de også er stadig mer påvirket av andre kunst- og kulturuttrykk som arkitektur, teater og musikk[7].

7 Stortingsmelding 23. *Visuell kunst*. 2011–2012.

Figur 6.6 Første- og annenhåndssalg gjennom private og offentlige salgskanaler

I arbeidet med denne statistikken har vi forholdt oss til Kulturrådet sin definisjon av visuell kunst, som sier at det visuelle kunstfeltet i dag omfatter uttrykk som «maleri, fotografi, kunsthåndverk, tegning, grafikk, skulptur, video/film/dokumentar, installasjoner, stedsspesifikke- og relasjonelle uttrykk, lydkunst, performance, nettkunst, street-art, graffiti, tegneserier, artists' books, bruk av uterom og offentlige rom m.m. Kunsten kan være gjenstandsbasert, men like gjerne ta form av handlinger, hendelser og situasjoner».[8] Dette er uttrykk som er omfattet av kunstavgiften ved offentlig omsetning. For deler av statistikken er det imidlertid aktørene som selger eller viser ulike former for visuell kunst, og ikke uttrykkene i seg selv, som har vært det avgjørende for hva som inkluderes og ikke. I vårt arbeid har vi f.eks. hentet tall på visningsinntekter fra aktører som i all hovedsak viser visuell kunst. Det medfører at noen aktører som viser visuell kunst som en (liten) del av sitt tilbud, ikke inngår i statistikken. Se tabellene i avsnitt 6.7 for en nærmere redegjørelse og definisjon på hvilke tall som inngår i statistikken.

Kunstavgiften:

Kunstavgiften er en særnorsk ordning som har eksistert siden 1948. Kunstavgiften er regulert av lov om avgift på omsetning av billedkunst m.m. (kunstavgiftsloven), som sier at det skal betales en avgift på 5 prosent av all offentlig omsetning av originale kunstverk i Norge med en salgspris over 2 000 kr ekskludert moms, men inkludert eventuelt salær. Det er Bildende Kunstneres Hjelpefond (BKH) som krever inn kunstavgiften. Avgiftsmidlene går i sin helhet til fondet, som tilbakefører pengene til ny produksjon av kunst gjennom tilskudd og stipend til kunstnere i Norge.

Siden 2007 har kunstavgiften vært samordnet med følgeretten for å tilpasses et EU-direktiv. Samordningen med følgeretten innebærer at den som betaler kunstavgift, kun betaler inn avgift til BKH. Deretter krever BONO inn følgerettsvederlag fra BKH der dette er aktuelt. BONO fordeler så dette til rettighetshaverne.

Tolletatens tall på eksport og import av visuell kunst:

I statistikken benyttes tolletatens tall over deklarerte kunstverk ved innførsel til Norge (import) og utførsel fra Norge (eksport). Dette er reliable tall som er sammenlignbare over tid. Det er imidlertid også noen utfordringer med bruken av disse tallene.

Kunsten deklareres innenfor fire ulike definisjoner som er gitt i tolltariffen. Disse definisjonene er materialbaserte og samsvarer ikke nødvendigvis med et moderne kunstbegrep, slik den visuelle kunstbransjen ser det. Dette har vært en utfordring for kunstbransjen tidligere, ettersom fritaket for merverdiavgift har vært knyttet til tolltariffen. Ved flere anledninger har norske kunstnere hatt vansker med å få importert kunstverk til Norge under tolltariffens definisjoner, noe som har ført til en endring i regelverket for fritak fra merverdiavgift (siste endring i mars 2017). Enkelte verk med mer blandede teknikker og bruk av utradisjonelle materialer vil således ikke være inkludert i vår statistikk.

Videre blir det ved fortolling ikke tatt hensyn til hva de eksporterte verkene selges for i utlandet. Det innebærer for eksempel at dersom et verk selges til en høyere pris på auksjon i utlandet enn verket er blitt verdsatt til ved fortolling i Norge, fanges ikke dette opp i vårt tallgrunnlag. Dette medfører at våre tall for eksport heller er underestimert enn overestimert.

Salg av visuell kunst:

Salg av visuell kunst kommer fra salg av kunstverk i det norske markedet. Provisjon, salær og kunstavgift som inngår i salget, samt import av visuell kunst og inntekter fra oppdragskunst, er inkludert.

Eksportinntekter for salg av visuell kunst er norske aktørers inntekter fra salg av kunstverk utenfor Norges grenser.

Visningsinntekter:

Visningsinntekter for visuell kunst er inntekter fra publikums betaling for å se/oppleve visuell kunst i Norge. Disse inntektene omfatter billettinntekter i forbindelse med utstilling av visuell kunst, herunder eventuelle omvisningsinntekter og inntekter i forbindelse med utlån av audioguider. Videre er medlemsinntekter inkludert i de tilfellene det gir gratis eller rabattert inngang på utstillinger der det tas betalt for inngang. Betaling for leie av kunst er også inkludert.

Eksportinntekter for visning av visuell kunst er norske aktørers inntekter fra utleie av kunst utenfor Norges grenser.

8 https://www.kulturradet.no/visuell-kunst

Opphavsrettsinntekter:
Opphavsrettslige inntekter for visuell kunst er de vederlag som tilfaller norske opphavspersoner og/eller kunstnerorganisasjoner for bruk av kunstnernes verk (utstillinger, reproduksjon/kopiering, tilgjengeliggjøring for allmennheten, slik som kringkasting, nettpublisering og annen videreutnyttelse), samt ved videresalg av kunstverk (følgerett).

Eksportinntekter er opphavsrettslige vederlag innkrevd av rettighetsorganisasjoner i utlandet og overført til rettighetsorganisasjoner i Norge.

6.5.4 Beskrivelse av variablene

Variabel 1: Inntekter fra salg av visuell kunst i det norske markedet

Omfatter: Variabelen omfatter salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr, inkludert kunstavgift, salg av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr, salg av kataloger og fotografier av kunstsamlinger på museer samt kunstneres direktesalg fra privat atelier og import av visuell kunst.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr som det ikke er innbetalt kunstavgift for, privat annenhåndssalg av visuell kunst eller importert visuell kunst som ikke er fortollet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Bildende Kunstneres Hjelpefond (BKH), Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO), Statistisk sentralbyrå (SSB) / Skatteetaten, Statistisk sentralbyrå (SSB) / Tolletaten, Kunstmuseer i Norge, Norske Kunstforeninger, Kunstsentrene, Norske Kunsthåndverkere og utsalgssteder for kunst.

Metode: For *salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr* er den innbetalte kunstavgiften til BKH benyttet som beregningsgrunnlag for de totale salgstallene. Det er tatt hensyn til følgerettsvederlaget og reduserte satser ved salgssummer over 50 000 euro. Det er videre gjort undersøkelser blant en rekke store utsalgssteder knyttet til andelen av salget som har gått til aktører i utlandet. Denne delen av salget er så trukket fra tallene for omsetning i Norge.

Salg av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr. Salget av visuell kunst som ikke omfattes av kunstavgiften på grunn av innslagspunktet på 2 000 kr, er kartlagt i ulike deler. Kunstforeningene rapporterer sitt salg til Norske Kunstforeninger, slik at vi kan benytte disse tallene direkte. For kunstmuseene benyttes museumsstatistikken og visningsinntekter som utgangspunkt for å estimere utviklingen i salget fra museumsbutikkene (kataloger og fotografier fra samlingene). For øvrige utsalgssteder er det gjort estimater basert på den utvidede kartleggingen som ble gjennomført i forbindelse med rapporten i 2016. Utviklingen hos disse øvrige utsalgsstedene antas å følge utviklingen i salg av visuell kunst som omfattes av kunstavgiften.

Kunstneres privatsalg fra egne atelierer er kartlagt gjennom å innhente tall fra næringsoppgaven for billedkunstnere hvor kunstnere rapporterer inntekter fra slikt salg. Det er også enkelte kunstnere som ikke benytter denne næringsoppgaven, men organiserer seg annerledes. I 2016 gjorde Rambøll et større kartleggingsarbeid av disse aktørene. Resultatene fra denne kartleggingen er benyttet for å estimere størrelsesforholdet mellom de som kartlegges i næringsoppgaven og de som ikke dekkes, og dermed estimere totalen av dette private førstehåndssalget. Næringsoppgaven er ikke tilgjengelig for det foregående år, slik at vi presenterer reelle tall fra 2014 til 2016 og estimerer den videre utviklingen til 2017 basert på de foregående årene.

Import av visuell kunst: For å kartlegge omfanget på importen av visuell kunst til Norge har vi benyttet Tollvesenet/SSB sine tall på visuell kunst som er deklarert inn i Norge. Her er det benyttet varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000 i tolltariffen.

Endringer fra 2016-rapporten: Tall som stammer fra næringsoppgaven for billedkunstnere, er oppdatert på bakgrunn av oppdatert tallgrunnlag for 2016. Disse oppdateringene er gjort for hele tidsserien, slik at tallene er sammenlignbare for 2014, 2015, 2016 og 2017. Det er videre gjort en mer omfattende innsamling av tall fra større auksjonshus og gallerier for å avdekke eksporten deres, som vil utgjøre en overlapp mellom salg i Norge og eksport, i statistikken.

Vurdering av kvalitet: Dataene for import av visuell kunst regnes som robuste og av god kvalitet, da dette er tall hentet direkte fra tollvesenet. En utfordring er at tolltariffen ikke stemmer helt overens med et moderne kunstbegrep, slik bransjen ser det. Det har medført endringer i kunstdefinisjonen i merverdiforskriften

(som tidligere var knyttet til tolltariffens definisjoner). Import av kunst som ikke omfattes av tolltariffens definisjoner, er dermed ikke inkludert i statistikken, men omfanget av slike tilfeller vurderes som lite.

Dataene for salg av visuell kunst over 2 000 kr vurderes også til å være av god kvalitet, men fanger ikke opp salg det ikke er betalt kunstavgift for, og privat annenhåndssalg er ikke inkludert. Tallene er dermed heller for små enn for store.

Salget av visuell kunst under 2 000 kr er beheftet med noe usikkerhet, da en betydelig andel baserer seg på en undersøkelse til et utvalg utsalgssteder for salg i 2015 og videre estimeringer for utviklingen, som er basert på en antakelse om at dette salget følger utviklingen i avgiftspliktig salg. Omsetning gjennom digitale utsalgssteder og privat annenhåndssalg er ikke inkludert. Tallene er dermed heller for små enn for store.

Tallene som er hentet fra næringsoppgaven for billedkunstnere, og som gjelder kunstneres privatsalg fra eget atelier, vurderes å være robuste og av god kvalitet. Tidsserien fra 2014 til 2016 vurderes som sikker, men 2017-tallene estimeres på bakgrunn av en antakelse om at utviklingen følger utviklingen for tidligere år, og det er usikkert i hvilken grad dette gjenspeiler reell utvikling. Ved beregning til populasjon er det gjort estimeringer og påslag for kunstnere som ikke benytter næringsoppgaven. Estimatene er basert på en spørreundersøkelse og dermed beheftet med noe usikkerhet.

I enkelte tilfeller vil kunst være produsert i utlandet og solgt i Norge. Da vil inntektene falle inn under både import og under øvrig salg av kunst i Norge. Omfanget av dette er vurdert å være lite. Det vil dermed ikke ha stor betydning påfor statistikken.

Variabel 2: Inntekter fra visning av visuell kunst i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall generert gjennom salg av billetter, omvisningsinntekter, inntekt fra utlån av audioguider og inntekt fra salg av medlemskap hos visningsaktører såfremt dette medfører rabattert eller gratis inngang til utstillinger / visning av visuell kunst. Variabelen inkluderer også utleie av kunst til aktører i Norge og formidlingsinntekter i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke visningsinntekter i kulturhus, der det holdes kunstutstillinger som ikke er i regi av kunstforeningene. Den omfatter heller ikke øvrige vederlag knyttet til vedlikehold, transport, forsikring og lignende av kunstverk i forbindelse med utleie.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Kulturrådet (museumsstatistikken), Norske Kunstforeninger, Kunstsentrene, Kunst i Skolen, Kunst på Arbeidsplassen og Norsk Billedhoggerforening.

Metode: Visningsinntekter er kartlagt gjennom museumsstatistikken, Norske Kunstforeningers medlemsstatistikk og årsmeldingen til Kunstsentrene i Norge.

Billettinntekter for *rene* visuelle kunstmuseer hentes direkte fra museumsstatistikken. For utstillingsarenaer for visuell kunst som inngår som en av flere arenaer i en museumsenhet, benytter vi billettpris og antall solgte billetter for enheten som viser visuell kunst til å regne ut billettinntektene.

Videre gir museumsstatistikken både grunnlagstall og gode estimeringsgrunnlag for de øvrige visningsinntektene, der det ikke er direkte oppgitt, slik som omvisningsinntekter. Dette er videre kryssjekket med kartleggingen som ble gjort til fjorårets rapport, samt direkte med noen enkeltmuseer (ev. deres årsmeldinger) for å kvalitetssikre estimatene.

Norske Kunstforeninger har utført egne medlemsundersøkelser og dermed levert tall direkte til denne statistikken.

Kunstsentrene har levert samlet årsmelding, som er benyttet.

Utleieinntekter har også blitt samlet inn fra Kunst i Skolen, Kunst på Arbeidsplassen og Skulpturkontoret til Norsk Billedhoggerforening.

Visningsinntekter i kulturhus er vurdert å i stor grad være dekket inn gjennom kunstforeninger, ettersom disse leier lokaler og tar egne billettinntekter. En større kartlegging i forbindelse med fjorårets rapport ga indikasjoner på at det i liten grad innhentes billett- eller andre visningsinntekter i kulturhusene ellers.

Endringer fra 2016-rapporten: Inntekter fra Den kulturelle skolesekken har ikke vært inkludert i rapporteringer fra fylkeskommunene til Kulturtanken. Dermed har vi for 2017 estimert DKS-inntektene på bakgrunn av rapportering på antallet hendelser for de ulike kunstuttrykkene. Vi har da benyttet gjennomsnittlige inntekter per hendelse for visuell kunst i 2016 som referansetall for å estimere inntektene i 2017.

Vurdering av kvalitet: Visningsinntektene som presenteres i statistikken, vurderes å være reliable og av god kvalitet. I all hovedsak baserer tallene for visningsinntekter seg på regnskapsførte tall. Estimater er videre kvalitetssikret over de årene statistikken har vært utarbeidet. Analysen er gjennomført på tilsvarende måte for årene i måleperioden, noe som gir sammenlignbare tall. Tallene fra DKS er videre sammenlignbare for perioden 2014–2016, noe som gjør at de gir et robust bilde av utviklingen i feltet. For 2017 vil ikke tallene være helt presise grunnet manglende rapportering, som nevnt over, men estimatene er vurdert til å gi et godt bilde av utviklingstrekkene.

Variabel 3: Opphavsrettslige inntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag (vederlag for reproduksjon), utstillingsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlag for offentlig visning av kunstverk i offentlig eie (visningsvederlaget)[9] eller vederlag for utlån av norske bøker (bibliotekvederlaget)[10].

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO), Kopinor, Norwaco og Næringsoppgave for billedkunstnere (Skatteetaten/SSB).

Metode: Det er samlet inn tall på utbetalte vederlag direkte fra vederlagsbyråene. Disse tallene er videre systematisert slik at det er de faktiske utbetalingene som presenteres i statistikken. For følgerettsvederlaget og lisensieringsvederlagene baserer vi oss på totaltallene til BONO, som i sin helhet utbetales til aktører i det visuelle kunstfeltet. Følgerettsvederlag er videre trukket fra omsetningstallene og presenteres kun i avsnitt 4.2.3.

For vederlagene som utbetales av Norwaco og Kopinor (kopieringsvederlag og kabelvederlag), har vederlagene som utbetales til det visuelle kunstfeltet, blitt skilt ut fra de resterende og blitt fordelt på inntekter i Norge og fra utlandet.

Det finnes ingen systematisk oversikt over utstillingsvederlagene som utbetales til kunstnere i Norge. Til årets rapport er tall fra næringsoppgaven for billedkunstnere benyttet for å kartlegge utstillingsvederlaget. Estimeringsmetoden er nærmere beskrevet under punkt 6.5.5.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Tallene for følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag er oppgitt av vederlagsbyråene og vurderes å være av god kvalitet.

Tallene for utstillingsvederlag er vurdert å være av en god kvalitet og gir godt grunnlag for en tidsserie. Tilgjengeligheten for disse dataene gjør det imidlertid nødvendig å estimere utviklingen til det seneste året, slik at den reelle utviklingen for dette året er beheftet med noe usikkerhet. Det er også usikkert i hvilken grad kunstnerne selv sondrer mellom utstillingsvederlag og andre lignende honorarer i sin rapportering, slik at det utbetalte vederlaget potensielt kan være lavere enn det som er gjengitt i vår rapport.

Variabel 4: Inntekter fra eksport av visuell kunst

Omfatter: Variabelen omfatter visuell kunst som deklareres hos tollvesenet i forbindelse med eksport ut av Norge. Visuell kunst inngår under varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke eksport av visuell kunst som ikke er registrert hos det norske tollvesenet. Dette er blant annet visuell kunst med en salgspris på under 5 000 kr. Den inkluderer heller ikke visuell kunst som ikke faller inn under tollvesenet sin definisjon av visuell kunst i varegruppene nevnt over. Eventuell prisøkning som følge av høyere utsalgspris i det utenlandske markedet enn verdisettingen ved den norske grensen, medregnes ikke.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Statistisk sentralbyrå (SSB) / Tolletaten.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har systematisert foreliggende statistikk og tall fra SSB/Tollvesenet på den samlede verdien av varer som tilhører varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000, og som er deklarert hos tollvesenet i forbindelse med eksport fra Norge.

---

9 Visningsvederlaget er en kompensasjon for offentlig visning av kunstverk i offentlig eie, eller verk som er eid av institusjoner som mottar støtte fra det offentlige.

10 *Bibliotekvederlag* er et vederlag som utbetales for lovlig utleie av bøker. For det visuelle kunstfeltet vil det her være aktuelt med den delen av vederlaget som utbetales for illustrasjoner og grafikk i bøker.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Dataene omfatter visuell kunst som eksporteres ut av Norge, og som i den forbindelse er registrert hos det norske tollvesenet, og disse dataene regnes for å være av god kvalitet.

Det er imidlertid flere forhold som gjør at den opprinnelige eksportverdien av visuell kunst kan være høyere enn det Tollvesenet sine tall impliserer. For det første er det bare visuell kunst med en utsalgsverdi over 5 000 kr som skal deklareres hos tollvesenet ved eksport. Visuell kunst med en utsalgsverdi under 5 000 kr inngår dermed ikke i tallene. Videre er det kjent at definisjonen på hva som omfatter kunst i tollvesenet, avviker noe fra det flere aktører i det visuelle kunstfeltet selv opplever at faller inn under definisjonen av visuell kunst. Regelverket ble til dels oppdatert i slutten av 2016, men det er ikke vurdert å ha en spesielt stor innvirkning på vår statistikk. I mars 2017 ble regelverket endret, og det samsvarer nå bedre med dagens kunstpraksis, noe som vil kunne påvirke fremtidige målinger.

Eksport av kunstverk som ikke omfattes av tollvesenet sin definisjon, er ikke inkludert i tallene som presenteres i denne statistikken. I tillegg er det varens verdi ved passering av den norske grensen som er utgangspunktet for verdisettingen hos tollvesenet, og ikke nødvendigvis det varen blir solgt for i utlandet. For eksport av visuell kunst vil dette si at en vare (i dette tilfelle et kunstverk) kan selges til (betydelig) høyere pris på f.eks. en internasjonal auksjon, enn det som blir oppgitt som varens verdi når den eksporteres ut av landet.

Tallene som presenteres i denne statistikken, vil dermed kunne være noe små, da det ikke er tatt høyde for en slik eventuell prisøkning som følge av høyere utsalgspris i det utenlandske markedet enn verdisettingen ved den norske grensen.

Variabel 5: Inntekter fra visning av visuell kunst i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter inntekter fra utleie av kunst til aktører i utlandet.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke billettinntekter for visning av kunstverk tilhørende norske aktører som vises i utlandet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er kunstmuseene i Norge og Norske kunstforeninger.

Metode: For kunstmuseene er tall fra museumsstatistikken benyttet til å estimere utleieinntekter, ettersom tallene ikke er direkte tilgjengelige fra museumsstatistikken. Estimatene er gjort basert på fjorårets undersøkelse med museene som kartla disse inntektene for en betydelig del av feltet, og har gitt grunnlag for estimater. Kunstforeningene har rapportert inntekter gjennom sin medlemsstatistikk.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Tallene som er samlet inn for utleie av (hele eller deler av) kunstsamlingen fra norske kunstforeninger vurderes til å være av god kvalitet. Tallene for norske kunstmuseer vurderes å være noe mer usikre, ettersom de baseres på estimater, men gir allikevel et godt bilde av utviklingen i feltet. Kartleggingen gjennomført i forbindelse med fjorårets rapport har gitt et godt grunnlag for estimater for disse tallene. I den grad tallene avviker fra faktiske forhold, er tallene trolig heller for små enn for store.

Variabel 6: Opphavsrettslige inntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlag som går utenom norske vederlags- og opphavsrettsforvaltere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er BONO, Norwaco og Kopinor.

Metode: Det er de norske vederlagsbyråene som betaler ut vederlag fra utenlandske aktører til norske rettighetshavere. Tallene for vederlag og opphavsrettsinntekter i utlandet er dermed samlet inn direkte fra de norske vederlagsbyråene og systematisert slik at tallene ikke overlapper med de norske utbetalingene. Vederlagsbyråene selv har bistått i denne prosessen.

Endringer fra 2016-rapporten: Ingen endringer.

Vurdering av kvalitet: Tallene gjenspeiler vederlagsbyråenes utbetalinger og er således robuste og av god kvalitet.

6.6 Scenekunst i tall

Det er i år andre gang scenekunst inngår i rapportserien *Kunst i tall.* Scenekunst skiller seg fra de øvrige kunstbransjene som er inkludert (musikk, litteratur og visuell kunst), ved at bransjen ikke er kjennetegnet av (omsetning av) et fysisk objekt. Der musikkbransjen selger innspilt musikk i fysisk eller digitalt format, litteraturbransjen selger litteratur i fysisk eller digitalt format og den visuelle kunstbransjen selger visuelle kunstverk, er omsetningen fra forbrukerleddet i scenekunst knyttet til en fremføring som skjer her og nå, og således ikke et fysisk (eller digitalt) objekt. statistikken inkluderer derfor ikke salgsinntekter på samme måte som de øvrige kunstbransjene i denne statistikken, og inntektene som kartlegges for denne bransjen, er i all hovedsak knyttet til billettinntekter for fremføring.

I det følgende vil vi redegjøre nærmere for dette gjennom en beskrivelse av hvordan verdikjeden og pengestrømmen i scenekunstbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer de sentrale begrepene som benyttes i rapporten, medlemmene i referansegruppen for scenekunst, samt selve innholdet i datagrunnlaget.

6.6.1 Verdikjeden i scenekunstbransjen

Figur 6.7 illustrerer hvordan de ulike aktørene i scenekunstbransjen henger sammen i en verdikjede.

Figuren nedenfor viser hvordan de mange aktørene i scenekunstbransjen henger sammen i en verdikjede. Det understrekes at figuren er *en forenklet illustrasjon,* da scenekunstbransjen er, kanskje i enda større grad enn andre kunstbransjer, preget av et mangfold av aktører som har til dels overlappende roller. Scenekunst er en kollektiv kunstform som involverer flere ulike profesjoner, og som preges av tverrfaglighet og samarbeid. Figur 6.7 illustrerer den sammensatte bransjen og rollene som er involvert ved oppsetning av scenekunst som til syvende og sist blir et produkt for publikum. Ved ulike produksjoner, og også innen samme produksjon, vil én og samme person kunne inneha rollen som skapende, produserende og utøvende. I mange tileller er det ikke en kronologisk rekkefølge på initiativ, samarbeid og utforming av en produksjon. Det er ikke slik at initiativet til å sette opp en forestilling alltid starter hos en dramatiker eller en koreograf. I mange tilfeller vil en arrangør, en produsent eller en skuespiller fungere som initiativtakende part. Heller ikke den videre utformingen av produksjoner og forestillinger skjer gjennom en kronologisk verdikjede som i illustrasjonen.

Visningsarenaer for scenekunst omfatter både produserende og programmerende teatre og andre formidlingsarenaer. Det er ikke noe skarpt skille mellom disse aktørene, men de produserende skiller seg fra programmerende ved at de (i all

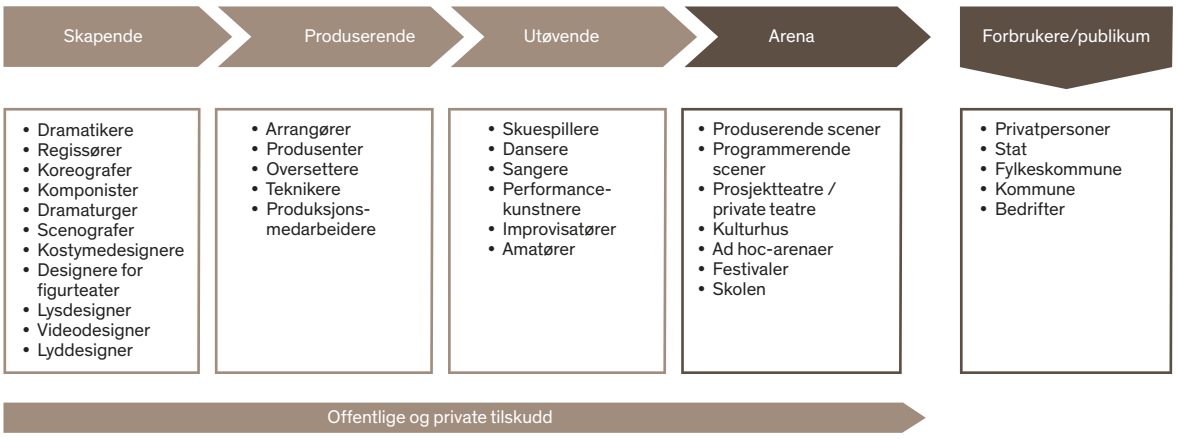

Figur 6.7 Verdikjeden og aktørbildet i scenekunstbransjen

hovedsak) har faste ansatte fra hver av kategoriene i oversikten. De produserende arenaene er imidlertid ulikt organisert, og i tillegg til å ha egne faste ansatte er de i mange tilfeller viktige arbeidsgivere for kunstnere og andre teaterfaglige arbeidstakere i ulike tilknytningsformer.

I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne. Det er inntektene fra denne gruppen som kartlegges i det foreliggende oppdraget. Forbrukere i denne sammenheng består i all hovedsak av privatpersoner. Også offentlige og private organisasjoner kan imidlertid fungere som en forbruker, blant annet gjennom ordninger som Den kulturelle skolesekken, som er inkludert i statistikken.

Figuren og redegjørelsen over viser imidlertid at det er svært mange aktører og ledd i scenekunstbransjen forut for forbrukerleddet, og en samfunnsøkonomisk analyse av alle transaksjoner og pengestrømmer i bransjen ville sett helt annerledes ut enn statistikken og tallene som presenteres i denne rapporten.

Det fremgår videre av figuren at offentlige og private tilskudd også utgjør en del av verdikjeden. Denne delen av økonomien i scenekunstbransjen inngår ikke i den foreliggende kartleggingen, men er likevel inkludert i figuren for å synliggjøre disse økonomiske bidragene i bransjen.

6.6.2 Sentrale begreper

Scenekunst:

Scenekunst er en kunstform som involverer flere ulike profesjoner. Kunstformen preges ofte av en tverrfaglighet i kunstprosessen[11]. Nettopp denne tverrfagligheten gjør det komplekst å definere scenekunst. I arbeidet med denne rapporten er Kulturrådets definisjon av scenekunst benyttet, og scenekunst er i denne rapporten et *samlebegrep* for *teater*, *dans*, *ballett*, *opera* og *performance*. Videre er det et sentralt element i scenekunsten at utøvelsen av kunstarten skjer her og nå, og i mange tilfeller «live»
for et publikum. Dette fremføringsaspektet ved scenekunsten innebærer at film og tv ikke regnes med som scenekunst.

Salgsinntekter:

I de andre kunstbransjene som inngår i denne statistikken, er inntekter fra salg av kunst en betydelig kategori. For litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen omfatter dette henholdsvis salg av litteratur i digitale og fysiske formater og salg av visuelle kunstverk, og det er inntektene i denne kategorien som er dominerende for bransjen. For musikk er den største inntektskategorien fremførings-/konsertinntekter, men det kommer også betydelige inntekter fra salg av musikk i fysiske (cd) eller digitale (nedlasting eller strømming) formater.

Scenekunstbransjen skiller seg fra de øvrige kunstbransjene som inngår i dette prosjektet, ved at kunstbransjen ikke er preget av et fysisk eller digitalt objekt som selges til forbrukere. Den eneste formen for fast produkt som selges og genererer inntekter i scenekunstbransjen, er salg av filmer og dvd-er med innspilling av scenekunstforestillinger. I all hovedsak dreier dette seg om opera.

Rambøll har i forbindelse med prosjektet gjort research på omfanget av salg av dvd-er for scenekunst, og mye tyder på at det er snakk om et svært lite marked i Norge med tilhørende svært lite inntekter. Rambøll har derfor besluttet å ikke inkludere dette i statistikken, og for scenekunst er det derfor ikke inkludert en egen kategori for «salgsinntekter».

Inntekter fra forestillinger (fremføringsinntekter):

Fremføringsinntekter for scenekunst i Norge er inntekter fra publikums betaling for å se/oppleve scenekunst. Dette omfatter billettinntekter i forbindelse med forestillinger og visninger av scenekunst. Vi har også inkludert inntekter til scenekunstbransjen knyttet til tilgjengeliggjøring av scenekunst for publikum gjennom kjøp av forestillinger for kringkasting.

Eksportinntekter for fremføring av scenekunst er norske aktørers honorarinntekter utenfor Norges grenser.

Opphavsrettslige inntekter:

Opphavsrettslige inntekter i scenekunstbransjen er vederlag som utbetales til skapende scenekunstnere (opphavere) og utøvende scenekunstnere (skuespillere, dansere, operasangere m.m.).

Som redegjort for i kapittel 5 har vi kun inkludert vederlag utbetalt til norske dramatikere gjennom Kopinor, Dramas og enkelte store (dramatiker)forlag.

11 https://www.kulturradet.no/scenekunst

6.6.3 Beskrivelse av variablene

Variabel 1: Visningsinntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter inntekter fra salg av billetter for scenekunstforestillinger i Norge samt formidlingsinntekter i forbindelse med Den kulturelle skolesekken og inntekter knyttet til NRKs kjøp av forestillinger for kringkasting.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke sponsede billettinntekter, gratisarrangementer eller øvrige inntekter i forbindelse med forestillinger, som salg av kioskvarer, program, merchandise og lignende.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget er Norsk teater- og orkesterforening, Ticketmaster, TicketCo, E-billett, Norske Historiske Spel, Kulturrådet, Den kulturelle skolesekken / Kulturtanken, NRK og Nordisk Film.

Metode: Rambøll har innhentet og systematisert talldata og relevant informasjon fra en rekke scener og visningssteder for scenekunst. Norsk teater- og orkesterforening har bidratt med å innhente tall for sine medlemmer. Billettdistributørene Ticketmaster, TicketCo og E-billett har bidratt med tall over billettinntekter for scenekunstforestillinger for aktører de har avtaler med. Norske Historiske Spel har bidratt med tall og estimater for billettinntekter for historiske spel. For øvrige visningssteder, som ikke er inkludert av noen av de nevnte aktørene, har vi hentet tall fra ulike kilder. Kulturrådet har bidratt med regnskapstall for en rekke scenekunstfestivaler som får støtte over arrangørstøtteordningen for scenekunst, samt bidratt med regnskapstall for en rekke scenekunstaktører som får støtte over statsbudsjettet.

Til sammen har vi innhentet konkrete billettinntekter fra scenekunstforestillinger i det norske markedet for over 1 000 aktører/visningssteder i Norge.

På bakgrunn av det innsamlede tallmaterialet har vi estimert billettinntekter for aktører (visningssteder) som vi ikke har konkrete tall fra gjennom de øvrige kildene. Dette er gjort gjennom research og antagelser av størrelse og aktivitet ved visningsstedene, basert på det tallmaterialet for aktørene vi har konkrete billettinntekter fra.

Endringer fra 2016-rapporten: Inntekter fra Den kulturelle skolesekken har ikke vært inkludert i rapporteringer fra fylkeskommunene til Kulturtanken. Dermed har vi for 2017 estimert DKS-inntektene på bakgrunn av rapportering på antallet hendelser for de ulike kunstuttrykkene. Vi har da benyttet gjennomsnittlige inntekter per hendelse for visuell kunst i 2016 som et referansetall for å estimere inntektene i 2017. Videre er fremvisning av scenekunstforestillinger på kino og kjøp av scenekunstforestillinger for kringkasting nye kategorier.

Vurdering av kvalitet: Inntektene fra scenekunstforestillinger i det norske markedet som presenteres i statistikken, vurderes å være reliable og av god kvalitet. I all hovedsak baserer tallene for visningsinntekter seg på regnskapsførte tall. Vi mener vi har samlet inn konkrete billettinntekter for de største aktørene og flertallet av aktørene på feltet. Estimater som er lagt til for å dekke opp for inntekter fra visningsarenaer som vi ikke har samlet billettinntekter fra, er i år som i fjor fordelt på scenekunstsjanger etter samme fordeling som de faktiske billettinntektene. Vi kjenner ikke alle visningssteder dette gjelder, men antar at de ikke skiller seg systematisk fra visningsstedene vi dekker, og har dermed valgt å gjøre denne fordelingen på sjanger fremfor å legge alle inntektene i kategorien «ukategorisert». I årets måling dekker vi en enda større andel av visningsstedene enn i fjor. En større del av tallene er derfor basert på direkte innhentede tall og en mindre del av tallene er basert på estimater enn ved 2016-målingen. Analysen er gjennomført på tilsvarende måte for årene i måleperioden, noe som gir sammenlignbare tall. Tallene fra DKS er videre sammenlignbare for perioden 2014–2016, noe som gjør at de gir et robust bilde av utviklingen i feltet. For 2017 vil ikke tallene være helt presise grunnet manglende rapportering, som nevnt over, men estimatene er vurdert til å gi et godt bilde av de overordnede utviklingstrekkene.

Variabel 2: Opphavsrettslige inntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag som er utbetalt til Norske Dramatikeres Forbund fra Kopinor i forbindelse med kopiering av drama/skuespill, vederlag utbetalt til opphavspersoner for fremføring av dramatiske verker i amatørfeltet fra Dramas samt vederlag til norske dramatikere/komponister for profesjonell fremføring innhentet gjennom forlagene Nordiska og Songbird.

Omfatter ikke: Bibliotekvederlag, vederlag til oversetting av dramatikk, vederlag for «store

rettigheter», vederlagsutbetalinger knyttet til scenekunstforestillinger fra videresendingssektoren, som utbetales av Norwaco.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Kopinor, Dramas, Nordiska og Songbird.

Metode: Det er samlet inn tall på utbetalte vederlag til norske dramatikere. For vederlag som utbetales gjennom Nordiska og Songbird, omfatter tallene utbetalte vederlag (royalties) til norske dramatikere og komponister for profesjonell fremføring, både i Norge og i utlandet. Dette er summert med vederlag utbetalt til norske dramatikere av Dramas i forbindelse med fremføring av dramatiske verker i amatørfeltet. Det administrative gebyret på 10 prosent som går til Dramas for formidling av tjenesten, er ikke inkludert.

For vederlagene som utbetales av Kopinor (kopieringsvederlag), har vederlagene som utbetales til scenekunstfeltet, blitt skilt ut fra de resterende.

Endringer fra 2016-rapporten: I år har vi rensket tallene fra Dramas på en ny måte, som sikrer at alle royalty-beløp utbetalt fra Dramas til utenlandske rettighetshavere, er trukket fra. Dette er gjort ved at tallene som er innhentet fra Dramas, kun omfatter royalties utbetalt til norske rettighetshavere, og ikke eventuelle utbetalinger til utenlandske rettighetshavere (gjennom utenlandske forlag). Denne beregningsmetoden er utført både på 2016-tallene og 2017-tallene som presenteres i foreliggende rapport.

Vurdering av kvalitet: Tallene som presenteres, er reelle tall av god kvalitet. Dette gjelder både tallene fra Kopinor, Dramas, Nordiska og Songbird.

Variabel 3: Visningsinntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter eksportrelaterte inntekter fra forestillinger i utlandet, i form av honorarer norske scenekunstnere har mottatt for opptredener i utlandet i 2016.

Omfatter ikke: Honorarer til frie scenekunstnere som ikke er medlem av DTS, eller som ikke har søkt om reisestøtte for opptredener i utlandet de siste tre årene, er ikke inkludert. Eventuelle billettinntekter som har tilfalt kunstnerne ved opptreden i utlandet, er heller ikke inkludert.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er rapporteringer fra NTO-medlemmer, frie scenekunstnere som har søkt om reisestøtte gjennom UDs reisestøtteordning, og grupper med støtte gjennom basisfinansieringsordningen.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg for det første på tall fra NTO-medlemmene som er brukt direkte. Dette er reelle og reliable tall av god kvalitet. Aktørene oppgir imidlertid at det er store forskjeller mellom de ulike årene når det gjelder omfanget på opptredener i utlandet, og således også honorarer for dette. For scenekunstaktører i det frie feltet har vi gjennomgått og registrert mottatte honorarer fra alle regnskaper (ev. budsjetter) fra søkere som har fått innvilget reisestøtte til scenekunstopptredener i utlandet gjennom UDs reisestøtteordning, STIKK, som forvaltes av Danse- og teatersentrum. Totalen er estimert på bakgrunn av disse tallene i tråd med en antakelse om at noen av de som fikk innvilget støtte, også utvidet turneen sin, at noen av de aktørene som fikk avslag på søknaden sin, likevel reiste utenlands, opptrådde og mottok et visst honorar, og at enkelte større aktører ikke har søkt om reisestøtte, men likevel har opptrådd utenlands. I tillegg er regnskaper med oversikt over honorarutbetalinger fra grupper med støtte gjennom basisfinansieringsordningen innhentet direkte fra gruppene det gjelder, grunnet en antakelse om at disse gruppene har mer virksomhet i utlandet enn det som vil fremkomme av søknader om reisestøtte, på grunn av deres størrelse og finansiering.

Endringer fra 2016-rapporten: Framgangsmåten for innhenting av datagrunnlag fra frie scenekunstgrupper er annerledes i år enn for fjorårets statistikk. Ved fjorårets måling baserte datagrunnlaget for frie scenekunstgrupper seg på en spørreundersøkelse utarbeidet av Rambøll i samarbeid med Danse- og teatersentrum, som ble sendt til over 300 scenekunstaktører. Utvalget bestod av medlemmer i Danse- og teatersentrum (DTS) og frie scenekunstnere som har søkt om reisestøtte for opptredener i utlandet de siste tre årene. Det antas at dette dekket populasjonen for frie scenekunstnere som opptrådde i utlandet i 2016, men svarprosenten var svært lav. I tillegg er det grunn til å tro at det er flere feilkilder heftet ved denne fremgangsmåten, for eksempel ved at ulike kunstnere har forstått «honorar» (som ble etterspurt) forskjellig, og oppgitt noe ulike størrelser. Dette var bakgrunnen for at fremgangs-

måten ble endret ved årets rapport. På bakgrunn av endret fremgangsmåte for datainnsamling for årets statistikk, vil ikke tallene fra fjorårets rapport kunne sammenliknes direkte med resultatet i årets rapport. Vi har derimot innhentet data for 2016 på tilsvarende måte som for 2017 i forbindelse med årets måling, og dermed skapt et sammenlikningsgrunnlag mellom tallene fra 2016 og 2017 som presenteres i denne rapporten.

Vurdering av kvalitet: Tallene fra NTO-medlemmene vurderes til å være reliable og av god kvalitet, da dette er reelle tall. Størrelsen på honorarene for opptredener i utlandet varierer både med tanke på hvilket land opptredenen skjer i, hvilken kunstform det er snakk om m.m. Dette gjelder også for de frie scenekunstnerne, noe som gjør at estimatet for denne delen av variabelen er noe usikkert. Honorarer er innhentet direkte fra regnskaper (ev. budsjetter) fra aktører som har søkt reisestøtte. Disse tallene er reliable og av god kvalitet. Metoden for datainnsamling ved årets måling betraktes som betraktelig mer sikker og dekker flere aktører enn målingen i fjor, noe som betyr at en relativt større andel av tallene i år er basert på rapporter, og at en tilsvarende relativt mindre del av tallene er basert på estimater.

The Arts in Numbers 2017 describes the turnover for the music, literature, visual arts and performing arts sectors in Norway. Ramboll has measured revenue in the music and literature industries since 2012 and 2013. The visual arts and the performing arts have been included from 2015 and 2017 respectively.

The purpose of the project is to gather data that can illuminate the characteristics of the turnover in the different arts industries and describe how they develop over time. Turnover is in this regard defined as revenue the industries derive from consumer sales. We focus on the gross revenue for the industries, so that the numbers presented represent what final consumers pay to the respective industries. This ensures that the turnover is not counted several times in different parts of the value chain. The statistics do not include grant funds or other forms of external, public grants. Public acquisitions of literature, for example through "innkjøpsordningen"1, or visual art destined for the embellishment of public spaces are, however, included.

The total turnover for each industry is calculated by collecting statistics for three main categories: sales revenue, copyright revenue and performance revenue. Although the mapping is intended to create a complete picture of the turnover within these categories in the various industries, it has been necessary to make some refinements. This applies to areas where there is no available data, where numbers are difficult to reproduce over time or where the material from the various data providers is too heterogeneous for aggregation to make sense.

An important clarification is that these statistics are not intended as a living-condition analysis. Nor should the statistics be mistaken for a socioeconomic analysis, where all derived economic effects of the activity in the industry (added value) are mapped. A socioeconomic analysis would most likely conclude that the total turnover in the various industries, is *far greater* than the turnover presented in this report.

A number of organizations have contributed to the statistics in different ways. Industry actors have provided data and contributed through dialogue and assessments. We have also been supported by a group of researchers established by The Arts Council Norway.

Ramboll has aimed to collect data which is, to the greatest extent possible, verifiable and robust over time. To ensure comparability, previous years' figures for the music industry, the literature industry and the visual arts industry have been regularly updated to reflect the changes made over the course of these projects. Thus, the figures in this report vary slightly from those presented in previous years' reports.

The following sections show key features of the revenues in the four arts industries.

Furthermore, each of the sectors is explored in further detail in separate chapters. A key point, as evidenced by the descriptions in the next sections, is that there are major structural differences between the four arts industries. This is reflected in the distribution of income in these categories. An important distinction is between areas that derive revenue from the sale of a physical object, such as the music industry, the literature industry and the visual arts industry, and the performing arts industry which does not have this form of revenue. On the other hand, performance revenue in the literature industry is quite small, while this constitutes the vast majority of the total revenue in the performing arts industry. In addition, the figures presented in the various categories for each of the industries, consist of different types of revenue. For performance revenue in the literature industry, we utilize performance fees as the unit of measurement, in contrast to the other industries, where ticket revenue is utilized for the same category.

Such differences make direct comparisons of revenue in the various industries flawed. When we present and explain the overall turnover, our aim is to emphasize the differences between the sectors and in the statistics' underlying source data, and not to compare the total size of the revenues.

The revenue figures presented in the next section have been adjusted for the consumer price index for the various years.

1 "Innkjøpsordningen" is a state funding scheme for Norwegian literature. The scheme is administered by the Arts Council Norway, which buys books and distributes these to public libraries.

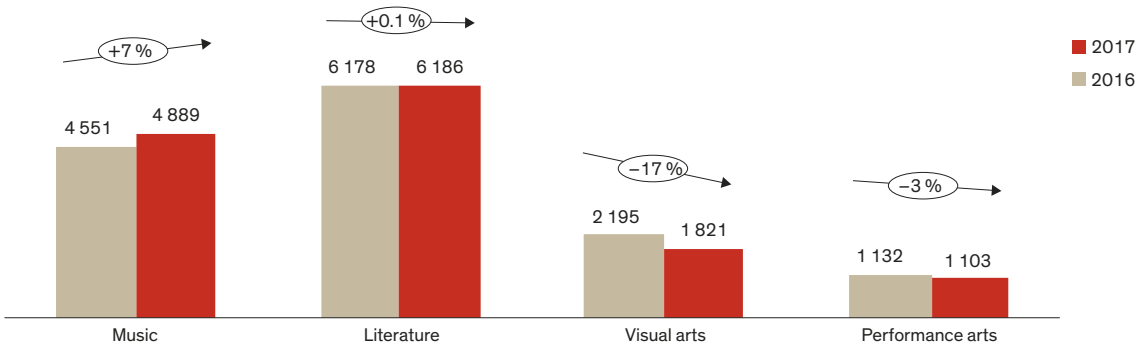

Figure 7.1 Total turnover in the arts industries, 2016-2017 (MNOK)

7.1 Total turnover in the arts industries

In 2017, the arts industries generated a total turnover of 13,998 MNOK. This includes revenue from the domestic market in Norway and from abroad in all four arts industries.

Turnover in the different industries varies, see figure 7.1. The total turnover in the literature industry came to 6,186 MNOK in 2017. Correspondingly, the turnover in the music industry came to 4,889 MNOK, while the visual arts industry had a turnover of 1,821 MNOK in 2017. The performing arts had a total turnover of 1,103 MNOK.

7.1.1 Turnover in Norway

A large part of the total revenue comes from the domestic market in Norway. The total revenue in the Norwegian market came to 13,291 MNOK in 2017. Revenue in the literature industry was 6,104 MNOK in 2017, while revenue in the music industry totalled 4,541 MNOK. Similarly, the visual arts industry generated 1,556 MNOK in revenue in Norway, while revenue in the performance arts industry totalled 1,090 MNOK.

There is a relatively significant difference in the total turnover generated by the four different arts industries covered by these statistics. Some of the difference has to do with the structure of the industries, which is reflected in the distribution of turnover in the categories: sales revenue, performance revenue and remuneration and copyright revenue.

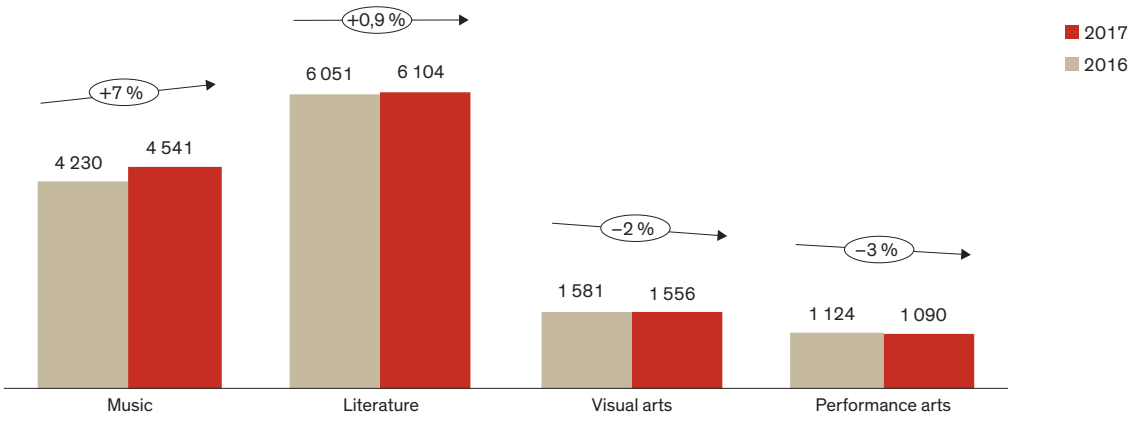

Figure 7.2 Total turnover in Norway, 2017 (MNOK)

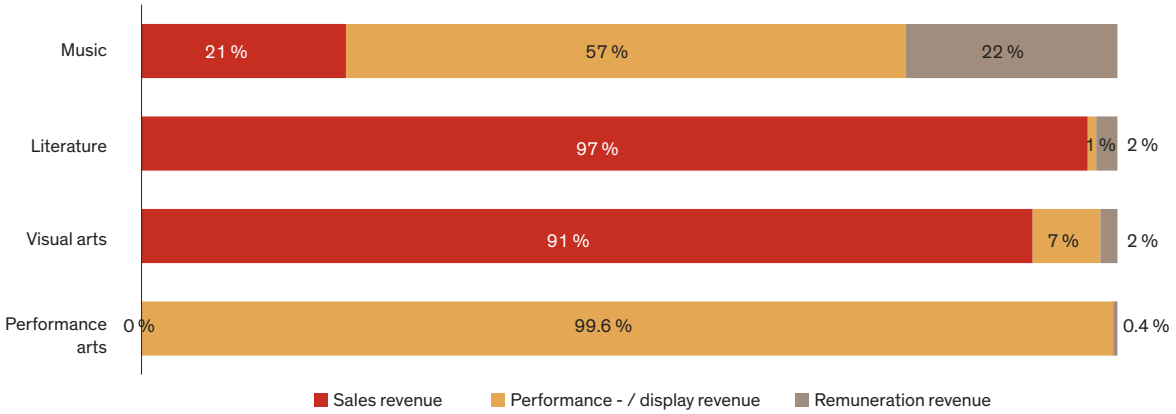

Figure 7.3 Distribution of total turnover in the arts industries in Norway, 2017

The music industry generates relatively large revenues in each of the three categories, but more than half (55 percent) is performance revenue, see figure 7.3. The literature industry and the visual arts industry derive the bulk of their income from the sale of books and visual art works, respectively. Sales revenues make up 97 percent and 91 percent of the total revenue for these two industries in the Norwegian market. The performing arts are characterized primarily by their revenue being related to the performance itself. Performance revenue therefore makes up 99 percent of the total revenue generated by the performing arts in the Norwegian market.

With the exception of the music industry, remuneration and copyright revenue makes up a very small part of the total turnover in the arts industries.

7.1.2 Turnover from abroad

The total revenue derived by the music industry from abroad is estimated at 348 MNOK in 2017. This includes revenue from the export of recorded music, fees from concert activities abroad, as well as remuneration revenues collected by organizations outside Norway and transferred to actors in Norway. The music industry's revenues from abroad have increased by 8 per cent since 2016, when the corresponding revenues amounted to 321 MNOK.

In the literature industry, revenues from abroad include sales income (export of literature from Norwegian publishing houses, and income from rights sales) and remuneration revenue collected by organizations outside Norway and transferred to actors in Norway. This amounted to 82 MNOK in 2017. Revenue in 2016 totalled

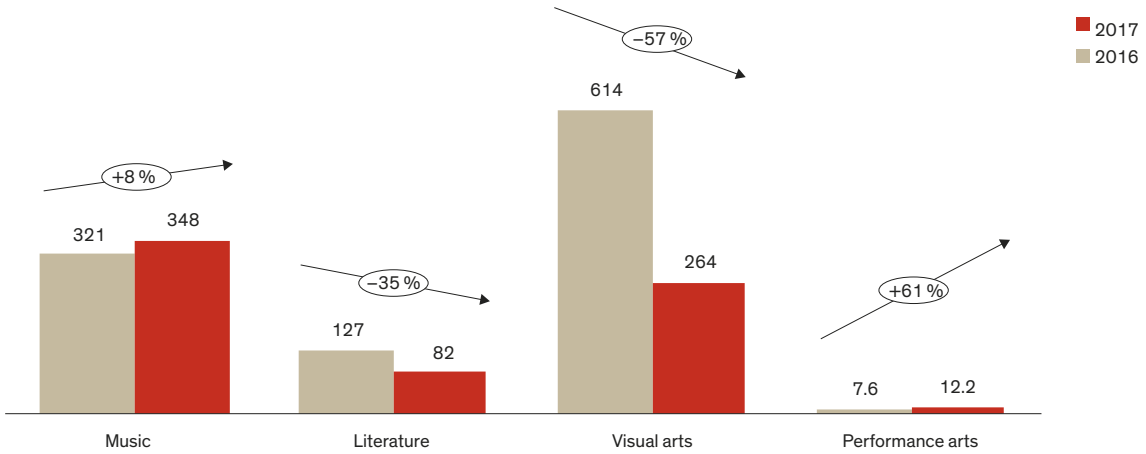

Figure 7.4 Total revenue from abroad, 2016-2017 (MNOK)

127 MNOK, which is 35 per cent higher than in 2017. However, the decrease from 2016 is not real since it is due to a change in the way the Norwegian Publishers Association registers actors for statistical purposes. As of 2017, some actors which had in previous years been classified under exports are classified as domestic operators. Other variables and income from abroad in the literature industry, including income from rights sales, have increased. See Chapter 3 for a more detailed description.

In the visual arts industry, revenues from abroad include income from the export of visual art from Norway (sales revenue), income from the rental of visual artworks for display by actors abroad (display revenues) and remuneration revenue collected by organizations outside Norway and transferred to actors in Norway. Such revenues amounted to 264 MNOK in 2017, compared to 614 MNOK in 2016. The 57 percent decrease is mainly due to a decline in export revenue from the sale of visual arts, which varies considerably from year to year. 2016 seems to have been an exceptional year, with individual events affecting the overall income level. See Chapter 4 for a more detailed description.

The Norwegian performing arts industry's total revenue from abroad in 2017 is estimated at 12.2 MNOK, compared with 7.6 MNOK in 2016.

Litteraturliste

Aftenposten. (2018, 16. oktober). Suksess med netthandel av kunst og antikviteter. Lesedato 17.10.2018.

Bokhandlerforeningen. (u.å.). Boklista. Lesedato: 19.9.2018.

BONO. (2018). Årsrapport 2017.

BONO. (u.å.). Videresalg av kunstverk. Lesedato 23.5.2018..

Dagens Næringsliv. (2018, 4. oktober). Kygo starter plateselskap sammen med manageren. Lesedato 10.10.2018.

Danse- og teatersentrum. (2018). Årsrapport for 2017.

Den norske Forleggerforening. (2018). Bransjestatistikk 2017.

EU-kommisjonen. (2017). *Mapping the Creative Value Chains: A study on the economy of culture in the digital age*. Luxembourg: EUs publiseringskontor.

Hjelmbrekke, S. (2017). *Musikk og pengar. Ein introduksjon til norsk og internasjonal musikkindustri*. Kongsberg: Høgskolen i Sørøst-Norge.

Ibenholt, K. (2017). *Virkemidler for næringsutvikling i bokbransjen*. Lillehammer: Kunnskapsverket.

IFPI. (2017). Årsrapport 2016.

IFPI. (2018). Årsrapport 2017.

Kopinor. (2018). Årsmelding 2017.

Kruse, P. (2011). *Musikkforlaget – Fra copyright til cash*. Oslo: Norsk Musikkforleggerforening.

Kulturdepartementet. (2015). Kunstens autonomi og kunstens økonomi.

Kulturdepartementet. (2017). Om opphavsretten.

Kulturrådet. (2018). Museumsstatistikken 2017.

Kunstavgiftsloven. (1948). Lov av 4. november 1948 nr. 1 om avgift på omsetning av billedkunst m.m.

Meld. St. 23. (2011–2012). Visuell kunst.

Music Norway. (2018). Årsrapport 2017.

Nordiska. (2012). Scenekunstens rettigheter – om opphavsrett og teater.

NORLA. (2018). Årsrapport 2017.

Norske Scenografer. (u.å.). Kontrakter og avtaler. Lesedato: 30.8.2018.

Prytz, Ø. (2016). *Litteratur i en digital tid*. Oslo: Spartacus Forlag.

Schreiner, K. (2015). *Romantiske entreprenører. Hvordan digital utvikling påvirker populærmusikalske artisters selvforståelse og arbeidsvilkår*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Solhjell og Øien. (2012). *Det norske kunstfeltet*. Oslo: Universitetsforlaget.

United States Copyright Office. (2013). Resale royalties: An updated analysis.

Øien, J. (2008). *Historien om kunstavgiften 1948–2008*. Oslo: Jon Øien.

Åndsverkloven. (1961). Lov om opphavsrett til åndsverk mv.

Figuroversikt

10 Figur 1.1 Samlede inntekter i kunstbransjene, 2016–2017
10 Figur 1.2 Samlede inntekter i kunstbransjene i Norge, 2016–2017
11 Figur 1.3 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i Norge, 2017
11 Figur 1.4 Salgsinntekter i Norge, 2016–2017
12 Figur 1.5 Fremførings-/visningsinntekter i Norge, 2016–2017
13 Figur 1.6 Opphavsrettslige inntekter i Norge, 2016–2017
13 Figur 1.7 Inntekter fra utlandet, 2016–2017

19 Figur 2.1 Oversikt over musikkbransjens samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2012–2017
19 Figur 2.2 Prosentfordeling av de samlede inntektene i Norge og fra utlandet, 2012–2017
20 Figur 2.3 Samlede inntekter i innland og fra utland i Norge, Danmark og Sverige, 2017
20 Figur 2.4 Samlede inntekter per innbygger i innland og fra utland i Norge, Danmark og Sverige, 2017
21 Figur 2.5 Samlede inntekter i Norge, 2012–2017
21 Figur 2.6 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i Norge, 2012–2017
22 Figur 2.7 Samlede inntekter fra innspilt musikk, 2012–2017
22 Figur 2.8 Prosentfordeling av inntekter fra salg av fysiske formater, strømming og nedlastning i Norge, 2012–2017
23 Figur 2.9 Norskandel for salg av innspilt musikk, 2014–2017
24 Figur 2.10 Antall rubrikkannonser publisert som musikk på FINN.no, 2015–2017
25 Figur 2.11 Samlede inntekter fra konsertvirksomhet i Norge, 2012–2017
25 Figur 2.12 Fylkesvis fordeling av enkelttillatelser i 2017
26 Figur 2.13 Aktøroversikt og pengestrømmer på konsertfeltet. Et forenklet bilde
27 Figur 2.14 Samlede opphavsrettslige inntekter i Norge, 2012–2017
27 Figur 2.15 Prosentfordeling av samlede opphavsrettslige inntekter i Norge, 2017
29 Figur 2.16 Samlede inntekter fra utlandet, 2012–2017
30 Figur 2.17 Prosentvis fordeling av samlede inntekter fra utlandet, 2012–2017

36 Figur 3.1 Inntekter fra skolebok-, fagbok- og allmennmarkedet, 2013–2017
37 Figur 3.2 Salgsinntekter fordelt på bokgrupper, 2017
39 Figur 3.3 Andelen norsk og oversatt sakprosa og skjønnlitteratur, 2013–2017
40 Figur 3.4 Andelen norsk og oversatt skjønnlitteratur for voksne og for barn og unge, 2013–2017
40 Figur 3.5 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på salgskanaler, 2013–2017 (MNOK og prosent)
41 Figur 3.6 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på salgskanaler, 2017
42 Figur 3.7 Inntektene fra salg av litteratur fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder, 2013–2017
42 Figur 3.8 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder og bokgrupper, 2017
43 Figur 3.9 Digitalisering: Endring i prosentpoeng 2013–2017 i favør digitale utleiesteder
43 Figur 3.10 Antall bokannonser på FINN.no fordelt på litterære kategorier, 2015–2017
45 Figur 3.11 Fordeling av fremføringsinntekter på ulike typer oppdrag, 2013–2017

51 Figur 4.1 Den visuelle kunstbransjens samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2014–2017
52 Figur 4.2 Samlede inntekter i Norge, 2014–2017
53 Figur 4.3 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst, 2014–2017
55 Figur 4.4 Andel salg gjennom ulike aktører/salgskanaler, 2014–2017
56 Figur 4.5 Antall kunstannonser publisert på FINN.no per år, 2014–2017
56 Figur 4.6 Avgiftspliktig salg av visuell kunst, fordelt på salgstyper, 2014–2017
58 Figur 4.7 De største importlandene, 2014–2017
59 Figur 4.8 Antall importerte visuelle kunstverk til Norge, 2014–2017
60 Figur 4.9 Fordeling av ulike typer visningsinntekter, 2014–2017
62 Figur 4.10 Fordeling opphavsrettslige inntekter i Norge, 2014–2017
63 Figur 4.11 Samlede inntekter fra utlandet, 2014–2017
64 Figur 4.12 Fordeling av samlede inntekter fra utlandet, 2014–2017
64 Figur 4.13 Landene Norge eksporterer mest kunst til, 2014–2017
64 Figur 4.14 Antall visuelle kunstverk eksportert fra Norge, 2014–2017

72 Figur 5.1 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk, 2016–2017
77 Figur 5.2 Fordeling av forestillingstyper blant tilskuddsmottakere, 2017

82 Figur 6.1 Felles analyseramme
83 Figur 6.2 Verdikjeden i musikkbransjen
91 Figur 6.3 Verdikjeden i litteraturbransjen
92 Figur 6.4 Forholdet mellom Forleggerforeningens statistikk og Litteratur i tall
96 Figur 6.5 Verdikjeden i den visuelle kunstbransjen
97 Figur 6.6 Første- og annenhåndssalg gjennom private og offentlige salgskanaler
103 Figur 6.7 Verdikjeden og aktørbildet i scenekunstbransjen

110 Figure 7.1 Total turnover in the arts industries, 2016-2017
110 Figure 7.2 Total turnover in Norway, 2017
111 Figure 7.3 Distribution of total turnover in the arts industries in Norway, 2017
111 Figure 7.4 Total revenue from abroad, 2016-2017

Tabelloversikt

22 Tabell 2.1 Inntekter fra salg av innspilt musikk i Norge, 2012–2017
23 Tabell 2.2 Volumsalg av innspilt musikk, 2017
25 Tabell 2.3 Samlede konsertinntekter i Norge, 2012–2017
28 Tabell 2.4 Samlede opphavsrettslige inntekter i Norge, 2012–2017
31 Tabell 2.5 Eksport av innspilt musikk, 2012–2017
31 Tabell 2.6 Samlede inntekter fra konsertvirksomhet i utlandet (honorar), 2012–2017
31 Tabell 2.7 Samlet opphavsrettslige inntekter fra utlandet, 2012–2017

35 Tabell 3.1 Oversikt over litteraturbransjens samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2013–2017
35 Tabell 3.2 Samlede inntekter i det norske markedet, 2013–2017
37 Tabell 3.3 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på bokgrupper, 2013–2017
38 Tabell 3.4 Antall nye titler og utgaver i det norske markedet, 2013–2017
38 Tabell 3.5 Antall solgte eksemplarer i det norske markedet, 2016 og 2017
39 Tabell 3.6 De mest solgte bøkene i Norge i 2017
41 Tabell 3.7 Inntekter fra salg av litteratur fordelt på fysiske og digitale bøker, 2013–2017
44 Tabell 3.8 Utbetalte honorarer til forfattere, 2013–2017
45 Tabell 3.9 Samlede opphavsrettslige inntekter fra Norge, 2013–2017
46 Tabell 3.10 Individuelle vederlag, 2013–2017
47 Tabell 3.11 Samlede inntekter fra utlandet, 2012-2017

53 Tabell 4.1 Totale inntekter fra salg av visuell kunst 2014–2017
54 Tabell 4.2 Offentlig salg, basert på ulike aktørers innbetaling av kunstavgift, 2014–2017
57 Tabell 4.3 Detaljer om følgerettspliktig kunstsalg i Norge, 2015–2017
57 Tabell 4.4 Detaljer om videresalg, 2017
59 Tabell 4.5 Samlede visningsinntekter, 2014–2017
61 Tabell 4.6 Opphavsrettslige inntekter i Norge, 2014–2017
66 Tabell 4.7 Samlede opphavsrettslige inntekter fra utlandet

69 Tabell 5.1 Samlede inntekter i Norge og fra utlandet, 2016–2017
70 Tabell 5.2 Fremføringsinntekter og opphavsrettsinntekter i det norske markedet, 2016–2017
70 Tabell 5.3 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge, 2016–2017
71 Tabell 5.4 Inntekter fra Den kulturelle skolesekken, 2014–2017
73 Tabell 5.5 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk, 2016–2017
75 Tabell 5.6 Samlede opphavsrettslige inntekter til scenekunstbransjen i Norge, 2016–2017
76 Tabell 5.7 Fremføringsinntekter og opphavsrettsinntekter fra utlandet, 2016–2017
76 Tabell 5.8 Inntekter fra scenekunstforestillinger i utlandet, 2016–2017

90 Tabell 6.1

Tekstboksoversikt

24 Tekstboks 2.1 De mest populære albumene i Norge i 2017 (VG-lista). De mest populære låtene på Spotify i Norge i 2017

28 Tekstboks 2.2 Hva er opphavsrett i musikkbransjen?

44 Tekstboks 3.1 iBok

45 Tekstboks 3.2 Fremføringsinntekter som honorarer

45 Tekstboks 3.3 Norsk Forfattersentrum

46 Tekstboks 3.4 Opphavsrettslige inntekter i litteraturbransjen

46 Tekstboks 3.5 Vederlag i litteraturbransjen

48 Tekstboks 3.7 Norge som gjesteland på bokmessen i Frankfurt 2019

48 Tekstboks 3.8 Innvilget støtte til å oversette norske bøker

48 Tekstboks 3.6 Språktopp for nye kontrakter i 2017

53 Tekstboks 4.1 Salg av visuell kunst i Norge

55 Tekstboks 4.2 Kunstavgift og markedsplasser

57 Tekstboks 4.3 Kjønnsforskjeller i videresalg

58 Tekstboks 4.4 Sparebankstiftelsen DNB og import av visuell kunst

60 Tekstboks 4.5 Billettinntektene fordeles på flere aktører

62 Tekstboks 4.6 Utstillingsvederlaget

63 Tekstboks 4.7 Kunstnerne som har mottatt høyest følgerettsvederlag fra BONO i 2017

63 Tekstboks 4.8 Kunstnere i Norge som var nålevende i 2017, og som mottok høyest følgerettsvederlag fra BONO

65 Tekstboks 4.9 Verkene med høyest pris eksporteres

71 Tekstboks 5.1 Den kulturelle skolesekken

72 Tekstboks 5.2 Scenekunst på kino

73 Tekstboks 5.3 Antall solgte billetter

74 Tekstboks 5.4 Opphavsrett i åndsverkloven

77 Tekstboks 5.5 Scenekunstneres inntekter fra opptredener i utlandet

78 Tekstboks 5.6 Om UDs reisestøtteordning for frie scenekunstnere

78 Tekstboks 5.7 Basisfinansiering av frie scenekunstgrupper

78 Tekstboks 5.8 Mest besøkte land i 2017

Kunst i tall 2017 presenterer statistikk om inntektene på musikk-, litteratur-, visuell kunst- og scenekunstområdet i Norge. Statistikken bygger på tall fra de ulike kunstområdene og viser frem utviklingstrekk både i hjemmemarked og eksport. Målet med statistikken er økt kunnskap om kunstområdenes økonomiske omsetning, bransjenes størrelse og utviklingen over tid. På musikkområdet er det gjort målinger i en seksårsperiode (2012–2017), på litteratur i fem år (2013–2017) og på visuell kunst i fire år (2014–2017). I tillegg er det nå andre gang det foreligger en måling av scenekunstområdet.

Tall fra alle de fire kunstområdenes er samlet i én rapport. Dette gjør det mulig å se fire sammensatte og levende næringsområder under ett. Statistikken skal bidra til å skape et godt kunnskapsgrunnlag for faglige og politiske beslutninger og rette oppmerksomheten mot kunstområdene som sentrale næringer for verdiskaping. Sammen med Kulturrådets forskningsprogrammer, evalueringer og øvrige kunnskapsproduksjon er statistikkene med på å belyse kunstens betydning og samfunnsrolle.

kulturradet.no/forskning

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway